

X. ÉVFOLYAM 2. SZÁM

Tartalomjegyzék

Tanulmányok

- A közigazgatási jog szerepe a megalkotandó Polgári Törvénykönyv tükrében – *Koi Gyula*: / 3

Vita

- A licencia szerződés – *Faludi Gábor* / 12
- Az ingó jelzálog jog intézményi háttere és a polgári jogi kodifikáció – *Gárdos István* / 23

Polgári jogi kodifikáció

ISSN 15851168

Kiadja a HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft. 1137 Budapest, Radnóti M. u. 2. • Telefon: 340-2304, 340-2305 • Fax: 349-7600
E-mail: hvgorac@hvgorac.hu • Internet: <http://www.hvgorac.hu>

Felelős kiadó: Lipovecz Éva, a kft. ügyvezetője

Szerkesztőbizottság: Dr. Vékás Lajos, Dr. Boytha György, Dr. Gadó Gábor, Dr. Kisfaludi András, Dr. Lábady Tamás, Dr. Petrik Ferenc, Sáriné dr. Simkó Ágnes, Dr. Sárközy Tamás, Dr. Weiss Emilia, Dr. Zlinszky János

Megjelenik kéthavonta. Példányonkénti ára 2008-ban: 2252 Ft. Megrendelhető és megvásárolható a Kiadónál.

A Polgári Jogi Kodifikáció információinak átvételéhez, az írások bármilyen célú felhasználásához és újraközléséhez, másolásához a Kiadó előzetes engedélyre van szüksége.

Nyomás: ETO-Print Nyomdaipari Kft. • Felelős vezető: Magyar Árpádné

A közigazgatási jog szerepe a megalkotandó Polgári Törvénykönyv tükrében

Az új Ptk. megalkotását az 1050/1998. (IV. 24.) kormányhatározat irányozta elő. A Kodifikációs Főbizottságnak 2001. III. negyedévére kellett elkészülnie a kódexkoncepcióval,¹ ez 2001. november 8-án meg is történt. Az új magánjogi törvénykönyv tervezete 2006. január 31-én jelent meg. Ez azt jelenti, hogy a kodifikátoroknak kilenc esztendő állott rendelkezésükre. A kódextervezet igen terjedelmes, tekintettel arra, hogy normaszöveget és indokolást is tartalmaz. Nekem még kilenc hét sem áll a rendelkezésemre, hogy véleményt adjak egy olyan témáról, amely nem egységesen található meg a szövegben, hanem mozaikszerűen bukkan fel éppen úgy, amiként a két jogág kapcsolata is terjedelmes, bár széttagolt érintkezési felületen szemlélhető. Ennek fényében nem áll módomban a külhoni jogirodalom eredményeit figyelembe venni, bár szívesen élnék ezzel a hasznos módszerrel. A vizsgált tárgykör természete olyan, hogy eleve megkívánja az elmélettörténeti tisztázást, mivel a vizsgálandó témákkal mind a közigazgatási jogászok, mind a magánjogászok a saját nézőpontjukból foglalkoztak. A legfőbb kérdés, hogy melyek azok a magánjogi témák, amelyek közigazgatási relevanciával bírnak? Az elmélettörténeti tisztázás erre próbál választ adni, döntően az elméleti igényű munkák figyelembevételével. A közigazgatás-tudományi és magánjogi kommentárok, kézikönyvek, tankönyvek, monográfiák, döntvénytárak az egyes normaszöveg-tervezetben lévő szakaszok elemzésénél kerülnek hasznosításra. A vizsgált tárgy olyan sokrétű, hogy azokról egyetlen személynek érdemben fogalma nem lehet, főleg ha a vizsgálandó csak egész keveset töltött a gyakorlat világában. Tehát helyes lenne akár az egyes tárgykörökkel külön elméleti szaktekintélyeket és gyakorlati művelőket utólagosan megbízni, annál is inkább, mert a Polgári jogi kodifikáció című szaklap hasábjain eddig a közigazgatási vetület nem merült fel. (Az utolsó általam megismerhető lapszám a 2006. évi 5. szám volt).

Tovább nehezíti a feladatot az a tény is, hogy az új Ptk. tervezet valamennyi könyve tartalmaz közigazgatáshoz kapcsolható tárgyköröket. Ez is csak az összetettségéből eredő nehézségek tárházát gazdagítja.

A magyar jogirodalom mezején a témakörben alig találni egy-egy szerény ibolyát, mely kifejezetten a közigazgatás és a magánjog komplex viszonyát a maga teljességében vizsgálná. Az idevágó legfontosabb három munkát e tanulmány egészen végighúzó *fil rouge*-nak szánjuk.² Akadhat számtalan részletkérdés, amelyet egy ilyen rövid tanulmány keretében fel sem tudunk vetni. Megjegyzendő, hogy a rövidítések és a bibliográfiai leírások a szakmai szabályoknak megfelelő módon kerültek megadásra. A felsorolt irodalmak esetében nem törekedtem a teljességre. Előre kívánom bocsátani, hogy nem vagyok magánjogász, hanem közigazgatással foglalkozom.

Lehet, hogy lesz olyan téma, amely elkerüli a figyelmemet. Ezzel együtt remélem, hogy e vállalkozás még sincs kudarcra ítélve, kérem tehát írásom tanulmányozóit, hogy fogadjanak elnéző jóindulatukba.

I. A közigazgatási jog és a magánjog kapcsolatának elméleti tisztázása, avagy mely tárgykörök alkotják a két jogág közös halmazát?

A magánjog és – példának okáért – az európai uniós közösségi jog kapcsolatát és jogágra gyakorolt hatását magyar nyelven is monográfiák elemzik.³ A közigazgatás és a magánjog kapcsolatai

vonatkozásában magánjogi oldalról ez egy közigazgatási szerződéssel foglalkozó műről mondható el csupán, melynek szerzője *Harmathy Attila* akadémikus.⁴ A közigazgatási oldalt *Halmai Gusztáv* és az Államigazgatási Főiskola három (részben volt) oktatójának munkája reprezentálja.⁵ Mint fentebb olvasható volt, a két jogág közös pontjai a magánjog valamennyi részterületét érintik, és mozaikszerűen helyezkednek el. Ezért külön megállapítandó, hogy mely tárgyköröket szükséges megvizsgálnunk.

A magyar közigazgatás-tudomány már *in statu nascendi* foglalkozott a két jogág érdekkörébe vágó témákkal. A hazai közigazgatás-tudomány első tudós művelője *Récsi Emil*, aki 34 esztendősen lett a Magyar Tudományos Akadémia Törvénytudományi Osztályának (akkor V. Osztály) levelező tagja.⁶ Közigazgatással foglalkozó műve négy kötetből áll, és több mint 1500 oldalt tölt meg.⁷ Az első magyar közigazgatási munka tehát még a dániai születésű, de zömmel Ausztriában (kisebb részt Kielben) működő német Lorenz von Stein, a modern közigazgatás-tudomány megalapozójának fellépésével egyidejűleg készült. Idő hiányában csak a birtokvédelem, kisajátítás, és a talált dolgok (tárgyak) vonatkozásában tudunk adatokat keresni. Valamennyi tárgykörben tartalmaz ismereteket a jeles mű.

A birtokvédelmet birtokháborítás néven tárgyalja. Az alapvető kérdések már ekkor is rögzítve voltak. A szolgabíró erőszakos vagy gonosz birtokháborításoknál köteles mindent elkövetni a közrend fenntartása (sic!) és helyreállítására s a további támadások meggátlására fennmaradván a bírói eljárás az eléfordult birtokháborítási panaszok iránt.⁸

A kisajátítás fő mozgatója már akkor is az útépités volt. Az új utak építése és a létezők továbbviteléhez szükséges telkek kisajátítása útján szereztetnek meg.⁹ *Récsi* itt két törvényhelyet is felhoz. Jogforrásul Ptk. rövidítéssel az Optk. 365. §-át jelöli meg¹⁰, valamint az 1836. évi XXV. törvény 3. §-át.¹¹

A talált tárgyakról röviden annyit említ, hogy a rendőri hatóságok feladata leírásuk gyűjtése, lajstromozása, és köröztesése.¹²

Időben a következő szerző *Boncz Ferenc*.¹³ Műve az alábbi olyan témákat említi, amelyek magánjogi relevanciával bírnak: kisajátítás, talált tárgyak, névváltoztatás (mint a névvisselés részjogosítványa), gyámügy, elmebetegügy.

A kisajátításról szóló 1868. évi LV. tc. ekkor már fennállt. Eszerint a közjó érdekében helye van kisajátításnak, az alábbi célokból: gőz- és lőerejű vasutak valamint közutak építése, folyószabályozás, mocsárlecsapolás, kikötők, parti raktárak, hadi erődítmények építése vagy a futóhomok meggátlása érdekében.¹⁴ A kisajátítás tárgya csak ingatlan dolog lehet.¹⁵ Budapestre nézve külön szabályok voltak érvényben.¹⁶ Kisajátítás Budapesten közlekedési, kereskedelmi, közegészségügyi, vagy városépítési célokból új utcák, terek nyitása, iskolák, kórházak építése céljából volt megengedhető. A kisajátító hatóság a közlekedési miniszter vagy a főváros lehetett.¹⁷

A talált dolgot a találó el nem sajátíthatja, tartozik azt az illetékes hatóságnak átadni. Ismerteti a kincstalálás szabályait is. A vasútépítő vállalatok a talált tárgyakat a megsemmisítéstől és az elidegenítéstől megóvják. A közigazgatási hatóságot rögtön értesíteni kell. A vasúti mérnökök értesítik a pesti vagy a kolozsvári múzeum igazgatóságát a tárgyak megőrzése mellett (feltehetőleg régészeti leletekről lehet szó).¹⁸

A névváltoztatás esetében a folyamodvány kellékeit és illetékének mértékét adja meg az 1870. évi Rendeleték Tára 223. lapján írtakra hivatkozva.¹⁹

Gyámügyben a gyámság alóli mentesülés eseteit sorolja fel,²⁰ illetve az atyai és gyámi hatalom korlátairól szól.²¹

Az elmebetegügynek (korabeli szóval: tébolydaügynek) vannak közigazgatási és magánjogi vonatkozásai (vö.: gondnokság); itt kifejezetten szól az azon ürügy alatti letartóztatásról, mintha valaki elmeháborodott volna (és így jogállapot-változása miatt korlátozott helyzetbe kerül).²²

*Fésüs György*²³ könyve²⁴ két idevágó tárgykört említ: a gyámhatóságokat és az egyleti jogot (az egyesülési jogot és az egyesületek kérdését). A gyámhatóságnál a közigazgatási szervezeti jogi kérdéseket emeli ki.²⁵ Az egyleti jogot főleg német irodalom alapján tekinti át.²⁶

Grünwald Béla közigazgatási szakember 1880-ban három kötetben megjelent műve²⁷ egy rövid elméleti bevezetőtől eltekintve zömmel közigazgatási jogszabálygyűjtemény, amelyet csupán régisége miatt méltó említésre ebben az elméleti részben. Ugyanakkor, ahol nincs jogszabály, ott összefoglalja a korabeli közigazgatás gyakorlatát. Kisajátítás, névváltoztatás és az elmebetegügy említendő e szerzőnél. A kisajátításnál csupán a törvényt közli.²⁸ A névváltoztatásnál megjegyzi, hogy külön rendelet kiadva nincsen, és összefoglalja a Belügyminisztérium eljárási szokásait.²⁹ A tébolydai ügyet bőven ismerteti.³⁰

Csiky Kálmán, a Műegyetem köz- és magánjogász professzora, jogi fordító (Werbóczy egyik legjobb átültetője) elsősorban közigazgatási jogász volt. Műve 1888–1889-ben látott napvilágot.³¹ Nála a gyámság és a gondnokság³², valamint a kisajátítás³³ került elő nagy részletességgel. Kisajátításnál kisajátítási tervet kellett készíteni.³⁴ A kisajátítás csak valódi és teljes kártalanítás mellett volt eszközölhető.³⁵

Kmety Károly, a pesti egyetem professzora volt közigazgatási jogból. Művének első kiadása 1897-ben jelent meg.³⁶ Az ötödik kiadás volt tanulmányozható.³⁷ Műve Magyary nagymonográfiája és Récsi kézikönyve mellett az egyik legszínvonalasabb feldolgozása a magyar közigazgatási jognak. Tárgyunkat illetően megtalálható itt a kisajátítás, az egyesületi ügy, a gyámság-gondnokság és az elmebetegügy. Kisajátítási ügyünkre ekkor az 1881. évi XLI. törvény vonatkozott, és Kmety már bő irodalmi anyagra támaszkodhatott.³⁸ A kisajátítási esetek alapelve a közjó helyett a közérdek lett.³⁹ A kisajátítási okok nem változtak.

Az egyesüléseknél érdekes mai szemmel, hogy a részvénytársaságot és a szövetkezetet is idevonja.⁴⁰

A gyámság-gondnokság kérdése kivételesen magas színvonalon, nagy jogirodalmi és joggyakorlati anyagra támaszkodva van feldolgozva.⁴¹

Elmebetegügyet illetően még mindig gyakorlat lehetett az egészséges elméjük gyógyintézetekbe dugása, mert Kmety megjegyzi, hogy az elmeörösnak nem bizonyult egyének azonnal elbocsátandók a tébolydából.⁴²

Halmay Gusztáv, Trencsén vármegye egykori tiszteletbeli főszolgabírája jelentős művet alkotott a témában, a közigazgatás és a magánjog kapcsolatát elemző művének ismertetésére csak a tematikát illetően kerül sor.⁴³ Megjegyzendő, hogy a magánjog rendszerében halad. A hatáskör kérdésének tisztázása után a jogalanyisággal foglalkozik (ember – jogi személy – a jogi személyhez hasonló /nem jogképes/ egyesülések). Tulajdonjog szempontjából az alábbi elemeket emeli ki: a közjavak tulajdona, a jogok tulajdona (védjegy, ipari minta él ma is ezekből), a használati jogok (halászat, vadászat), az elvesztett dolog körüli eljárás. A tulajdonjog korlátozása keretében ma a kisajátítás tarthat érdeklődésre számot. Említi az idegen dologbeli jogokat, a birto-

kot és a bírlalást (a közigazgatási határjárást emelem ki, és az út-szolgalmat, mint élő jogintézményt). A kötelmi jogi rész mára teljesen elavult: vagy közszolgálati jogba tartozik (köztszítviselői illetmények), vagy tisztán magánjog (beszámítás). Ezután perjogi kérdésekkel foglalkozik, amely szintén inkább történeti jellegű. Mellőzi a családjogot és az öröklési jogot.⁴⁴

Tomcsányi Móric akadémikus, közigazgatási jogász egyetemi tanár munkája az egyesületekkel és a gyámság-gondnokság kérdéseivel foglalkozik.⁴⁵ Az egyesületi jog esetén nem tartotta a szerző ideálisnak, hogy nincs egy egységes külön törvény. A gyámság és a gondnokság esetében is fontosnak tartotta a régi törvényi szabályozás reformját.⁴⁶

A közigazgatás-tudomány legjelentősebb hazai tankönyve a világszerte ismert *Magyary Zoltán* professzor munkája⁴⁷. A kisajátítás⁴⁸ és a gyámság⁴⁹ mellett találhatunk egy magánjog alkalmazása a közigazgatásban⁵⁰ tárgyszót. Lényegi tartalma az ott írtaknak az, hogy a közigazgatás működésében részben ma is magánjogot alkalmaz. Ennek történeti oka, hogy a király jövedelme a középkorban a földbirtok magángazdasági jövedelme volt, és ennek célszerű felhasználása a magánjogi szabályok mentén volt lehetséges. Az állam ma is [1942-ben K.Gy.] a különböző szükségleti javakat általában nem kényszer útján, hanem a kereslet és a kínálat törvényei szerint szerzi be. Például építkezés céljából magánjogi munkaszerződést köt a kőművessel. Magyary utal arra, hogy Franciaországban egyre jelentősebbek a közigazgatási szerződések.⁵¹ (Megjegyezzük, hogy a közigazgatás és a büntetőjog kapcsolata is erősek. Gondoljunk csak a szabálysértési jogra, vagy újabb nevén közigazgatási büntetőjogra, a rendészeti igazgatásra, vagy a közigazgatás büntetőhatalmára, amely a közigazgatási bírságolás és végrehajtás során jelenhetik meg).

A kisajátítási jog főleg városrendezési tervek, útépités keretében került elő. Részletesen foglalkozik a francia és a német fejlődéssel a magyar mellett, főleg a kisajátítási folyamatának ismertetése áll a középpontban a magyar szabályozásnál. A gyámság és a gondnokság ismertetése a törvényi szabályozás visszaadására szorítkozik.

Az elvi bevezetés lezárásaként tekintsük át, hogy a *Kolláth-Németh-Papp* szerzőtrío milyen területeket tekint a polgári törvénykönyvből eredő egyes igazgatási feladatok közé tartozónak. Itt a birtokvédelem, a kisajátítás, a talált dolgokkal kapcsolatos közigazgatási feladatok, és a hagyatéki eljárás merül fel. (Utóbbi, mint polgári eljárásjogi jogintézményt mellőzni leszünk kénytelenek). Szólni kell *Varga József* említett művéről is. Csak a könyv egy része tesz eleget a címben foglaltaknak („A polgári törvénykönyvből eredő egyes államigazgatási feladatok”: 71–175. pp.). A könyv a többi részben a Ptk.-t általánosan ismerteti és iratmintákat közöl. A tárgyunkhoz közel álló rész zömmel a birtokvédelemmel foglalkozik, kisebb mértékben (155–174. pp.) az államigazgatás tartási és életjáradéki szerződéssel kapcsolatos feladatait elemzi, ennek csak történeti jelentősége van. Egyebekben *Halmay Gusztáv* munkájához hasonlít abban, hogy erős benne az általános magánjogi ismeretközlő szándék.

A versenyjogi közigazgatási kérdésekkel és az alapítványokkal itt nem foglalkozunk, bár ezek a bíróság Közigazgatási Kollégiuma elé tartoznak, a telegkönyvi kérdést sem elemezzük.

Felmerül, hogy a Ptk.-tervezet előzetes tanulmányozása, valamint a fenti szakirodalmak által ismertetett közigazgatásra tartozó magánjogi tárgykörök áttekintése mellett az alábbi tizenegy témakör tanulmányozása válik szükségessé:

Személyi jog

Gondnokság (Ptk. tervezet 2:26–35. §§)

Névviselés (házasságban is); (Ptk. tervezet 2:40–42. §§; 2:114. §; 3:28–29. §§)

Jogi személyek törvényességi felügyelete (Ptk. tervezet 2:89. §)

Családjog

Gyámság (Ptk. tervezet 3:224–246. §§)

Dologi jog

Birtokvédelem (Ptk. tervezet 4:5–8. §§)

Közérdekű használat (Ptk. tervezet 4:34. §; 4:149. §)

Kisajátítás (Ptk. tervezet 4:52–55. §§)

Találás (Ptk. tervezet 4:67–77. §§)

Kötelmi jog

Közérdekű kereset (Ptk. tervezet 5:79. §; 5:591. §)

Felelősség a közigazgatási jogkörben okozott kárért és sérelemért (Ptk. tervezet 5:610. §)

Öröklési jog

Az állam öröklése (Ptk. tervezet 6:65. §)

II. Gondnokság (Ptk. tervezet 2:23–35. §§)

Az előzetesen ismertetendő módszertan valamennyi elemzendő témakörnél alkalmazásra kerül. A Ptk. koncepció, a Ptk. tervezet, a hatályos Ptk. szövegét együttesen vizsgálva végezzük az ismeretét. Emellett a tankönyvek, kommentárok, az Alkotmánybíróság határozatai, a történeti és az élő döntvényjog, BH-k, PK-k, KK-k anyagára, és a jogirodalomra figyelemmel alakítjuk ki saját véleményünket. Figyelembe vesszük az ügyészégi törvényességi felügyeleti gyakorlatot is. A Ptk. tervezet szövegét csak szakaszszámszerűen idézzük, a szöveget csak ott, ahol ez elkerülhetetlen. Az elemzés sorrendje a tervezet sorrendjét követi.

Már a Ptk. koncepció kifejti, hogy a gyámság és a gondnokság közötti szabályozásbeli azonosságra figyelemmel, a gondnokságra vonatkozó rendelkezéseket – a törvény legutóbbi módosításának megfelelően – a polgári törvénykönyvben kell megállapítani.⁵² A tárgykört ennyiben tartja említésre méltónak.

A Ptk. tervezete (továbbiakban: Ptk.) részletesebb kifejtést ad.⁵³ A Magyar Köztársaság Polgári Törvénykönyvéről szóló 1959. évi IV. törvény a 14–21. §§-okban némileg konfúzusan, nem elkülönülően szabályozza a kérdést. Ehhez képest határozottan előnyös, hogy a gondnokság szabályozása egységes a tervezet szövege szerint. Helyeselhető, hogy a Polgári Törvénykönyv hatálybalépéséről és végrehajtásáról szóló 1960. évi 11. számú törvényerejű rendelet (Ptké. I.) 10. § által szabályozott méhmagzat gondnoka tényállás a 2:3. §-ban méhmagzat gyámjaként szerepel (a gyám kifejezés helyénvalóbb ez esetben, mint a gondnok, mivel a kiskorúnak gyámja, a nagykorúnak gondnoka van).⁵⁴ A méhmagzat gyámja esetében fontos közigazgatási feladat, hogy a kirendelést az anya lakóhelye szerint illetékes jegyző is kérheti, a korábbi szabályozással megegyezőleg [vö.: Ptk. 2:3. § (2) bek.; Ptké. I. 7. § (1) bek.].

A gondnokság alá helyezés kezdeményezői [Ptk. 2:23. §; vö.: Ptk. 14. § (2) bek.] közül a gyámhatóságot kell közigazgatási szempontból kiemelni.⁵⁵ Fontos a gondnokság alá helyezés kötelező felülvizsgálata körében a Ptk. 2:24. § (2) bek. kizáró szabályának a belátási képesség végleges hiánya esetén. [Kötelező felülvizsgálatra lásd: Ptk. 14/A. § (2) bek.-t is]. A tervezethez fűzött magyarázat megjegyzi, hogyha a gondnokolt állapotában kedvező változás áll be, a felülvizsgálat mellőzése nem sértheti a gondnokolt érdekeit, mivel a gondnokság alá helyezés módosítása vagy megszüntetése iránt per indítható.

Javasoljuk, hogy abban az esetben, ha az igazságügyi orvosszakértő az alapügyben a belátási képesség végleges hiányát állapítja meg, akkor csak egy tőle független másik szakértő egyező véleménye esetén lehessen ezt a hiányt megállapítani, mivel ettől fogva felülvizsgálatnak nem lesz helye.⁵⁶ Minderre azért is figyelemmel kell lenni, mert a gyámhatóság (amely nem része a polgármesteri hivatalnak) szerepe a gondnokság alá helyezésben központi: a magyarázat szerint a gondnokság alá helyezést kimondó jogerős ítélet kötelező felülvizsgálatát kizárólag a gyámhatóság kezdeményezheti.⁵⁷ Ezt a jogot véleményünk szerint az

ügyésznek is meg kellene adni arra az esetre, ha a gyámhatóság nem él e jogával, ámbár az szükségesnek látszik.⁵⁸

**III. Névviselés (házasságban is);
(Ptk. tervezet 2:40–42. §§; 2:114. §; 3:28–29. §§)**

A névviselés kérdéseit együttesen vizsgáljuk: mind a névjog alapkérdéseit, mind a természetes személy nevére általában, mind a házasságban vonatkozó szabályokat. A névviselés közigazgatási vetületét az anyakönyvi igazgatásra tartozása által látjuk megalapozottnak.⁵⁹

A Ptk. koncepció a természetes személyek névviseléséről nem szól, ellenben elemzi a jogi személy neve⁶⁰ és a házasságban viselt név⁶¹ kérdésköreit.

A Ptk. tervezete helyesen mutat rá a jogi személy elnevezése körében arra a tényre, hogy a kérdést az alapvető szabályok körében kell elhelyezni.⁶² A névkizárólagosság, névvalódiság, névszabotosság követelményét csak a cégekre nézve szabályozta a jogalkotó⁶³, a többi jogi személynél a bírói gyakorlat követelte meg ezeket. A tervezet szabályai kiegészítést nem igényelnek a jogi személyek neve vonatkozásában. Egyedül a Ptk. 2:42. § (1) bekezdésében írtak esetében tennék egy kiegészítést. Itt a névszabotosság körében a jogi személy típusának megnevezésére áll az a szabály, hogy magyar nyelven kell feltüntetni. Ezzel érintőlegesen kapcsolatos az a névvalódisági ügy, amely a kamara kifejezés használatának tilalmával függ össze. Eszerint egy társadalmi szervezet nevében a kamara szót viselte, de ezt az 1994. évi XVI. törvény 79. §-a a gazdasági és szakmai kamarákat kivéve más társadalmi szervezetek (egyesületek) számára megtiltotta. A kérelmező új nevében a kamara szó helyett az azzal lexikailag egyenértékű angol megfelelőt, a chamber-t kívánta szerepeltetni. Az elsőfokú bíróság a kérelemnek nem adott helyet. A másodfokú bíróság azzal érvelt, hogy a törvény kifejezetten a kamara elnevezés használatát tiltotta meg, mivel az új névben a kamara szó nem szerepel, angol megfelelője nem tiltott, a gazdasági és a szakmai kamarák nevével nem összetéveszhető, ezért a névvalódiságot elfogadta (*Kny. III. 27.007/1997.*).⁶⁴

Nézetem szerint a Legfelsőbb Bíróság tévedett az ítélet meghozatala során. Ugyanis az idegen nyelvű megnevezés olyasmint sugall a társadalmi szervezetre vonatkozólag, ami szükségképpen hiányzik belőle (vagyis az, hogy nem kamara). Tehát a névszabotosság ilyen értelemben sérül. Ugyanakkor felvethető a kérdés, hogy a kamara tekinthető-e a jogi személy típusának? Ha igen, akkor az új szabályozás válasz a kérdésre.

A névviseléshez való jog általános szabályai (Ptk. 2:114. §) megismétli a Ptk. 77. § szabályait. [Kivéve, hogy a 77. § (3) bekezdése a jogi személy nevére vonatkozott. Helyeselhető, hogy ezeket a szabályokat szétválasztották]. Felmerülhet a kérdés, hogy a Ptk. 77. § (4) bekezdés második mondatának elhagyása helyénvaló-e? Ennek megfontolása szükséges, mivel a szabály a tudományos, irodalmi, művészi tevékenységet folytató nevének összetéveszthetőségéről szól. A korábban hasonló tevékenységet folytató kérelmére a későbbben bekapcsolódó pályatárs saját nevét is csak megkülönböztető toldással vagy elhagyással használhatja a hatályos szabályok szerint. Az anyagi vagy alaki feltételek hiánya megkérdőjelezhető az addig jól működő szabályozással szemben.

A házastársak névviselését újabban az 58/2001. (XII. 7.) AB. h. formálta át. A tervezet az ennek folytán keletkezett újabb szabályokat veszi be a törvény sáncái közé. Ezekkel kapcsolatban felvetni való probléma nincs. A Ptk. 3:28. § (3) bek. szerint a férj illetve a feleség a házasságkötés után házassági névként kettőjük családi nevét is összekapcsolhatja, hozzáfűzve saját utónevét. A jogintézmény eredetéről annyit kívánunk megjegyezni, hogy az a hazai állampolgársággal bíró erdélyi magyarok nagyszámú kérelmeire honosodott meg, és került be a jogszabályokba.⁶⁵

IV. Jogi személyek törvényességi felügyelete (Ptk. tervezet 2:89. §)

Az elvi részben láthatóvá vált, hogy történetileg az egyesületek, egyletek ügye is a közigazgatásba (is) tartozott, mára azonban kivált onnan. Csupán az egyesületek feletti ügyészi törvényességi felügyelet révén kapcsolódik, ezért ezt a szálát kimerítően elemezzük, az egyesületek szabályozására csak utalunk.⁶⁶

A koncepció nem szól a jogi személy törvényességi felügyeletéről. A tervezet az (1) bekezdésben a jogi személyek feletti általános törvényességi felügyeletet a jogi személyt nyilvántartó bíróság látja el.⁶⁷

Itt több probléma is felmerül. Az első maga az általános törvényességi felügyelet kifejezés. A Magyar Köztársaság ügyészségéről szóló 1972. évi V. törvény módosításáról szóló 1997. évi LXX. tv. 7. §-a az általános törvényességi felügyelet⁶⁸ kifejezés (szövegrész) helyébe az ügyészi törvényességi felügyelet szókapcsolat került. Az általános törvényességi felügyelet kifejezés tudomásunk szerint kikerült a hatályos jogból. Így legfeljebb a bírósági törvényességi felügyelet használható. Nézetem szerint terminológiailag pontosabb lenne a jogi személyek feletti bírósági törvényességi felügyelet kifejezés.

Azonban azt gondolom, hogy a bíróságnak nem feladata a törvényességi felügyelet. Ez akkor is így van, ha ma a cégek esetén a cégbíróság látja el a törvényességi felügyeletet. A tervezet rámutat arra, hogy jelenleg a jogi személyek törvényességi felügyelete megosztott: a cégbíróság mellett az egyesületek és az alapítványok felügyeletét az ügyész végzi, a költségvetési szerveknél az irányítási jog keretében érvényesül a törvényességi felügyelet. Ennek a megosztásnak a tervezet szerint nincs elvi alapja, ezért a törvényességi felügyeletet egységesen a bíróságokhoz telepítené, úgy azonban, hogy más törvény bizonyos törvényességi felügyeleti jogköröket más állami szervhez is telepíthet. A helyzet az, hogy a törvényességi felügyelet markánsan ügyészi tevékenység. A bíróság fő feladata ugyanis a jogviták eldöntése, és nem egy permanens felügyeleti tevékenység kifejtése.

Az ügyészi törvényességi felügyelet centrális magja a közigazgatás feletti ügyészi törvényességi felügyelet a kormánytól alacsonyabb szintű közigazgatási szervek általános érvényű rendelkezéseire, és a jogalkalmazás körébe tartozó egyedi döntéseire terjed ki. Kiterjed az ezen szervek által kibocsátott jogszabályokra, az állami irányítás egyéb jogi eszközeire, a bíróságon kívüli jogvitát intéző szervek egyedi döntéseire, gazdasági és egyéb szervek munkaviszonnyal, vagy szövetkezeti tagsági viszonyal összefüggő ügyeire.⁶⁹ Ezen kívül még törvényességi felügyeletet gyakorol például az alapítványok esetében a Megyei vagy Fővárosi Főügyészség Magánjogi Osztálya, az egyesületek (társadalmi szervezetek)⁷⁰ esetében ezek Közigazgatási Osztálya. De szabálysértési ügyekben ugyanígy a Közigazgatási Osztály jár el (alább fokozatosan a fővárosban a Budapesti Törvényességi Felügyeleti Ügyészség, ugyanis a fővárosi kerületi ügyészségek törvényességi felügyeleti ügyészségeit egy szervhez telepítették). De különálló terület a büntetés-végrehajtás feletti ügyészi törvényességi felügyelet, jelentős a közigazgatási ügyész szerepe a környezetvédelmi, valamint a munka- és közszolgálati jogi ügyekben is, de van fogyasztóvédelmi vetülete is a kérdésnek.⁷¹ (A környezetvédelem és a fogyasztóvédelem a magánjogi ügyészségre tartozik, de sok környezetvédelmi kérdés kerül a közigazgatási ügyészi szakág látókörébe is). Az itt felsoroltakkal most szemben áll a cégbíróság cégek feletti törvényességi felügyelete. (Utóbbi bíróság regisztratív tevékenységet végez elsősorban, így testidegen módon megkaphatta a cégek feletti törvényességi felügyeletet, hogy ne legyen teljesen súlytalan és a bírósági szakágazatokból kilógó. (Nem tagadható, hogy a törvényellenes bejegyzések megakadályozása, mint cégbírósági feladat, már 1945 előtt is élt⁷², bár a mai ügyészi törvényességi felügyeletnek is vannak tá-

volabbi és közelebbi előzményei). Tudnivaló, hogy ez a fajta bíróság ugyan túlélte az 1949 utáni változást, de feladatai 1988-ig minimálisak és gyakran formálisak voltak). A magunk részéről kárhozzátjuk ezt a fajta megoldást, mivel nem értjük, hogy miért ne gyakorolhatná egy céghivatal, vagy akár a magánjogi ügyészség a cégek feletti törvényességi felügyeletet. Egyébként a cégek feletti törvényességi felügyelet és felügyeleti eljárás⁷³ egy szűk szaktevékenység, nem tesz alkalmassá sem a jelenlegi közigazgatási, vagy magánjogi ügyészi törvényességi felügyeletre. Egyébként felvetődnek hatalommegosztási kérdések is ez ügyben: gyakorolhatja-e az igazságszolgáltató (bírói) hatalmi ág a végrehajtó hatalom feladatát? Mennyire szívesen változtat meg a bíróság egy „házon belül” hozott döntést, ha úgy adódik? A cégbíróság ebbéli tevékenysége egyébként sem tökéletesen felel meg az elvárásoknak, ennek eredménye fantomcégek, súlyos pénzügyi visszaélések sora). Egyébként a bíróságokhoz nem illik a törvényességi felügyelet, mivel a fentiek mutatják, hogy az az ügyészség (vagy más szerv) dolga. Itt a jogintézmény egésze számít, a törvényességi felügyeleten belüli súlyok, és nem az, hogy ki mit vizionál jogi személyek „általános” törvényességi felügyelete címén. A bíróság fő feladata az ítélező tevékenység, a jogegységi eljárás, kisebb mértékben a regisztratív tevékenység. De a (kiterjesztett) törvényességi felügyelet testidegen, mert a bíróságot nem erre képezik. Maguk a cégbírák is jobban kedvelik a cégbejegyzést, mint a törvényességi felügyelet gyakorlását. A tervezet megjegyzi, hogy ezen javaslat feltételezi, hogy feláll a jogi személyek nyilvántartására alkalmas szervezet, amelyik a törvényességi felügyelet funkcióját is képes ellátni. Felvethető, hogy mennyi idő ez, mennyibe kerül egy ilyen képzés, és mennyiben lesznek alkalmasak az új szervezetben szolgálatot teljesítők a feladat ellátására? Meg kell jegyeznünk, hogy koncepcionálisan is káros, ha a mai közviszonyok között a törvényességi felügyeletet elaprózzuk. (Csak szép álmom, hogy a bíróság közigazgatási kollégiuma vagy az állampolgári jogok biztosa képes az ügyészség kiváltására, a Közigazgatási Hivatal törvényességi ellenőrzéséről már nem is szólva).⁷⁴ Ugyanis itt az ügyészség – főleg a közigazgatással foglalkozó szervei – olyan nagy rálátással rendelkeznek a törvényességi feladatok összetett jellege nagy száma miatt, amelyhez képest minden jövőben felállítandó szerv csak csóllátással rendelkezhetnek mondható.

Fel kell vetnünk itt Sárközy professzor alternatív megoldását.⁷⁵ Egyesületek Ptk. tervezet 2:127–168. §§-aival szemben egy rövidebb redakciót szerkesztett, amelyben is a 64. § szól az egyesületek, a 77. § az alapítványok feletti ügyészi törvényességi felügyeletéről. Külön érdem a megszüntetési lehetőségek kihangsúlyozása. Itt esetleg felvethető lenne (bár ez az ügyészségi törvényt és a törvényességi felügyeletről szóló legfőbb ügyészi utasítást érintené), hogy az államellenes tevékenységet folytató egyesületek (netán alapítványok) kiszűrése fontos, legyen ezért az államellenes tevékenység a megszüntetés nevesített oka, és ezekben az ügyekben, ha ilyen gyanú felmerül, az ügyészség, a rendőrhatalom, a nemzetbiztonsági szervek működjenek együtt.

Összefoglalva: egyáltalában nem tartok elfogadhatónak egy ilyenfajta szabályozást. A feladatok meggondolatlan elaprózása csak arra vezetne, hogy komplex problémák esetén végül senki sem járna el, és ez a törvényesség fenntartása szempontjából kedvezőtlen eredményekre vezetne. A Ptk., mint magánjogi törvénykönyv, nem lehet szintere egy alapvetően közjogi jogintézménynek, az általános törvényességi felügyelet visszaállításának (bár magam pártolnám az ügyészi törvényességi felügyelet kiterjesztését a magyarországi jogvédelem erőtlensége miatt); de a kérdés nem tartozik a bíróság feladatkörébe. A törvényességi felügyelet nem olyasmi, amit egy regisztratív bíróság eredményesen el tudna látni. Sárközy professzor ügyészi törvényességi felügyelettel kapcsolatos javaslatait tartjuk helyesnek törvénybe iktatni.

V. Gyámság (Ptk. tervezet 3:224–246. §§)

A gyámság kérdésére a koncepció bőszégesen kitér.⁷⁶ Itt kiemelendő, hogy jelenleg a gyámság szabályozása három jogszabályban található: a Csjt.-ben⁷⁷, a Gyermekvédelmi törvényben és a Gyámrendeletben.

A tervezet elvi indokolást tartalmaz a gyámságra vonatkozólag.⁷⁸ Itt egy közigazgatási jellegű elemet emelendő ki, a közigazgatási szerv részéről a családban élő gyermek részére kirendelt hivatásos gyám jogintézménye megszűnne, mivel kiveszöben van.⁷⁹ Ezt szomorúan bár, de tudomásul vesszük.

Csupán két konkrét jogszabályhelyet vizsgálánk a továbbiakban. A 3:231. §-ban kerül szabályozásra a gyermekvédelmi gyámság. Itt a gyámság hagyományos fajtái közül történő kiemelésnek vagyunk tanúi. Itt egy elvi megjegyzést kell csupán tenni. 1945 előtt a közigazgatási jogirodalom felhívta a figyelmet arra, hogy jogi személyek (nem természetes személyek) nem állhattak családi jogviszonyban, gyámok, gondnokok nem lehetek. Az Mtj. azonban szűk körben bevezette a külföldön már ismert hivatali és intézeti gyámságot⁸⁰, ennek szép továbbélése az új jogintézmény. Közigazgatási tárgyú megjegyzésként ajánljuk a közigazgatási perek során gyámhatósági ügyekben kialakult döntvényjogot figyelembe venni.⁸¹

Helyeslendő a 3:238. §-ban a gyámhatósági felügyelet a gyám működése felett elnevezésű esetkör nevesítése, az állami kontroll kihangsúlyozása dicséretes.

VI. Birtokvédelem (Ptk. tervezet 4:5–9. §§)

A birtokvédelmet a római jog is ismerte.⁸² A hazai jogirodalom is fontos kérdésként kezeli a birtokvédelmet.⁸³

A téma a koncepció szövegében annyiban szerepel, hogy jogtechnikailag kérdéses lehet a birtok és birtokvédelem önálló címként a tulajdonjogi rész végén való elhelyezése.⁸⁴ A tervezet nem is tartotta fenn a Ptk. megoldását.

A tervezet a birtokvédelmet a birtokhoz fűződő egyik legjelentősebb joghatásként jellemzi.⁸⁵ A birtokvédelem hatályos szabályozása a Ptk. 188–192. §§, továbbá Ptké. I. 26–29. §§-ai rendelik. A fenti szakaszok mellett jegyző birtokvitával kapcsolatos elbírálása során felmerült költségek felőli döntést a PK. 30. számú állásfoglalása rendezi. A birtokvédelemmel foglalkozik a PK. 29. számú állásfoglalás, valamint a PK. 31. számú állásfoglalás is.

A birtokvédelmi ügyekben a mai jelentős közigazgatási szerepnek nincs történeti előzménye. A korábbi közigazgatási irodalom a közigazgatási úton való birtokbavezetést emeli ki; ilyen volt még az úti szolgálmi birtok, amely esetén ha az út tényleges közútnak minősült, az út megnyitását vagy elzárás elleni védelmét a tényleges állapot ideiglenes fenntartása tekintetében a közigazgatási hatóságnak kell biztosítani, egyébként a magánjog szabályai az irányadók.⁸⁶ Elkerített dűlőút esetén a tényleges állapot fenntartására a közigazgatási hatóság hivatott. A birtokos engedély nélkül egy évnél régebben vert mezei utak megszüntetéséhez a közigazgatási hatóság a mezőgazdaságról és a mezőrendőrségről szóló 1894. évi XII. tc. 42. §-ában írt jogsegélyt (az út tilalmazása és a tilalmazás kihirdetése) nem adhatja meg, mert a hatósági tiltás szerzett jogokat sértene.⁸⁷ Hasonlóan közigazgatási feladat volt a közigazgatási határjárás vagy határjelzési eljárás.⁸⁸

A rendelkezésünkre álló szakirodalom segítségével nem állapítható meg, hogy ez a helyzet pontosan mikortól változott meg, de az 1960-as (azonban a Ptk. hatálybalépése előtti lezárású) közigazgatással foglalkozó kézikönyv szerint akit birtokától megfosztanak, vagy akit birtoklásában zavarnak, az a községi, városi, városi vagy fővárosi kerületi tanács végreható bizottság igazgatási osztályától kérhette a birtokvédelmet. Az akkor államigazgatásának, ma közigazgatásának nevezett birtokvédelem (birtokvédelem közigazgatási úton) mellett lehetőség volt a bíróság

előtti keresetindításra is. 1960-ban a tanácsigazgatási szerv áttehette az ügyet a bírósághoz a határozathozatal mellőzésével (a mai jogszemlélet ezt a felek rendelkezési joga elleni súlyos sémeként értékelné).⁸⁹ A későbbi kiadás a mai Ptk.-szabályoknak megfelelően ismerteti a helyzetet.⁹⁰ A korabeli szabályozás egyik elvi alapja volt, hogy a Tanács VB. titkár közel van a néphez. (Érdekesség, hogy a Varga-könyv efelől hallgat). A birtokvédelmet bagatell eljárásnak tekintették. Nagy kérdés, hogy a ma jegyzője mennyire van közel az emberekhez.

A tervezet három birtokvédelmi eszközt vázol fel: a jogos önhatalmat, a közigazgatási úton való igényérvényesítést, és a birtokper⁹¹. A birtokvédelem alapja a birtoklás ténye csupán. A tervezett szabályozás döntő részben megegyezik a korábbival. Mi az eltérésekre összpontosítunk. A 4:5. § (3) bek. új szabályozást hordoz: „Az albirtokos jogcíme szerint részesül birtokvédelemben a főbirtokossal szemben.” Az indokolás szövege némileg homályos, de a szabályozás megfelelő.

A 4:7. § megfelelően a Ptké. I. 26. § (1) bek. beépítéséről (az egyes illetékes különféle jegyzők nemeinek felsorolása). Ugyanez igaz a Ptké. I. 27. § (1) bek. bírósági illetékességet megállapító szabályozására; valamint ugyane jogszabály 29. §-ában írt jegyző előtti eljárásban és a bíróság előtti eljárásban alkalmazandó jogszabályról. Tudomásunk szerint az államigazgatási eljárás általános szabályairól szóló, 1981. évi I. törvénnyel módosított 1957. évi IV. törvényt 2005. november 1-jével felváltó, a közigazgatási hatósági eljárás és szolgáltatás általános szabályairól szóló 2004. évi CXL. törvény nem ír a birtokvédelmi eljárásról, mint ahogy a szakirodalom sem.⁹² (Korábban az Áe.-t kellett alkalmazni a Ptké. I.-ben megfogalmazott eltérésekkel. Arról most inkább nem szólnék, hogy ez a mód mennyire adekvát).⁹³ Elfogadhatatlan lenne egy olyan szabályozás, amely a Polgári perrendtartásról szóló 1952. évi III. törvény alkalmazására akarna rászorítani a jegyzőt. A Pp. ugyanis csak a közigazgatási perre (Pp. 324–341. §§) irányadó; nem pedig az anyagi közigazgatási jogra. (A közigazgatási nemperes eljárásokat is szabályozó módosító törvény óta⁹⁴ egyre inkább nem értjük, miért ne lehetne egy önálló közigazgatási perrendtartást megalkotni, vagy a közigazgatási nemperes eljárásokat kevésbé diffúz és ad hoc elvek mentén szabályozni).

A tervezethez fűzött indokolás szerint „nem merült fel aggály vagy kifogás a Ptk. által bevezetett rendszerrel kapcsolatban, és a bíróságok tehermentesítése iránti igény, valamint a jegyző gyors és a felek számára könnyebben elérhető eljárásokat is szabályozó továbbra is e megoldás mellett szólnak. A bírósági úttól a felek ezen közigazgatási úton biztosított possesszórius birtokvédelem mellett sincsenek elzárva.”

A helyzet ma az, hogy a birtokvédelem beilleszthetetlen a Ket. logikájába. A Ket. nem is tűnik feltétlenül alkalmas szabályozásnak. Nem kellene-e átgondolni, hogy jobb lenne a tiszta helyzet: a birtokvédelmi ügyek kerüljenek a bíróság kizárólagos hatáskörébe, úgy azonban, hogy (az 1945 előtti szabályozáshoz hasonlóan) minden azonnali intézkedést igénylő döntést a jegyző hozzon meg, a döntés (a határozat) meghozatala azonban legyen a bíróság feladata.

A 4:9. § (3) bek. a jogalap nélküli birtokos jogállására a megbízás nélküli ügyvitel szabályait tartja irányadónak. Ezzel szemben a Ptk. 193. § (2) bekezdése ugyane tárgy körben a felelős őrsz szabályait rendeli alkalmazni. E felváltás indokolásával egyetértünk.⁹⁵

VII. Közérdekű használat (Ptk. tervezet 4:34. §; 4:149. §)

A közérdekű használat kérdését a koncepció külön nem említi, a használat és a hasznok szedésének kérdése azonban megjelenik.⁹⁶ A tervezet a jelenlegi szabályok inkorporálása (4:149. §) mellett részletszabályokat is megfogalmaz (4:34. §), ezért ebben a sorrendben elemezzük a tervezetet.⁹⁷ A jogirodalom – ismereteink

szerint – kevésbé foglalkozott a kérdéssel.⁹⁸ Közérdekű használati jogok néven az ingatlan-nyilvántartásról szóló 1997. évi CXLI. tv. a következőket sorolja fel: állandó jellegű földmérési jelek, földminősítési mintatermek, villamos berendezés elhelyezését biztosító használati jog és vezetékjog, vízvezetési és bányászalmi jog.⁹⁹

A közérdekű használatot használati jog alapítása néven a Ptk. 171. §-a rendezi. A tervezet 4:149. § néhány jelentéktelen pontosítástól eltekintve („használati jog alapításáért kártalanítás jár” helyett „használati jog alapításáért a korlátozás mértékének megfelelő kártalanítás jár”) ennek szövegével egyezik. A használati jog (szolgalmi jog) a jelenlegi szabályozás szerint a közigazgatási szerv határozatával jön létre. A tervezet a közigazgatási eljárást a közérdekű használat keretében garanciális eljárásnak tekinti. Ennek fenntartását a továbbiakban is javasoljuk.

A 4:34. §-ban írtak túrésí kötelezettséget állítanak fel az ingatlantulajdonos számára. A közérdekűség itt is fennáll, mint az előzőekben. A tervezetben írtakkal egyetértünk. Az e szakaszban írtak a kisajátítással rokonítják a jogintézményt, melyet az alábbiakban elemzünk.

VIII. Kisajátítás (Ptk. tervezet 4:52–55. §§)

A kisajátítás, – a birtokvédelem és a találás mellett – a magánjog és a közigazgatás kapcsolatának egyik legfontosabb témája. A koncepció a kisajátításról annyit jegyez meg csupán, hogy a kisajátításra vonatkozó törvény [törvényerejű rendelet – *K. Gy.*] túlnyomórészt közjogi-közigazgatási jellegű, ezéért maradjon kívül a Ptk.-n. Ugyanakkor a magánjogi szabályokat jobban vissza kell vezetni a Ptk.-ra.¹⁰⁰ A szándékkal csak egyetérteni lehet.

A tervezet elemzése előtt ki kell térnünk arra, hogy az általunk vizsgált határterületek közül a kisajátítás jogirodalmilag¹⁰¹ és joggyakorlatilag a legkimerítőbben fel van dolgozva. Három szintet vizsgálunk: az alkotmánytörvényt, a törvényerejű rendelet, és a döntvényjog szintjét.

Ma a jogintézményt az alábbi jogi normák szabályozzák: a Magyar Köztársaság Alkotmányáról szóló 1949. évi XX. törvény 13. § (2) bek.; a kisajátításról szóló 1976. évi 24. tvr.; a kisajátításról szóló 1976. évi 24. tvr. végrehajtásáról szóló 33/1976. (II. 5.) MT rendelet; illetve a Ptk. 108. § és 177. §.

Az Alkotmány előírja, hogy a kisajátítás szabályairól külön törvény rendelkezik. A kisajátításra nézve az alkotmány igen szigorú feltételeket szab: tulajdont (ingatlant) törvényben szabályozott esetekben és módokon; kivételesen és közérdekből; teljes, feltétlen és azonnali kártérítés mellett lehet.¹⁰² Az Alkotmánybíróság kisajátítással kapcsolatos határozatai egyre számosabbak.¹⁰³ Utalnék itt különösen az 58. /1991. (XI. 8.) AB határozat, a 3. /1992. (I. 23.) AB határozat, a 6. /1994. (II. 18.) AB határozat, valamint a 27. /1994. (V. 10.) AB határozat szövegére.

A tervezet szerint a kisajátításnak törvényerejű rendelet és minisztertanácsi rendelet szintjén való szabályozása elfogadhatatlan.¹⁰⁴ Nézetünk szerint többről van szó. Az Országgyűlés mulasztásban megnyilvánuló alkotmányvétségben van. Ugyanis alkotmányvétség azon gyakorlat, mely szerint az alkotmányban előírt törvény helyett tvr. tartalmazza a kisajátítás szabályait, még akkor is, ha a törvényi formához kötöttséget csupán az 1989. évben írták elő, 13 évvel a tvr. hatályba lépése után.¹⁰⁵ Amikor e sorokat írom, 18 év telt el 1989-hez képest. Elég idő lett volna arra, hogy az Országgyűlés eleget tegyen az Alkotmány követelményeinek. Ha máshogy nem, az új Ptk. elfogadása során ennek eleget kell tenni. (Azonban figyelemmel arra, hogy a részletes, közigazgatási jellegű szabályoknak önálló törvényben kell rendezést nyerni).

Jelentős a Közigazgatási Kollégiumi állásfoglalások és a döntvényjog szerepe is.¹⁰⁶ A Közigazgatási Kollégiumi állásfoglalások közül az alábbiak említendők: KK 4.; KK 5.; KK 9.; KK 15.; KK 30. számú állásfoglalások témája a kisajátítás.¹⁰⁷ 1998-ig nyolc kisajátítással foglalkozó döntvény is született.¹⁰⁸

A konkrét elemzés előtt meg kell jegyezni, hogy a régi jog „besajátításnak” hívta a főváros területén bekövetkező kisajátítást (amely külön szabályozás alapján alakult).¹⁰⁹ Kilyényi Géza már 1970-ben kifejtette a kisajátítás másodlagosságának elvét.¹¹⁰

Mindemellett nehezen feloldható ellentmondás, hogy a kisajátítás bár az állam számára történő tulajdonszerzést jelent, Sári János szerint a közérdekűséget nemcsak az állam képviselheti, hanem magánszemély, sőt gazdálkodó szervezet is, sőt Sári szerint jellemző módon ez utóbbiak képviselik a közérdeket.¹¹¹ Ez erős túlzás. Az ellentmondás feloldását abban látja, hogy az állam a kisajátított ingatlan hasznosításra átengedi. Ezzel paralell a tervezet indokolása a 4:52. § tekintetében, ahol a szövegtervezet indokolása szerint ki kell terjeszteni a kisajátítással való tulajdonszerzést természetes vagy jogi személy részére is. Ezt csak szoros közigazgatási ügyészi felügyelet mellett tudjuk elképzelni, nehogy egyesek visszaélészerűen éljenek a kisajátításban rejlő lehetőségekkel. (Azaz a gazdálkodókkal szemben vizsgálódhasson az ügyész, és a magánszemély jogszerzőkkel kapcsolatos közigazgatási kisajátítási határozatokat is szorgosan vizsgálja). Arra is figyelemmel kell lennünk, hogy a legfőbb kisajátítási ok a közlekedés (útépítés).¹¹²

A tervezet egyéb részeivel egyetértünk. A 4:54. § (1) bek.-t emeljük csak ki, amely megköveteli, hogy a kisajátítást elrendelő határozat alapján telekkönyvi bejegyzéssel tehermentes tulajdonjogot szerezzen a kisajátítást kérő. Figyelemmel kell lenni, hogy ez a jogi személyeket és a természetes személyeket, mint jogszerzőket is jelenti.

IX. Találás (Ptk. tervezet 4:67–77. §§)

A találással a koncepció nem foglalkozik. A kérdést jelenleg a Ptk. 129–132. §§-ok szabályozzák. A közigazgatási jogirodalomban kevésbé hangsúlyos téma.¹¹³

A tervezet 4:67. § lényegében megegyezik a Ptk. 129. § (1) bekezdésével. A 4:68. § indokolása szerint a 18/1960. (IV. 13.) kormányrendeletet inkorporálni kívánja (a rendelet hatályon kívül helyezése mellett) az új Ptk.-ba. (Ez utóbbi kormányrendelet még az Mtj. szabályaiból merít).¹¹⁴ A helyzet az, hogy a 4:68–71., valamint 4:73 §§-okban írtak a jegyző számára fogalmaznak meg kötelezettségeket. Közigazgatási oldalról nem tartjuk szerencsésnek, hogy ilyesmi kerüljön a Ptk.-ban elhelyezésre. A kodifikátor is számol azzal, hogy a kormányrendeletnek közigazgatási elemei vannak, és mivel ezek a tulajdonszerzés feltételeit határozzák meg, elszakíthatatlanok magától a találástól. Ez elfogadható érv ugyan, de fenntartásainkat mindez nem oszlatta el. Magát a szöveget elfogadhatónak tartjuk. Az egyéb szakaszok nagyrészt egyeznek a Ptk. hatályos szövegével, ezekkel egyetértünk.

X. Közérdekű kereset (Ptk. tervezet 5:79. §; 5:591. §)

A közérdekű keresettel a koncepció is foglalkozik.¹¹⁵ Itt a jogintézmény csak fogyasztói szerződésekre történő korlátozását határozta el a kodifikátorok. Érdemes a rendelkezésre álló szakirodalmat is áttekinteni.¹¹⁶ (Itt szeretnék egy zárójeles megjegyzést tenni. A koncepció kötelmi jogi részében, a 112. lapon előkerül egy probléma, amely a tervezetben nem jelenik már meg. Ez az lenne, hogy javasolom a semmis szerződéssel a közérdekben okozott sérelem megszüntetése érdekében a szerződés semmiségének megállapítása iránt indítható ügyészi keresetről szóló Ptké. I. 36/A. § fenntartását, és az új törvénybe beiktatását, még akkor is, ha a szolgáltatásnak állam javára való megítélése körében a Ptké. I. 32–36. §§-okat el is törölnék).

Közigazgatási szempontból annyi a tervezetben írtak lényege, hogy a Polgári Törvénykönyv módosításáról és egységes szövegről szóló 1977. évi IV. törvény hatálybalépéséről és végrehajtásáról szóló 1978. évi 2. számú törvényerejű rendelet 5. §-ában felsorolt, közérdekű kereset indítására jogosult szervek és szemé-

lyek (ügyész, miniszter, országos hatáskörű szerv vezetője, jegyző és főjegyző) a Ptk. szintjén nyerne elhelyezést.

Az 5:591. §-ban az általános kártérítés iránt az ügyész mellett a közigazgatási szerv vezetője is indíthat keresetet, a megítélt kártérítést a környezetvédelmi alap célfeladat fejezeti kezelésű előirányzat javára kell megfizetni.¹¹⁷ Ezzel egyetértünk.

XI. Felelősség a közigazgatási jogkörben okozott kárért és sérelemért (Ptk. tervezet 5:610. §)

A koncepció előírta az államigazgatási jogkörben okozott kár (Ptk. 349. §) átalakítását¹¹⁸. A közigazgatási jogkörben okozott kár az alkalmazottért¹¹⁹ (pontosabban: a köztisztviselőért, közalkalmazottért, más közszolgálati réteg tagjáért) fennálló felelősség különös esete. A joggyakorlatot egy kis kötetben már feldolgozták.¹²⁰ A számtalan bírósági határozat közül néhány példalózó felsorolása: BH 1976/5/207. valamint 208.; BH 1989/4/157.; BH 1997/8/394.

A tervezet az új címadással is kifejezésre juttatja a megváltozott viszonyokat.¹²¹ A Legfelsőbb Bíróság PK. 42. és 43. számú állásfoglalásai tartalommal töltötték meg a jogintézményt: az állam, önkormányzat, illetőleg ezek szerveinek kárfelelőssége akkor állapítható meg, ha a károkozás a közhatalom gyakorlása so-

rán kifejtett szervező-instruáló tevékenységgel, illetőleg ennek elmulasztásával történt. A PK 43. áf. által tett megállapítás, mely szerint a közigazgatási határozat bírósági felülvizsgálata nem minősül rendes jogorvoslatnak, a tervezet szerzői szerint meghaladott, így ezt rendes jogorvoslatnak kell tekinteni, melyet a normaszöveg nevesít is. Ezzel a vonatkozó perjogi gyakorlat, valamint a közigazgatási határozatok bíróság előtti megtámadásának általánossá válása alapján egyetértünk.

XII. Az állam öröklése (Ptk. tervezet 6:65. §)

A koncepció a témával nem foglalkozik. Minket is csak annyiban érdekel, amennyiben az állam öröklését illetően a közigazgatásnak feladatai adódhatnak. A jogtörténeti adatok szerint a kérdést a Szent Korona öröklése néven szabályozta a régi magyar magánjog.¹²² A hagyatékot a Szent Korona ügyészének kellett elfogadnia.¹²³

A tervezet¹²⁴ újdonsága annyi, hogy az államot a Ptk. 599. § (3) bekezdésétől eltérően nem emeli ki az örökösök közül, hanem szükségképpen törvényes örökösként – változatlanul – a törvényes örökösök között helyezi el. Ez ellen kifogást nem támasztunk.

Koi Gyula*

JEGYZETEK

* Tudományos segédmunkatárs, MTA Jogtudományi Intézet; állandó szakértő, Országgyűlés Mentelmi, Összeférhetetlenségi és Mandátumvizsgáló Bizottság. A tanulmány az új polgári törvénykönyv tervezetéről szóló, MTA Jogtudományi Intézetében az Igazságügyi és Rendészeti Minisztérium felkérésére 2007. márciusa és áprilisa között készített munkanyagok egyike.

1 VÉKÁS L.: *Az új Polgári Törvénykönyv elméleti előkérdései*. Budapest, 2001. HVG-ORAC 244. pp.

2 A jelzett művek: HALMAY G.: *A magyar közigazgatási jog magánjogi vonatkozásaiiban. Elmélet és gyakorlat*. (Budapest) 1915. Szerzői kiadás X+417 pp. KOLLÁTH GY.–NÉMETH GY.–PAPP ZS.: *A Polgári Törvénykönyvből eredő egyes igazgatási feladatok*. Államigazgatási Főiskola jegyzete. (Átdolg.: Papp Zsigmond). Budapest, 1996.⁴ Államigazgatási Főiskola háziinyomdája 53 pp. (A kiadó intézmény jelenleg a Budapesti Corvinus Egyetem Közigazgatás-tudományi Kar néven egyetemi rangú kará lett). Ismeretes egy kisebb régi tanulmány: TOMCSÁNYI M.: *Magánjogi elemek a közigazgatási jogban*. In: *Ünnepi dolgozatok Concha Győző egyetemi tanári működésének 40. éves évfordulójára*. Budapest, 1912. Franklin 265–277. pp. A tanulmány véglegzése előtt lett ismeretes az alábbi (harmadik) mű egy pontatlan hivatkozásból: VARGA J.: *A Polgári Törvénykönyvből eredő egyes államigazgatási feladatok*. Budapest, 1961. (Táncsics Kiadó) – Közalkalmazottak Szakszervezete 200 pp. Ezt a művet (is) az MTA Jogtudományi Intézetének könyvtárában lehetett fellelni, amely a korábbi irodalmaknak kimeríthetetlen tárháza. A kutatás lezárása után megjelent újabb tankönyvirodalom köréből egy kitűnő elemzés: LŐRINCZ L.: *Közigazgatási jog-magánjog*. In: GYÖRGY I.–LÖVÉTEI I.–LŐRINCZ L.–SZAMEL K.–TEMESI I.: *Közigazgatási jog*. (Szerk. Lőrincz Lajos). Budapest, 2007. 22–23. pp.

3 BERKE B.–FAZEKAS J.–GADÓ G.–KIRÁLY M.–KISFALUDI A.–MISKOLCZI BODNÁR P.: *Európai társasági jog*. Budapest, 2000. KJK–KERSZÖV 346 pp. DARÁZS L.–FALUDI G.–KISFALUDI A.–PAJOR–BYTOMSKI M.–VÉKÁS L.: *Európai közösségi jogi elemek a magyar magán-és kereskedelmi jogban*. (szerk.: Vékás Lajos) Budapest, 2001. KJK–KERSZÖV 467 pp. KIRÁLY M.: *Az Európai Közösség jogának hatása a magánjogra*. Budapest, 2002. ELTE Jogi Továbbképző Intézet 100 pp.

4 HARMATHY A.: *Szerződés, közigazgatás, gazdaságirányítás*. Budapest, 1983. Akadémiai kiadó 210 pp.

5 Lásd a 2. lábjegyzet bibliográfiai adatait.

6 Récsi Emil munkásságáról: SZANISZLÓ J.: *A közigazgatás-tudomány oktatásának és tanszékeinek története az ELTE Jog- és Államtudományi Karán 1777–1977 között*. I. kötet Budapest, 1977. Eötvös Loránd Tudományegyetem Állam-és Jogtudományi Kar Államigazgatási Tanszék 151–165. pp.

7 RÉCSI E.: *Közigazgatási törvénytudomány kézikönyve az ausztriai bírói jogról*. I. kötet *Az összes közigazgatási szervezet és az államszolgálati viszo-*

nyok rendszeres előadása. (1854) II. kötet *A politikai és rendőri közigazgatás ügyei*. (1854) III. kötet *Rendőri közigazgatás (vége)*. *Közoktatási ügyek*. (1854) IV. kötet *Földművelési, ipar-, kereskedelmi és közlekedési ügyek; tökéletes betűsoros tárgymutatóval az egész munka tartalmáról*. (1855) Pest, 1854–1855. Heckenast Gusztáv XII+396 pp.; VIII+355 pp.; VIII+347 pp.; VIII+408 pp. Jelenleg (2007. március) teljes példányt csak az OSZK őriz. Az ELTE ÁJK Közigazgatási Jogi Tanszék teljes példánya jelenleg nem található, lappang (2005-ben az itteni példányt használtam); az I. és II. töredékkötetből példányt őriz a Miskolci Egyetem és a Veres Pálné Gimnázium könyvtára. (Lelőhelyadatok az OSZK tájékoztatása alapján). Árverésen a könyv tudomásom szerint egy alkalommal, a Honterus Antikváriumnál fordult elő az 1990-es évek elején.

8 Récsi, 1854–1855. I. köt. 89. p. (I. 59. § 5. pont). A szolgabírákra vonatkozó egykorú, eljárásjogi jellegű mű: ZSOLDOS I.: *Szolgabírói hivatal I.–II. I. rész Törvénykezési rész. II. rész Közrendtartási rész*. Pápa, 1842. Református Főiskola XVIII+401+I pp.; 528 pp.

9 Récsi, 1854–1855. IV. kötet 497. p. (IV. 315. § 5. pont).

10 Bővebben: *Ausztriai általános polgári törvénykönyv I–III*. Bécs, 1853. Cs. k. udvari és álladalmi nyomda XXI+XXI+110+110 pp.; 395+395 pp.; 56+56+CLXXV+122+122 pp.

11 Bővebben: *1832/6-ik évi Országgyűlésén alkotott törvény czikkelyek. Articuli Comitiorum Anni 1832/6-ti*. Pozsony [1836] Országgyűlési nyomtatványok kiadói 368 pp. Az idézett törvényhely a 284–286. pp.-n található. A törvény címe: Az ország közjavát és kereskedését gyarapító, magános vállalatokról.

12 Récsi, 1854–1855 III. köt. 149. p. (III. 194. § 4. pont).

13 Műve Fésűs Györgyével egy időben, 1876-ban jelent meg. Boncz előszava 1875. júniusából való, míg Fésűs előszava 1875. december 15-én kelt. Tehát Boncz műve már előbb készen lehetett, bár nem tudni, melyik jött ki előbb a nyomdából. Boncz műve: BONCZ F.: *A magyar közigazgatási törvénytudomány kézikönyve. A törvényhozás legújabb állása szerint I–III*. Budapest, 1876. Athenaeum V+290 pp.; 389 pp.; 288 pp.

14 A kisajátításra lásd: Boncz, 1876 II. 349–363. pp. (II. 166. §) Különösen a fentiekre: 349. p.

15 Boncz, 1876. II. 350. p.

16 Boncz, 1876. II. 356. p.

17 Boncz, 1876. II. 356–357. pp.

18 Boncz, 1876. II. 297. p. (II. 157. §).

19 Boncz, 1876. II. 35. p. (II. 111. §).

20 Boncz, 1876. I. 243. p. (I. 90. §).

21 Boncz, 1876. II. 279. p. (I. 149. §).

22 Boncz, 1876. II. 283. p. (II. 150. §)

23 Fésűs könyvészetileg ismeretlen vizsgatézis-nyomtatványa felfedezésére, valamint Fésűs és Boncz művének jogi bibliográfiai kérdéseire: Koi Gy.: Adatok 1800 utáni jogirodalmi könyvkiadásunkhoz. *Acta Facultatis*

- Politico-Iuridicae Universitatis Scientiarum Budapestinensis de Rolando Eötvös Nominatae* XLII. évf. (2005) 241–280 pp.; különösen: 274. p. főszöveg és 41. lábjegyzet.
- 24 Első kiadása: FÉSÜS GY.: *A magyar közigazgatási jog kézikönyve*. Budapest, 1876. Eggenberger XVI+474. pp. Átalunk fordított második átdolgozott és bővített kiadás: FÉSÜS GY.: *A magyar közigazgatási jog kézikönyve*. Budapest, 1880.² XV+454 pp.
- 25 Fésüs, 1880. 57–59. pp. (33. §).
- 26 Fésüs, 1880. 126–128. pp. (60. §).
- 27 GRÜNWARD B.: *A törvényhatósági közigazgatás kézikönyve. Megyei, városi, községi tisztviselők közigazgatási bizottsági tagok sat. használatára a fennálló törvényekből és rendeletekből rendszeresen összeállította* —. I–III. Budapest, 1880. Magyar Királyi Államnyomda 383. pp.; 626. pp.; 546. pp. (A Petrik-féle könyvszetet téves kollációban közli a lapszámokat).
- 28 Grünwald, 1880. II. 1–16. pp.
- 29 Grünwald, 1880. I. 22. p.
- 30 Grünwald, 1880. I. 80–84. pp.
- 31 CSIKY K.: *A magyar állam közigazgatási joga. Kézikönyv a joghallgatók és szigorlók használatára*. I–II. Első kötet: Bevezetés és általános rész. *A magyar állam közigazgatási szervezete*. Második kötet: *a közigazgatási jog anyagi része*. Budapest, 1888–1889. Pallas VI+263. pp.; XI+376. pp.
- 32 Csiky, 1889. II. 138–150. pp. (II. 68–74. §§).
- 33 Csiky, 1889. II. 235–240. pp. (II. 111. §).
- 34 Csiky, 1889. II. 236. p.
- 35 Csiky, 1889. II. 237. p.
- 36 KMEY K.: *A magyar közigazgatási jog kézikönyve*. Budapest, 1897. I. Poltizer 944 pp.
- 37 KMEY K.: *A magyar közigazgatási jog kézikönyve*. Budapest, 1907.5 Poltizer 945 pp.
- 38 Kmetz, 1907. 305–318. pp. A törvényről ld.: 307–308. pp.
- 39 Kmetz, 1907. 309. p.
- 40 Kmetz, 1907. 296–304. pp. Az Rt.-re és a szövetkezetre ld.: 297. p.
- 41 Kmetz, 1907. 523–548. pp.
- 42 Kmetz, 1907. 397–398. pp.
- 43 Bibliográfiai adataira ld. a 2. lábjegyzet.
- 44 Halmay, 1915. 5. p.
- 45 TOMCSÁNYI M.: *Magyar közigazgatási és pénzügyi jog különös (szakigazgatási) rész*. Budapest, 1933. Szerző 480. pp. Egyesületekre: 73–78. pp. Gyámság-gondnokságra: 131–144. pp.
- 46 Tomcsányi, 1933. 132. p.
- 47 MAGYARY Z.: *Magyar közigazgatás. A magyar közigazgatás szerepe a XX. sz. államában, a magyar közigazgatás szervezete, működése és jogi rendje*. Budapest, 1942. Királyi Magyar Egyetemi Nyomda 675 pp.
- 48 Magyary, 1942. 289., 341., 447–450. pp.
- 49 Magyary, 1942. 262., 378. pp.
- 50 Magyary, 1942. 52–53. pp.
- 51 A hazai közigazgatási szerződésekről: TÖRÖK G.: *A közigazgatási szerződések*. In: IMRE M.–LÁM V.–MÁTHÉ G. (EDS.): *Közjogi tanulmányok Lőrincz Lajos 70. születésnapja tiszteletére*. Budapest, 2006. Typosoft Bt. 427–429. pp.
- 52 *Az új Polgári Törvénykönyv koncepciója. A Kodifikációs Főbizottság 2001. november 8-i ülésén elfogadott formában szakmai vitára előterjeszté: Vékás Lajos egyetemi tanár, a Főbizottság elnöke*. (Kézirat). 212. pp. A gondnokságra: 18. p. (továbbiakban: Koncepció). A koncepció szakavatott elemzésére ld.: BASA I.: A Polgári Törvénykönyv újrakodifikálása? Koncepció egy Új Polgári Törvénykönyv megalkotásához. *Állam- és Jogtudomány* XLV. évf. (2004) 3–4. sz. 321–339. pp.
- 53 *Polgári Törvénykönyv Második Könyv Személyek Javaslat – Normaszöveg és indokolás* –. Budapest, 2006. január 31. (Kézirat). A gondnokságra: 35–45. pp. (Továbbiakban: Tervezet). A tervezet oldalszáma az adott (dologi, kötelmi stb.) könyv oldalszáma utal.
- 54 Ld.: Tervezet 11. o. magyarázatát. A gyám és a gondnok fogalmának már Werbőczy-nél jelentkező világos elkülönítésére: SIPÓCZ L.: *A gyámság és a gondnokság. Gyámhatósági felügyelet*. In: FODOR Á. (ed.): *Magyar magánjog* IV. kötet *Családjog*. Budapest, [1899.] 805. p. (Érdekes, hogy a Fodor-féle magánjognak először a III. kötelmi jogi, majd a IV. Házassági jog, családjog kötete jelent meg (a gerincfeliraton a hosszabb cím szerepel), és utána a többi három (1905-ben az V. Öröklési jog). A gondnokság egyébiránt később alakult ki a régi magyar jogban, mint a gyámság. Ld.: SZOKOLAY L.: *Gyámság és gondnokság*. In: SZLADITS K. (ed.): *Magyar magánjog* II. kötet, *Családi jog*. Budapest, 1940. Grill 371. p. A római jogi gondnokság ragyogó összefoglalása: BASA I.: *Gondnokság a római jogban. Állam- és Jogtudomány, XLVII. évf. (2006) 3. sz. 407–443. pp.*
- 55 A Ptk. 1960. május 1-jén lépett hatályba. 1960. január 1-jével érvényes szabályozás szerint a gondnokság alá helyezést a gondnokság alá helyező lakóhelye szerint illetékes járási (városi, városi kerületi) tanács igazgatási (a fővárosi kerületekben oktatási) osztálya kérhette. (Utóbbi megoldás kevéssé tűnik indokoltnak). Erre: BESNYÓ K. (ed.): *Államigazgatási kézikönyv*. Budapest, 1960. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó 105. p.
- 56 A téma fontosságára az elmebeteg kórházi elhelyezésével kapcsolatos *ex officio* bírói jogvédelemről rámutat: BERÉNYI S.: *Közigazgatás a modern társadalomban*. Budapest, 1990. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó 335. p. A korábbiakban idézett elmebetegügyi közigazgatási vonatkozások mellett a legkimerítőbb (ámbar csak történeti) mű: BR. BABARCI-SCHWARTZER O.: *Közigazgatási elmekortan*. Budapest, 1897. Franklin 608. pp. Azóta sem született monografikus feldolgozás a témában.
- 57 A gondnoksággal kapcsolatos perek hatályos szabályaira: RÓNAY Z.: *A gondnoksággal kapcsolatos perek sajátos szabályai*. In: KISS D.–RÓNAY Z.–SÁNTHA Á.–SZABÓ P.: *A különleges perek. Kérdések és válaszok a Polgári perrendtartás Különös Részéből*. Budapest, 2006. HVG-ORAC 72–77. pp.
- 58 Ptk. 21. § (2) bek., valamint: KISS D.: *A polgári per titkai. Kérdések és válaszok a Polgári perrendtartás Általános Részéből*. Budapest, 2006. 279. p. A témához fontos a 7/1975. LÜ utasítás az elmeosztályon (alkoholelvonó osztályon) elhelyezés törvényességének ellenőrzésével, – valamint az alkoholista (kábitószerelvező) gyermeke tartásának biztosításával kapcsolatos feladatokról. Az elmebetegekre vonatkozó nemperes eljárások: KISS D.: *A betegjogi jogviszonytal kapcsolatos bírósági nemperes eljárások*. In: CSIKY P.–KISS D.–NÉMETH J.–VIDA S.: *A bírósági nemperes eljárások magyarázata. A polgári nemperes eljárások magyarázata*. (Szerk. Kiss Daisy és Németh János). Budapest, 2002. KJK–KERSZÖV Jogi és Üzleti Kiadó Kft. 575–578. pp.
- 59 A névjogi irodalomból: BOZÓKY A.: *Név- és jegyzen való jogok*. In: FODOR Á. (ed.): *Magyar magánjog* I. kötet. *Általános rész. Személy jog* (sic!). Budapest, [1905.] Singer és Wolfner. A személyek nevére és cégnevekre: 464–469. pp. BALÁS P. E.: *Személyiségi jogok*. In: SZLADITS K. (ed.): *Magyar magánjog* I. kötet *Általános rész, személyi jog*. Budapest, 1941. Grill 646–663. pp. KARÁDY V.–KOZMA I.: *Név és nemzet. Családnév-változtatás, névpolitika és nemzetiségi erőviszonyok Magyarországon a feudalizmustól a kommunizmusig*. Budapest, 2002. Osiris 378. pp. UGRÓCZKY M.: *Anyakönyvi igazgatás*. I–III. kötet Budapest, 2005. Hivatalos Közlönykiadó.
- 60 Koncepció, 24. p.
- 61 Koncepció, 36. p.
- 62 Tervezet, 56. p.
- 63 Ld.: A cégnyilvántartásról, a cégnyilvánosságról és a bírósági cégeljárásról szóló 1997. évi CXLV. tv. 15. §-át.
- 64 BAUERNÉ POLONY E.–KASZAINÉ MEZEY K.–KOZMA GY.–LOMNICI Z.–PETRIK F.: *Közigazgatási perek 1990–1998. Közigazgatási döntvénytár*. (szerk. Petrik Ferenc) Budapest, 1999. 335–336. pp. 317. számú döntvény.
- 65 Ugróczy Mária, a BM. Állampolgársági Főosztály volt főosztályvezetője, nyugalmazott alkotmánybírósági főtanácsadó, jelenleg a Miniszterelnöki Hivatal szakértője szíves közlése alapján.
- 66 Az egyesülési jog fogalmára: LOMNICI Z.: *Egyesületek*. Budapest, 2006. 213–223. pp.
- 67 Tervezet, 110. p.
- 68 Az 1991/1992. évben felmerült egy új ügyész törvény megalkotásának gondolata. A Magyar Tudományos Akadémia IX. Gazdasági- és Jogtudományok Osztálya Jogtudományi Bizottsága és Közigazgatás-tudományi Bizottsága az általános törvényességi felügyelet fenntartása ellen foglalt állást. Erre: *Összefoglalás a Magyar Tudományos Akadémia elmúlt évi tevékenységéről. A Magyar Tudományos Akadémia 1992. évi CLII. rendes közgyűlésére*. H. n., é. n., ny. n. 154. p.
- 69 Egy nagyjából megfelelő definíció: HARGITAI J.: *Jogi fogalomtár*. Budapest, 2005. Magyar Hivatalos Közlönykiadó 485. p.
- 70 A társadalmi szervezetek feletti ügyész törvényességi felügyelettel kapcsolatos a Fővárosi Ítéltábla által az 1. Kny. 52.271/2003/4. számú ügyben IH 2004. 49. Közigazgatási Kollégiumi határozata. Lásd: *Ítéltáblai Határozatok I. évf. 2. sz. 2004. június 18–19. pp.*
- 71 A büntetés-végrehajtási szerepre: NYÍRI S.: *A büntetés-végrehajtás feletti törvényességi felügyelet*. In: NYÍRI S.: *Az ügyészségről*. Budapest, 2004. BM. Kiadó 113–120. pp. A környezetvédelmi szerepre: BONOMI N. K.: *Ügyészi tevékenység a környezetvédelemben*. Környezetvédelmi Kiskönyvtár 13. Budapest, é. n. KJK–KERSZÖV Jogi és Üzleti Kaidó Kft. 280. pp.
- 72 Lásd a korábbi törvény magyarázatában: GABÁNYI J.–NÉ–KISS D.–RÓNAY Z.: *A cégbírság törvényességi felügyeleti eljárása*. In: BERKESNÉ DANCOS M.–GABÁNYI J.–NÉ–KISS D.–NÉMETH J.–RÓNAY Z.: *A cégekkel kapcsolatos nemperes eljárások magyarázata. A polgári nemperes eljárások magyarázata* 2. Budapest, 2004. KJK–KERSZÖV Jogi és Üzleti Kiadó Kft. 516. o.
- 73 Hatályos szabályai a cégnyilvánosságról, a bírósági cégeljárásról és a végelszámolásról szóló 2006. évi V. törvény 72–93. §§-ban.
- 74 Ld.: *Összefoglalás...* 154. o.

- 75 SÁRKÖZY T.: Alternatív javaslat az egyesület és az alapítvány szabályaira. *Polgári Jogi Kodifikáció VII. évf. (2005) 6. sz. 24–28. pp.* Különösen: 26. és 28. pp. Néhány elvi adalék: SÁRKÖZY T.: A magyar gazdasági jog jövőképeiről, fejlesztési stratégiájáról. *Allam- és Jogtudomány (2006) 235–267. pp.* Különösen: 242–245. pp.
- 76 Konceptió, 74–76. pp.
- 77 A házasságról, a családról, a gyámságról szóló 1952. évi IV. tv. 93–110. §§; illetőleg: KATONÁNE PEHR E.: *A gyámság*. In: *A családjogi törvény magyarázata* (szerk.: Sári Péterné Vass Margit). Budapest, 2002. KJK–KERSZÖV 1043–1146. pp. DOMSZKY A.: *Gyermek- és ifjúságvédelem*. (szerk.: Lőrincz Lajos) Jegyzet. Budapest, 1999. Államigazgatási Főiskola 55. pp. A régebbi irodalomból: HALMAY G.: *A magyar közigazgatási jog magánjogi vonatkozásaiban. Elmélet és gyakorlat*. (Budapest) 1915. Szerzői kiadás 44. p. skk. passim. SIPŐCZ L.: *A gyámság és a gondnokság. Gyámhatósági felügyelet*. In: FODOR Á. (ed.): *Magyar magánjog IV. kötet Családjog*. Budapest, [1899.] 805–903. pp. SZOKOLAY L.: *Gyámság és gondnokság*. In: SZLADITS K. (ed.): *Magyar magánjog II. kötet Családi jog*. Budapest, 1940. Grill 370–575. pp. Az 1928. évi V. Magyar Magánjogi Törvényjavaslat és a gyámság viszonyára: RADOCSAY L.: *Magyarország Magánjogi Törvénykönyve tervezetének gyámügyi vonatkozásai*. In: MÁRTONFFY K. (ed.): *Gyámügyi és gyermekvédelmi közszolgálat. A VIII. Közigazgatási Továbbképző Tanfolyam előadásai*. A Korszerű Közszolgálat Útja 14. Budapest, 1943. Dunántúl Pécsi Egyetemi Könyvkiadó 41–49. pp. BESNYÓ K. (ed.): *Államigazgatási kézikönyv*. Budapest, 1960. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó 106–107. pp. BESNYÓ K. (ed.): *Államigazgatás A-tól Z-ig*. Budapest, 1973. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó 247–248. pp.
- 78 Tervezet, 270–273. pp.
- 79 Tervezet, 272. p.
- 80 STOLPA J.: *A jogi személyek magánjogi viszonyai közigazgatási vonatkozásokban*. In: MÁRTONFFY K.: *A mai magyar közigazgatás*. A Korszerű Közszolgálat Útja 2. Budapest, 1936. Állami nyomda 264–276. pp. Különösen: 265. p.
- 81 BAUERNÉ POLONY E.–KASZAINÉ MEZEY K.–KOZMA GY.–LOMNICZI Z.–PETRIK F.: *Közigazgatási perek 1990–1998. Közigazgatási döntvénytár*. (szerk. Petrik Ferenc) Budapest, 1999. 417–421. pp. 392., 393., 394. számú döntvények.
- 82 FÖLDI A.–HAMZA G.: *A római jog története és intéstitúciói*. Brósz Róbert és Pólay Elemér tankönyvének alapulvételével írta: –. Budapest, 1996.¹ Nemzeti Tankönyvkiadó 303–309. pp. (1006–1025. szálszámok); 366. (1217. szálszám). MARTON G.: *A római magánjog elemeinek tankönyve*. Debrecen, 1922.¹ Méliusz 159–165. pp. (388–396. szálszámok).
- 83 A jogi alapkönyvek köréből: LAMM V.–PESCHKA V. (eds.): *Jogi lexikon. Birtokvédelem címszó*. Budapest, 1999. KJK–KERSZÖV Üzleti és Jogi Kiadó Kft. 645 p. A címszót ld.: 83. p. HARGITAI J.: *Jogi fogalomtár*. Budapest, 2005. Magyar Hivatalos Közlönykiadó 194. p. A magánjogi irodalomból: [SZÁSZY–] SCHWARTZ G.: *Szöbeli birtokháborítás*. In: [SZÁSZY–] SCHWARTZ G.: *Újabb magánjogi fejtegetések*. Budapest, 1901. Politzer 336 pp. A tanulmányt ld.: 51–55. pp. LÁNYI B.: *Birtokvédelem*. In: FODOR Á.: *Magyar magánjog*. II. kötet *Dologjog*. Budapest, é.n. Singer és Wolfner 102–143. pp. SZLADITS K.: *A birtok és védelme*. In: SZLADITS K.: *A magyar magánjog vázlatja*. I. rész Bevezetés. *Általános tanok. Dologi jog. Személyi és eszmei javak joga*. Budapest, 1937. Grill 196–209. pp. KOLOSVÁRY B.: *Birtokvédelem*. In: SZLADITS K.: *Magyar magánjog*. V. kötet *Dologjog*. Budapest, 1942. 80–85. pp. BERNÁTH Z.–BÖSZÖRMÉNYI-NAGY A.: *Birtok és birtokvédelem*. Jogi kézikönyvtár 15. Budapest, 1964. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó 272. pp. A közigazgatási jogi irodalomból: HALMAY G.: *A birtok és bírlalás*. In: HALMAY G.: *A magyar közigazgatási jog magánjogi vonatkozásaiban. Elmélet és gyakorlat*. (Budapest) 1915. Szerzői kiadás 188–201. pp. BESNYÓ K. (ed.): *Birtok, birtokvédelem*. In: BESNYÓ K. (ed.): *Államigazgatási kézikönyv*. Budapest, 1960. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó 60. p. VARGA J.: *A polgári törvénykönyvből eredő egyes államigazgatási feladatok*. Budapest, 1961. (Táncsics Kiadó)–Közalkalmazottak Szakszervezete 91–154. pp. BESNYÓ K. (ed.): *Birtokvédelem*. In: BESNYÓ K. (ed.): *Államigazgatás A-tól Z-ig*. Budapest, 1973. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó 115–116. pp. NÉMETH GY.–PAPP ZS.: *Birtokvédelem államigazgatási úton*. In: KOLLÁTH GY.–NÉMETH GY.–PAPP ZS.: *A polgári törvénykönyvből eredő egyes igazgatási feladatok*. Államigazgatási Főiskola jegyzete. (Átdolg.: Papp Zsigmond). Budapest, 1996.⁴ Államigazgatási Főiskola háziyomdaja 9–26. pp.
- 84 Konceptió, 84. p.
- 85 Tervezet, 34. p.
- 86 Halmay, 1915. 200. p.
- 87 Halmay, 1915. 200–201. pp.
- 88 Szladits, 1937. I. 209. p., illetve Halmay, 1915. 196–198. pp.
- 89 Besnyó (ed.), 1960. 60. p.
- 90 Besnyó (ed.), 1973. 115–116. pp.
- 91 Tervezet, 34. p.
- 92 BENDE-SZABÓ G.–FARKAS I.–HARSÁNYI ZS.–IVANCSICS I.–KILÉNYI G.–PUSS L.–SZITTNER K.: *A közigazgatási eljárási törvény kommentárja*. (szerk. Kilényi Géza) Budapest, 2005.² 520 pp. Bende-Szabó G.–Kilényi G.–Szittner K.: *A közigazgatási eljárási törvény végrehajtási kormányrendeletei és magyarázatuk* (szerk. Kilényi Géza) Budapest, 2005. 84. pp. BACK A.–BOROS A.–DANTESZ P.–LÖVÉTEI I.–PAPP ZS.: *Közigazgatási eljárási jog*. (szerk.: Lőrincz Lajos) Budapest, 2005. HVG-ORAC 711. pp. VIDA M.: *Fogalomtár az új közigazgatási eljárási törvényhez*. Budapest, 2006. HVG-ORAC 262. pp.
- 93 Németh-Papp, 1999. 17. p.
- 94 A Polgári perrendtartásról szóló 1952. évi III. törvény módosításáról és az egyes közigazgatási nemperes eljárásokról szóló 2005. évi XVII. törvényről van szó, amelyet egyesek Eknesz., mások Kpp. formában rövidítettek. Az Eknesz rövidítést alkalmazza: Kiss–Rónay–Sántha–Szabó, 2006. 18. p. A Kpp. rövidítéssel él: Csiba Tibor–Rothermel Erika: *Közigazgatási bíráskodás*. (szerk.: Imre Miklós) Budapest, 2007. HVG-ORAC 54. p. 12. lábjegyzet. Egyébiránt e törvény azon jogszabályok sorába illeszkedik, ahol sem az általános vitában, sem a részletes vitában egyetlen országgyűlési képviselői indítvány sem volt, így a ház vita nélkül megszavazta a törvényszöveget.
- 95 Tervezet, 40. p.
- 96 Konceptió, 85. p.
- 97 Tervezet, 74–75. pp., 214. p.
- 98 LAMM V.–PESCHKA V. (eds.): *Jogi lexikon. Közérdekű használat címszó*. Budapest, 1999. KJK–KERSZÖV Üzleti és Jogi Kiadó Kft. 645. pp. A címszót ld.: 362. p.
- 99 HARGITAI J.: *Jogi fogalomtár*. Budapest, 2005. Magyar Hivatalos Közlönykiadó 932. p.
- 100 Konceptió, 84. p.
- 101 A jogi alapkönyvek köréből: LAMM V.–PESCHKA V. (eds.): *Jogi lexikon. Kisajátítás címszó*. Budapest, 1999. KJK–KERSZÖV Üzleti és Jogi Kiadó Kft. 645 p. A címszót ld.: 338. p. HARGITAI J.: *Jogi fogalomtár*. Budapest, 2005. Magyar Hivatalos Közlönykiadó 868–869. pp. Az elvi részben felsorolt történeti becső irodalmak mellett az alábbi régi és újabb jogirodalmi munkák jönnek szóba a magánjog köréből: LÁNYI B.: *Kisajátítás*. In: FODOR Á.: *Magyar magánjog*. II. kötet *Dologjog*. Budapest, é.n. Singer és Wolfner 296–343. pp. NIZSALOVSKY E.: *Kisajátítás*. In: SZLADITS K.: *Magyar magánjog*. V. kötet *Dologjog*. Budapest, 1942. 361., 370., 387., 392., 596., 648., 675. pp. SZLADITS K.: *A kisajátítás*. In: SZLADITS K.: *A magyar magánjog vázlatja*. I. rész Bevezetés. *Általános tanok. Dologi jog. Személyi és eszmei javak joga*. Budapest, 1937. Grill 237–240. pp. LENKOVICS B.: *A kisajátítás*. In: LENKOVICS B.: *A dologi jog vázlatja*. Budapest, 1998.⁵ Eötvös József Könyvkiadó 123–130. pp. A közigazgatási jogi irodalomból: HALMAY G.: *Kisajátítás*. In: HALMAY G.: *A magyar közigazgatási jog magánjogi vonatkozásaiban. Elmélet és gyakorlat*. (Budapest) 1915. Szerzői kiadás 123–126. pp. skk. passim. VLADÁR G.: *A városi igazgatás és a magánjog viszonya*. In: MÁRTONFFY K. (ed.): *A mai magyar város*. Budapest, 1938. 946. pp. A tanulmány a 197–209. pp.-n található, a kisajátításra vonatkozó részlet: 202–204. p. KILÉNYI G.–SALLÓS I.: *Kisajátítási eljárás*. Ügyészi kiskönyvtár 23. [Budapest] [1967.] Legfőbb Ügyészség Titkársága 158 pp. BESNYÓ K. (ed.): *Kisajátítás*. In: BESNYÓ K. (ed.): *Államigazgatási kézikönyv*. Budapest, 1960. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó 115–116. pp. KAMPIS GY.–VARGA GY.: *Kisajátítás*. Budapest, 1970. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó. BESNYÓ K. (ed.): *Kisajátítás*. In: BESNYÓ K. (ed.): *Államigazgatás A-tól Z-ig*. Budapest, 1973. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó 337–340. pp. KOLLÁTH GY.–PAPP ZS.: *A kisajátítás államigazgatási feladatai*. In: KOLLÁTH GY.–NÉMETH GY.–PAPP ZS.: *A polgári törvénykönyvből eredő egyes igazgatási feladatok*. Államigazgatási Főiskola jegyzete. (Átdolg.: Papp Zsigmond). Budapest, 1996.⁴ Államigazgatási Főiskola háziyomdaja 27–42. pp. A koncepció említ egy, a Dologi Jogi Munkabizottság számára készített tanulmányt, amelyet azonban nem olvastam: KAMPIS GY.: *A kisajátítási jog rendezése és az új Ptk*. Megjelenéséről nem tudok. Ld. minderre: Konceptió, 79. p.
- 102 Sári J.: *Kisajátítás*. In: Balogh Zs.–Holló A.–Kukorelli I.–Sári J.: *Az Alkotmány magyarázata*. Budapest, 2002. [2003.] 739. pp. Ld. különösen: 270. p.
- 103 Egy, nemcsak kisajátítási tárgyú egyes felsorolás: Lenkovics, 1998. 129. p. A kisajátítási tárgyú alkotmánybírói határozatok válogatott magya-

- rázatos feldolgozása: HALMAI G.–PACZOLAY P.–SÓLYOM L.: *Alkotmányos elvek és esetek. Kézikönyv.* Budapest, 1996. Constitutional and Legislative Policy Institute 710. pp. Lásd különösen: 495–497. pp.
- 104 Tervezet, 97. p.
- 105 Hasonlóan fogalmaz a Fővárosi Főügyészség Jelentés a Budapest Főváros Közigazgatási Hivatala által lefolytatott kisajátítási eljárások törvényességének vizsgálatáról (T. 341/2004./1-I.) elnevezésű dokumentum 5. p. Ehhez a Közérdek és közigazgatás elnevezésű OTKA kutatás keretében végzett gyakorlati-empirikus vizsgálataim során jutottam hozzá.
- 106 A történeti döntvényekre: MARSCHALKÓ J.: *Kisajátítási joggal bíró, nyereségre alakult vállalkozás a kisajátított földterület megszerzése után kártalanítási összegek alapján megszabandó vagyonszármazási illetékeknek akkor is csak a fele részét tartoznak fizetni, ha az ingatlan nem bírói, hanem magánegyezséggel szerzik meg.* In: MARSCHALKÓ J.: *Közigazgatási Döntvénytár I.* kötet. Budapest, 1908. Franklin Társulat 195–196. pp. 117. döntvény.
- LENGYEL J.–VÖRÖS E.: *A m. kir. Közigazgatási Bíróság újabb anyagi-jogi, hatásköri és eljárási joggyakorlata, általános közigazgatási, adó- és illetékügyekben, ideértve a zsidótörvényt, az orvoskamara tagfelvételi és orvosi fegyelmi ügyek joggyakorlatát, egyúttal a közigazgatási bírósági törvény magyarázata. I–II. kötet. Írták: Dr. Vörös Ernő a m. kir. Közigazgatási Bíróság ítéldbírája és Dr. Lengyel József miniszteri osztálytanácsos, a m. kir. Közigazgatási Bíróság elnöki titkára. Előszóval ellátta: Dr. Puky Endre a m. kir. Közigazgatási Bíróság elnöke.* II. kötet [Budapest] [1940] A szerzők kiadása 934–935. pp.
- LENGYEL J.–VÖRÖS E.: *A m. kir. Közigazgatási Bíróság legújabb anyagi-jogi, hatásköri és eljárási joggyakorlata, általános közigazgatási, adó- és illetékügyekben, ideértve az orvoskamara tagfelvételi és orvosi fegyelmi ügyek, valamint a felvidéki, kárpátaljai, erdélyi és délvidéki ügyek joggyakorlatát, egyúttal a közigazgatási bírósági törvény magyarázata I–II. kötet. Írták: Dr. Vörös Ernő a m. kir. Közigazgatási Bíróság ítéldbírája Dr. Lengyel József, a m. kir. Közigazgatási Bíróság ítéldbírája. Előszóval ellátta: nagyrákói és kelemenfalvi Dr. Rakovszky Iván a m. kir. Közigazgatási Bíróság elnöke.* II. kötet [Budapest] [1942] A szerzők kiadása 1193. pp.
- 107 BAUERNÉ POLONY E.–KASZAINÉ MEZEY K.–KOZMA GY.–LOMNICZI Z.–PETRIK F.: *Közigazgatási perek 1990–1998. Közigazgatási döntvénytár.* (szerk. Petrik Ferenc) Budapest, 1999. 383–401. pp. (Kisajátítási perek alcímmel). A KK. áf.-ok az alábbi számokon találhatóak meg: 370–373. (383–387. pp.).
- 108 Ld.: *uo.* 374–381. számokon a 387–401. pp.
- 109 Halmay, 1915. 126. p.
- 110 KILÉNYI G.: *Az államigazgatási eljárás alapelvei.* Budapest, 1970. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó 112. pp.
- 111 Sári, 2003. 270. p.
- 112 A legjellemzőbb közérdekű cél az 1976. évi 24. törvényerejű rendelet 4. § (1) bek. f) pontja alapján az e törvény szerint minősülő közlekedés. Ld.: A Fővárosi Főügyész 2004. évi beszámolója a Fővárosi Főügyészség 2004. évi tevékenységéről 60. p.
- 113 HALMAY G.: *Az elveszett dolgok körüli eljárások.* In: HALMAY G.: *A magyar közigazgatási jog magánjogi vonatkozásaiban. Elmélet és gyakorlat.* (Budapest) 1915. Szerzői kiadás 110–113. pp. BESNYÓ K. (ed.): *Találás.* In: BESNYÓ K. (ed.): *Allamigazgatási kézikönyv.* Budapest, 1960. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó 318. p. BESNYÓ K. (ed.): *Talált dolgok.* In: BESNYÓ K. (ed.): *Allamigazgatás A-tól Z-ig.* Budapest, 1973. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó 631–632. pp. Németh Gy.–Papp Zs.: *A talált dologgal kapcsolatos államigazgatási feladatok.* In: KOLLÁTH GY.–NÉMETH GY.–PAPP ZS.: *A Polgári Törvénykönyvből eredő egyes igazgatási feladatok.* Államigazgatási Főiskola jegyzete. (Átdolg.: Papp Zsigmond). Budapest, 1996.⁴ Államigazgatási Főiskola házi nyomdája 43–53. pp. A magánjogi irodalomból: LENKOVICS B.: *Találás.* In: LENKOVICS B.: *A dologi jog vázlat.* Budapest, 1998. 5 Eötvös József Könyvkiadó 140–142. pp.
- 114 Tervezet, 111. p.
- 115 Konceptió, 117. p.
- 116 VÉKÁS L.: *Az új Polgári Törvénykönyv elméleti előkérdései.* Budapest, 2001. HVG-ORAC 94–95. pp. Az actio popularis közigazgatási alkalmazására: Ket. 15. § (5) bek., illetve: BENE-SZABÓ G.–FARKAS I.–HARSÁNYI ZS.–IVANCSICS I.–KILÉNYI G.–PUSS L.–SZITTNER K.: *A közigazgatási eljárási törvény kommentárja.* (szerk. Kilényi Géza) Budapest, 2005.² 97. p.
- 117 Tervezet, 527. p.
- 118 Konceptió, 173–174. pp.
- 119 Ujváriné Antal E.: *Felelősségtan.* Miskolc, 1998.³ 127–135. pp.
- 120 KÖLES T.: *Az államigazgatási jogkörben okozott kár megtérítése.* Budapest, 1995. HVG-ORAC 207. pp. Továbbá: EÖRSI GY.: *Kötelmi jog általános rész.* Budapest, 2002.²³ 298–299. pp.
- 121 Tervezet, 538. p.
- 122 KERN T.: *A szent korona öröklése.* In: FODOR Á. (ed.): *Magyar magánjog V. kötet Öröklési jog.* Budapest, [1905.] Singer és Wolfner 170–174. pp. SÁNDORFALVI PAP I.: *A Szent Korona öröklése.* In: SZLADITS K. (ed.): *Magyar magánjog VI. kötet Öröklési jog.* Budapest, 1939. Grill 209–210. pp.
- 123 GOLTNER D.: „A Szent Korona ügyésze”: az általános közérdekképviselet kérdéséhez. Miskolc, 1941. Ludvig. 16. p.
- 124 Tervezet, 41. p.

Vita

A licencia szerződés

Az alábbi javaslat – amint ez az indokolás bevezető részéből kitűnik – az új Ptk. Konceptióját és tematikáját¹ követve készült. Mégis kimarad mind az Igazságügyi és Rendészeti Minisztérium tervezetéből,² mind pedig a megjelenés alatt álló ún. Szakértői Javaslatból.³ A kihagyás oka nem a javaslat tartalmával függ össze. Abban a kritikák egyetértettek, hogy a jogi rendezés tárgya, és a javasolt módszer is követhető. Az ellenvélemények a szabályozás helyére és absztrakciós szintjére összpontosultak.⁴ Az IRM elfogadta az észrevételekben kifejtett álláspontot, amely szerint a kívánatos rendezés a szerzői jogi és iparjogvédelmi törvényekben kell alkalmas időben végrehajtani. A Szakértői Javaslat készítői pedig éppenséggel túl óvatosságnak találták az absztrakciót, más szóval soknak vélték az utalásokat a szerzői jogi és iparjogvédelmi törvényekre. A Szakértői Javaslat monista szemlélete olyan licencia-szerződési szabályokat szeretett volna látni, amelyek lehetővé teszik a szerzői jogi-iparjogvédelmi törvényekből a szerződési szabályok kiküszöbölését.

A javaslat készítőjének továbbra is az a véleménye, hogy a szerzői jogi-iparjogvédelmi törvények legfontosabb beszámítási pontjaitól – nevezetesen az oltalmi tárgyaktól, a jogosultak sajátos kizárólagos jogaitól és a jogok alóli kivételektől – licencia-

szerződés szabályai teljesen nem szakíthatók el. Mindemellét léteznek egy olyan absztrakciós szint – más szóval típusalkotó ismérv – amelyek mentén megalkothatók és megalkotandók a licencia-szerződés polgári jogi kódex-szintű szabályai. E szabályok közvetlen rendezést adnak az egyre gyarapodó egyéb – licenciatárgyakra (pl. sportjogi kizárólagos közvetítési jog, orvosi praxisjog, személyhez fűződő jogok gyakorlása, know-how stb.), és háttérszabályozást jelentenek a szerzői jogi-iparjogvédelmi törvények licencia-szabályai elé.

Az IRM javaslat és a Szakértői Javaslat a licencia-szerződési szabályok szempontjából alapvetően különbözik abban, hogy az előző nem tartalmaz szerzői jogi-iparjogvédelmi utaló szabályt, az utóbbi igen. Az előbbi a know-how-t az üzleti titok fajtájaként szabályozza, az utóbbi a szerzői jogi-iparjogvédelmi utaló szabályhoz köti a know-how szabályozását. Az alábbi javaslat abból indul ki, mintha a kódexben nem is lennének szerzői jogi-iparjogvédelmi utaló szabályok.

A közlés célja az, hogy a jogalkotó számára a javaslat elérhető legyen, ha azt egészében, vagy részeiben később fel kívánna használni.

N. Fejezet A licencia szerződés

A Ptk. koncepciója szerint: „az új Polgári Törvénykönyv tartalmi határait elvben addig helyes tágitani, amíg a kodifikáció pozitív hatásai: az egységbe foglalt normák módszerbeli homogenitása, a terminológiai egység, a tömörítés és rövidítés lehetősége stb. megkönnyítik a jogalkalmazást. A szabályok egyazon törvénykönyvbe foglalása addig kívánatos és célszerű tehát, amíg az összefoglalandó normák módszerbeli egysége fennáll, és amíg a rendszerbe illesztés a kodifikáció előnyeit: a rendszertani racionalitást, az ökonomikus és ellentmondásmentes törvényszerkesztést, a terminológia biztonságát, a világos és áttekinthető megoldásokat hozza magával.”

Ennek jegyében „az iparjogvédelmi és szerzői jogi törvények anyagát az új Kódex – a hatályos Ptk.-hoz hasonlóan – nem kívánja integrálni, noha a szellemi tulajdon jogviszonyaiban keletkező alanyi jogok (és megsértésük szankcióinak többsége) egyértelműen magánjogi jellegűek. A külön törvények jogágazati szempontból vegyes normákat foglalnak magukban, és azokat nem volna szerencsés jellegük különbözősége miatt szétbontani. A jelenlegi megoldás emellett megszokott, és nemzetközileg is elfogadottnak tekinthető. Az integrálás ellen szól végül az a körülmény is, hogy a szóban forgó jogok némelyike közigazgatási aktustól függően keletkezik.”

A szerzői jogi és iparjogvédelmi törvények tartalmaznak licenciac szerződési szabályokat [Sztj. 42–55. §, Szt. III. fejezet (27–30. §), Vt. IV. fejezet (23–26. §); a különböző műszaki alkotások iparjogvédelmi oltalmáról rendelkező törvények (ideértve a formatervezési minta oltalmát is) az Szt. szabályaira utalnak.] Ezek háttérszabályai a Ptk. általános szerződési rendelkezései. A bírói gyakorlat e szabályokat eddig aggálytalanul alkalmazta.

Ennek ellenére a licencia szerződés Ptk.-beli általános szabályozása mellett döntött a Koncepció. E döntést több körülmény is indokolja.

A licencia szerződés legáltalánosabb „képlete” alapján törvényben biztosított, nem dologi, vagyoni értékű kizárólagos jog jogosultja engedélyt ad arra, hogy az engedélyes olyan jogot gyakoroljon, illetve olyan cselekményt végezzen, vagy magatartást tanúsítson, amelyre a törvény szerint a kizárólagos jog kiterjed. A licenciac szerződés ilyen általános fogalma és ehhez igazodó szabályai nemcsak a nevesített szerzői jogi és iparjogvédelmi oltalmi tárgyak hasznosítási engedélyezéséhez kínálnak rendezést. E körön kívül is léteznek ugyanis olyan, törvényben meghatározott, vagyoni értékű kizárólagos jogok, amelyek jogosultjai a licencia adás eszközével is értékesíthetik jogukat függetlenül attól, hogy maga a kizárólagos jog lehet-e vagyoni forgalom (jogátruházás) tárgya, sőt törvényben meghatározott kizárólagos vagyoni jog nélkül is előfordulnak licenciac szerződési konstrukciójú megállapodások.

A nevesített szerzői jogi és iparjogvédelmi oltalmi tárgyak nem mindegyikére terjed ki a külön törvényi szabályozás. Nem rendelkezik a szerzői jogi törvény az ún. kapcsolódó jogi teljesítmények közül

- a hangfelvételek,
- rádió- és televízió műsorok,
- filmek,
- adatbázisok felhasználására, (és a jogátruházásra) kötött szerződésekről.

A szerzői jogi felhasználási szerződés sajátos szabályait mind a felhasználás engedélyezésére, mind pedig a vagyoni jogok átruházására (ahol ez lehetséges) csak a szerzői művekre és az előadóművészi teljesítményekre lehet alkalmazni (Sztj. 55. §).

Hiányoznak továbbá a licenciac szerződési szabályok a know-how-ra, noha a know-how hasznosítási szerződés a technológia-transzfer mindennapos technikája.

Az iparjogvédelem nemzetközi oltalmi rendszerének tárgya a kereskedelmi név védelme is, a névhasználati szerződés mögöttes jogát eddig csak a Ptk. általános szerződési szabályai jelentették.

A kódexben – annak jegyében, hogy a törvénykönyvbe foglalásnak lehetőleg csak az előnyei érvényesüljenek – nem szükséges a licenciac szerződés minden létszakáról rendelkezni. A megalkotott szabályok tekintettel vannak arra, hogy hozzájuk képest a szerzői jogi és iparjogvédelmi törvények szerződési szabályai lex specialist jelentenek, és számos megoldást a szerződéstípus rendelkezései mögött a lex generalist jelentő általános szerződési szabályok adnak meg.

A nevesített szerzői jogi és iparjogvédelmi oltalmi formák körében a szabályozás kétszintű, de háromlépcsős: külön törvény – Ptk.-licenciac szerződési fejezete – általános szerződési szabályok. A licenciac szerződés egyéb tárgyai esetében pedig egyszintű, kétlépcsős a szerződési jog: Ptk.-licenciac szerződési fejezet – általános szerződési szabályok.

A nem szabályozott kérdések között meg lehet említeni pl. az érvénytelenséget, vagy a hibás teljesítéstől különböző szerződés-zséget.

I. § [A licenciac szerződés fogalma]

Licenciac szerződés alapján törvényben és az Európai Közösség rendeleteiben meghatározott, szellemi alkotáshoz, teljesítményhez, árujelzőhöz fűződő, kizárólagos vagyoni jogok jogosultja (engedélyező) más személynek (engedélyes) engedélyt (licencet) ad olyan cselekmény végzésére (hasznosítás), amelyre a kizárólagos joga kiterjed. Az engedélyes az engedélynek megfelelő terjedelmű hasznosítási jogot szerez, és ennek fejében köteles díjat fizetni.

Know-how licenciac szerződés alapján az engedélyező köteles a gyakorlati ismeretet azonosíthatóan rögzítő hordozó átadására is.

(3) Licenciac szerződés a kereskedelmi név használatának engedélyezése, az egyéb, törvényben meghatározott, nem dologon fennálló kizárólagos vagyoni jog jogosultja, mint engedélyező által adott hasznosítási engedély, valamint a személyhez fűződő jog gyakorlása körében a hozzájárulás megadása is, ha az az (1) bekezdés szerinti követelményeknek megfelel.

(4) Licenciac szerződés az a szerződés is, amely alapján az engedélyes más személynek alhasznosítást enged, vagy a hasznosítás jogát egészben vagy részben átruházza.

(5) A jelen fejezetben hasznosításon a személyhez fűződő jogok gyakorlása körében az engedélyező hozzájárulásával tanúsított magatartást, a szerzői jogi törvény által védett művek és teljesítmények esetében felhasználást, a vállalat- és árujelzők (kereskedelmi név, védjegy) esetében használatot kell érteni.

1. Licenciac szerződés alapján a külön szerzői jogi és iparjogvédelmi törvényekben és az Európai Közösség rendeleteiben meghatározott, szellemi alkotáshoz, teljesítményhez, árujelzőhöz fűződő, kizárólagos vagyoni jogok jogosultja (engedélyező) más személynek (engedélyes) engedélyt (licencet) ad olyan cselekmény végzésére (hasznosítás), amelyre a kizárólagos joga kiterjed. Az engedélyes az engedélynek megfelelő terjedelmű hasznosítási jogot szerez, és ennek fejében köteles díjat fizetni.

A törvény a licenciac szerződést olyan önálló, több altípust átfogó szerződéstípusként nevesíti, amely modellezi mind a szellemi alkotások, teljesítmények, árujelzők (a szellemi tulajdon) oltalmi tárgyai, mind a kereskedelmi név és más személyhez fűződő jogok, valamint egyéb, törvényen alapuló nem dologi vagyoni értékű kizárólagos jogok tárgyai hasznosítási engedélyezésének gazdasági folyamatát.

A licenciac szerződés fogalma főszabály szerint nevesített oltalomban részesülő szellemi alkotások, teljesítmények, árujelzők hasznosítására adott konstitutív hatályú, azaz hasznosítási jogot keletkeztető, ellenérték fejében adott engedély. Az engedély jogalapja a szellemi alkotások, teljesítmények, árujelzők (szellemi

tulajdonjog) jogosultját törvény alapján illető kizárólagos jog. Ebből következően csak olyan cselekmény végzésére, vagy magatartás tanúsítására lehet érvényesen licencia szerződés útján engedélyt adni, amelyre az engedélyező kizárólagos joga kiterjed. A hasznosítási engedély konstitutív hatályát jelenti, hogy a hasznosítási jog az engedély terjedelméhez igazodik. Ennek következménye, hogy az engedély korlátjainak a túllépése a szerződés-szegésen túlmenően a kizárólagos jog megsértésének is minősül.

Az általános fogalomban a kizárólagos joggal rendelkező, engedélyt adó személyt engedélyezőnek, az engedéllyel feljogosított személyt engedélyesnek, az engedélyt a szerződéstípus nevéhez igazodóan licencnek, az engedély alapján végezhető cselekményeket pedig a legtagabb értelemben vett hasznosításnak nevezi el a törvény. A engedélyező valójában a törvény alapján fennálló kizárólagos vagyoni jog jogosultját jelenti, és természetesen nem költelmi jogi értelemben, hanem kizárólagos joggal rendelkező jogtulajdonosként (Rechteinhaber, illetve rights owner, vagy right holder) értendő.

Az engedélyező és engedélyes absztrakt fogalmának bevezetése azzal az előnnyel jár, hogy elvonatkoztat az egyes szellemi alkotások, teljesítmények, árujelzők, illetve más kizárólagos jogok jogosultjainak törvényi fogalmaitól (pl: szerző, szabadalmas), és könnyen lefordítható idegen nyelvre (Lizenzgeber – Lizenznehmer, licensor – licensee). Szóba jöhetett volna még a jogosult – hasznosító fogalompár bevezetése is, azonban a jogosult egy szerződési viszonyban mindkét felet jelölheti, a „hasznosító” szakkifejezés pedig erősen kötődik a műszaki alkotások iparjogvédelmi oltalmához. A feleket „licencadóként”, illetve „licencvevőként” is lehetne jelölni, a gyakorlatban ez is használatos elnevezés. A javaslat előkészítése során a legáltalánosabb fogalmak mellett született döntés.

Az iparjogvédelmi oltalmi igények tárgyaira – az egyes törvények és közösségi rendeletek megfelelő rendelkezései szerint a bejelentés és az oltalom végleges megadása közötti időtartamban – ugyanúgy köthető licencia szerződés, mint az engedélyezett oltalommal védett oltalmi tárgyakra. Erről tehát általános szabályt alkotni nem szükséges. (Az ilyen szerződéseket pl. a szabadalmi bejelentés jogerős elutasítása esetére vagy megszüntető feltétellel,

vagy know-how hasznosítási szerződéssé módosító rendelkezéssel kötik meg.)

A licencia szerződés fogalmának valamennyi nevesített oltalomra való utalását azonban – ahogy ezt a licencia szerződés nevesített altípusainak alábbi felsorolása is mutatja – érteni kell az európai szabadalmi igényre (a jogszabály szövege szerint: a bejelentésre) kötött hasznosítási szerződésre is. E hasznosítási szerződésről az európai szabadalmak megadásáról szóló 1973. október 5-i Müncheneri Egyezmény (Európai Szabadalmi Egyezmény) kihirdetéséről szóló 2002. évi L. törvény 73. cikk rendelkezik, és a magyar törvényként való kihirdetés miatt lehet az (1) bekezdés általános utalásába beleérteni.

Az európai szabadalom megadása után nemzeti szabadalmakra bomlik, tehát a végleges oltalom magyarországi hatályossá válását követően a magyar szabadalmi jog szerint lehet hasznosítási szerződést kötni az európai szabadalommal védett találmányra.

A bejelentési eljárás folyamán azonban az igény az egyezmény kihirdetett szövege szerint lehet tárgya hasznosítási szerződésnek, amelynek területi hatálya kiterjedhet akár a megjelölt államok mindegyikére, vagy azok egy részére is, tehát lehetséges pl. csak magyarországi területi hatályú szerződést is kötni.

Az egyezmény kimondja, hogy a bejelentésekre, mint a vagyoni forgalom tárgyára fő szabályként a megfelelő nemzeti jogot kell alkalmazni (Európai Szabadalmi Egyezmény 74. cikk). Elsősorban ez indokolja, hogy az (1) bekezdés utalását az európai szabadalmi bejelentésekre is érteni kell.

A földrajzi árujelzők körében nem áll fenn egy, hatósági határozatban meghatározott jogosult személy javára kizárólagos jog. A jogosultság együttes, a „földrajzi árujelzőt csak a jogosultak használhatják, arra másnak használati engedélyt nem adhatnak” (Vt. 109. §). A licencia szerződés általános fogalma alól azonban nem szükséges emiatt kifejezett kivételt tenni, mert a fogalom eleve magában foglalja, hogy az engedélyezés alapját jelentő kizárólagos jog nevesített engedélyezőt illet meg.

A licencia szerződés szerzői jogi és iparjogvédelmi törvényekben nevesített altípusai a következők:

Altípus neve (a nevesített oltalomról rendelkező törvény meghatározása szerint)	Az altípus különös szabályai	A különös szabályokra utaló szabály
szerzői jogi (szerzői mű, és előadóművészi teljesítmény felhasználására kötött) felhasználási szerződés	Szt. 42–55. §-ok	–
Szabadalom hasznosítási (szabadalmi licencia) szerződés	Szt. 27–30. §-ok	–
európai szabadalmi bejelentés (helyesen: igény) hasznosítási (szabadalmi igény licencia) szerződés	az európai szabadalmak megadásáról szóló 1973. október 5-i Müncheneri Egyezmény (Európai Szabadalmi Egyezmény) kihirdetéséről szóló 2002. évi L. törvény 73., 74. cikk	
növényfajta hasznosítási (fajtaoltalmi licencia) szerződés	Szt. 27–30. §-ok	Szt. 114/A. §
használati minta hasznosítási szerződés	Szt. 27–30. §-ok	a használati minták oltalmáról szóló 1991. évi XXXVIII. törvény 17. §
topográfia hasznosítási szerződés	a mikroelektronikai félvezető termékek topográfiájának oltalmáról szóló 1991. évi XXXIX. törvény 8. § (2) bekezdés, Szt. 27–30. §	a mikroelektronikai félvezető termékek topográfiájának oltalmáról szóló 1991. évi XXXIX. törvény 8. § (3) bekezdés
formatervezési minta hasznosítási szerződés (formatervezési mintaoltalmi licencia szerződés)	a formatervezési minták oltalmáról szóló 2001. évi XLVIII. törvény 21. § (2) bekezdés első mondat	a formatervezési minták oltalmáról szóló 2001. évi XLVIII. törvény 21. § (2) bekezdés második mondat
védjegy használati (védjegy licencia) szerződés	Vt. 23–26. §	–

Az (1) bekezdés szerinti fogalom a felsoroltakon felül átfogja a hangfelvételek, rádió- és televízió műsorok, filmek, adatbázisok felhasználására, és a know-how hasznosítására kötött licenciac szerződéseket is, hiszen ezen oltalmi tárgyakra nevesített licenciac szerződési altípus nem létezik.

E szabályozási technika nem idegen a Ptk.-tól. Például a vállalkozási szerződésnek is vannak nevesített (pl. építési szerződés), és „rejtett” altípusai (pl. a javító-karbantartó szolgáltatások elvégzésére kötött vállalkozási szerződések). Az első csoportba tartozó nevesített altípusokra csak a különös szabályok nemléteben kell a típus szabályait alkalmazni, míg a második csoportba tartozó szerződések esetében kellő szabályozást jelentenek az általános, természetesen diszpozitív szabályok.

A törvény által választott megoldással

- egyes, külön törvényben meghatározott oltalmi tárgyakra a licenciac szerződés Ptk.-beli szabályait csak annyiban kell alkalmazni, amennyiben a külön törvények nem rendelkeznek, esetenként a Ptk. kifejezetten utal eltérő külön törvényi szabályra,
- más, külön törvényben meghatározott olyan oltalmi tárgyakra, amelyekre altípus szabályok nincsenek, csak a Ptk. tartalmaz licenciac szerződési szabályokat,
- a know-how hasznosítási szerződés szabályait szintén a Ptk. tartalmazza.

A közösségi iparjogvédelmi oltalmi formákról rendelkező rendeletek alapján köthető tagállami területi hatályú licenciac szerződés.⁵ E szerződésekre nem alkalmazhatók automatikusan a tagállami megfelelő nevesített oltalomra irányadó szabályok, mert más a közösségi oltalom jogalapja (a megfelelő közösségi rendelet). A rendeletek úgy kapcsolják be a vagyoni forgalom szempontjából a közösségi oltalmat az egyes tagállamok jogrendjébe, hogy kimondják, hogy a közösségi oltalmat úgy kell tekinteni, mint az oltalom jogosultja székhelye (lakóhelye), ennek hiányában telephelye szerinti tagállamban engedélyezett oltalmat. Ha pedig az oltalomnak a Közösségen kívüli székhelyű (lakóhelyű, illetve telephelyű) jogosultja van, akkor a közösségi oltalmat az engedélyező közösségi hivatal székhelye szerinti tagállamban engedélyezett oltalomnak kell tekinteni.⁶ [Így pl. a Belső Piaci Harmonizációs Hivatal (védjegyek és formatervezési minták) Alicanteban található.]

E rendelkezések alapján – figyelemmel arra, hogy a közösségi oltalmak jogosultjai tipikusan és döntő többségében külföldiek – egy közösségi védjegyre, vagy formatervezési mintára, vagy növényfajta-oltalomra magyarországi területi hatállyal kötött licenciac szerződésre rendszerint külföldi jogot kell alkalmazni.

A hazai jog, így az adott nevesített oltalmi formára vonatkozó iparjogvédelmi törvény és mögötte a Ptk. alkalmazására az említett közösségi jogi „kollíziós” kapcsolóelv alapján csak akkor kerülhet sor, ha az oltalom jogosultjának a székhelye (lakóhelye), illetve telephelye a Magyar Köztársaságban van. Ekkor egyébként a magyar jog rendelkezései a Magyar Köztársaság területén kívül is, a közösségi oltalom területi hatályán belül bárhol érvényesülhetnek. E körülmények miatt indokolt a licenciac szerződés fogalmának főszabályában utalni a közösségi oltalom alapján adható hasznosítási engedélyre.

Az nem a Ptk.-ra tartozó kérdés, hogy a magyar jog alkalmazási köre kibővíthető-e a közösségi rendeleti szabályozástól eltérő jogválasztással. Ha ez lehetséges, és a felek a magyar jogot választják, sor kerülhet a szóban forgó nevesített oltalom magyar szabályai mögött a Ptk. alkalmazására is. Ez indokoltnak tűnik, hiszen egy magyarországi területi hatályú hasznosítás, amelyre nagy valószínűséggel hazai székhelyű engedélyes kap engedélyt, közelebbi kapcsolatban áll a magyar joggal, mint a közösségi oltalom külföldi jogosultja, vagy az engedélyező hivatal székhelye szerinti joggal.

Említést kell tenni a közösségi oltalmi formák mellett, noha licenciac szerződés tárgyai – az alkalmazandó szabályok szerint

egyelőre – nem lehetnének, a .eu tartományba bejegyezhető internetes tartománynevekről, amelyeknek a bejegyzéséről (használatba adásáról) az Európai Unióban eddig a világon példátlanul jogforrások, mégpedig közösségi rendelet és ezt végrehajtó bizottsági rendelet rendelkeznek.⁷ Ezekben felfedezhetők olyan szabályok, amelyek immár a tárgyi jogban is elismerik, hogy az internetes tartománynev a szellemi vagyon része, a kereskedelmi név egyik fajtája, és ekként a vagyoni forgalom tárgya lehet. A közösségi rendelet 7. cikke fenntart minden, az .eu felsőszintű tartománynevhez kapcsolódó szellemi tulajdonjogot, ideértve a tartománynevek nyilvántartására szolgáló adatbázisokhoz kapcsolódó jogokat. Ez annyit jelent, hogy az Európai Unió az „állami” (uniós) vagyon részének minősíti e létező jogokat, tehát ezekkel csak az Unió rendelkezik (a gyakorlatban mintegy concessió útján).

Még inkább figyelemre méltó, hogy a bizottsági rendelet 19. cikke a tartománynev bejegyzett jogosultja halála, vagy jogutód nélküli megszűnése esetére állít fel értékesítési, jogátzállási szabályokat, és ismeri a tartománynev szankcióként alkalmazható átruházását is.

Az pedig tiltó szabály híján gyakorlat – a tartományneveket bejegyző szervezetek magánjogi szerződési feltételként érvényesülő szabályzatai tartalmazzák is – hogy tartománynev használata átruházható. Ez az átruházás nem minősíthető egyszerűen. Felfogható a tartománynevet használatba adó magánjogi szervezettel szemben fennálló követelés átruházásának, vagy kis csúsztatással a tartománynevre vonatkozó vagyoni értékű jog átruházásának. A licenciac szerződés fogalmkörében, ha abból indulunk ki, hogy a tartománynevre „csak” használati jogot lehet szerezni, a névhasználat átruházást leginkább valódi kizárólagos használati jog átengedésnek és nem egyszerű, vagy egyedüli használati jogot engedő licenciac szerződésnek kell minősíteni, mert a jogátengedő minden, a tartománynevhez fűződő jogát átengedi. Ennek az az oka, hogy a tartománynev valójában, eredetileg „telefonszám”, elektronikus hírközlési azonosító, és mint ilyen, fogalmilag egyedi: egy név két személyt nem jelölhet. Ugyanakkor a tartománynev a vagyoni forgalomban kereskedelmi névként viselkedik. Ez is indokolja említését.

Nem rendelkezik a közösségi jog a tartománynev használatának átengedésére köthető licenciac szerződésekről, sőt, a valós tartománynev használat követelménye ennek, legalábbis a nem kizárólagos, vagy egyedüli használati jog engedésének ellentmond. Így tehát azt ma még nem lehet állítani, hogy az egyetlen, jogszabállyal létesített internetes tartomány alatt bejegyzett nevek nézve lehetne bármilyen licenciac szerződést kötni. Már ma is azonban mind a nemzeti, mind a nemzetközi felsőszintű tartományok alá bejegyzett nevek jogosultjai gyakran más személynek – akár ellenérték fejében – lehetővé teszik, hogy az általuk használt tartománynevre, (a tartománynevvel, mint elektronikus hírközlési azonosítóval megjelölt honlapra) vagy annak belső részére vezető „linket”, utalást helyezzenek el. Egy ilyen megállapodás – lényeges tartalma szerint – valójában licenciac típusú szerződés.

2. A know-how hasznosítási (licenciac) szerződés fogalma egy elemmel bővebb, mint az általános fogalom. Az engedélyező – értelemszerűen az engedélynek megfelelő terjedelmű hasznosítási célú – átadásra is köteles, mégpedig a know-how-t tárgyasult formában köteles átadni az engedélyesnek. Ez az engedélyező, a hasznosítási engedély adása mellett fennálló főkötelezettség következik a know-how törvényi fogalmi elemeiből. Megfelelően titokban tartott ismeret birtokába pedig csak az ismeret valamely hordozón történő átadásával kerülhet az engedélyes. Ennek a fordítottja is igaz: ha az engedélyes az ismeretről már a szerződéskötés előtt tudomással bír, és az ismeretet nem a know-how jogosultjától szerezte, annak hasznosítására érvényes know-how licenciac szerződés nem köthető. Az ilyen szerződés az eset körülményeitől függően színlelt, vagy leplező.

Az átadás bármely módon, az eset körülményeitől függően elektronikus úton is történhet, kivéve a *brevi manu traditio*-t (ekkor az ismeret már a szerződés megkötése előtt az engedélyes birtokában lenne). A lényeg, hogy az ismeret a hasznosításhoz szükséges mértékben az engedélyes „uralma alá” kerüljön.

Noha a korábbi Ptk. know-how-ról szóló rendelkezése nem tartalmazta kifejezetten sem az azonosítható rögzítés, sem a titokban tartás követelményét, a bírói gyakorlat ilyen háttér előtt is egyértelművé tette az átadási kötelezettség fennállását (vö. ártételesen: BH 2005. 209., BH 2000. 243., BH 1989. 59., a társasági jogban: GK 52., és az arra épülő BH 2000. 219.).

3. A bekezdés a licencia szerződés fogalmának a szellemi olthalmi tárgyakon túl történő kiterjesztéséről rendelkezik. Ide tartozik mindenekelőtt a kereskedelmi név, amelyhez fűződő kizárólagos jogot – ha a kereskedelmi név személyt jelöl – a Ptk. névjogi védelmet kimondó szabálya a hatályos Ptk. gyakorlata alapján biztosítja. (Ha a kereskedelmi név árut, vagy szolgáltatást jelöl, a Tpv. jellegbitorlási szabálya nyújt relatív hatályú, de a hozzájáruló nyilatkozat megadásával jogszerűvé tehető névhasználatot lehetővé tevő védelmet.) A kiterjesztés a kereskedelmi névhasználati szerződés különös szabályainak hiányát pótolja. A kereskedelmi név használatának engedélyezése tipikus tartalmi eleme a tömegesen előforduló franchise-szerződéseknek. Eddig e szerződések önszabályozó jellegűek voltak, noha a gyakorlatban a jogátruházási szerződés mellett is sűrűn előfordultak. A licencia szerződés diszpozitív szabályai jó háttérrel, illetve eltérési kiinduló pontot teremtenek a névhasználati „altípus” lényeges kérdéseinek a rendezéséhez.

A személyhez fűződő jogok gyakorlásához is hozzá tartoznak a jogosult hozzájárulásához (a személyhez fűződő jogok gyakorlása körében tett, beleegyező tartalmú rendelkező nyilatkozathoz) kötött magatartások (cselekmények) engedélyezésére irányuló szerződések szabályai. Ha a hozzájárulást az engedélyező ellenérték fejében adja meg (ez a film-, a média-, a reklám-, a divatiparban mindennapos), az egyoldalú hozzájáruló nyilatkozat főképpen az ellenértékben való megállapodás okán a licencia szerződés formáját ölti.

Egyéb esetekben is alkalmazhatók mintegy analógia alapján a licencia szerződés általános szabályai. Így például az elektronikus hírközlésről szóló 2003. évi C. törvény 84. § (5) bekezdése megengedi – külön jogszabályban meghatározott esetekben és feltételekkel – a közigazgatási határozat alapján kijelölt és megszerzett frekvenciahasználati jog polgári jogi szerződéssel történő átruházását. Ez a használati jogot engedő szerződés – típusa szerint – azzal az előfeltétellel, hogy a távközlési frekvencia kizárólagos állami tulajdon – használati jogot továbbengedő licencia szerződés [5:1. § (3) bekezdés]. Meg lehet említeni az elektronikus hírközlési azonosítók használatának „átengedését” is. A vezetőes, vagy mobil telefonszolgáltató az általa használt azonosítók (telefonszámok) egy részére kizárólagos használati jogot enged egyes tartalomszolgáltatóknak (pl. mobil telefon csengőhang, vagy logo) szolgáltatás nyújtására, amelyet ún. értéknövelt szolgáltatásként az elektronikus hírközlési szolgáltató nyújt (pontosabban: közvetít).

Amint ezt a kereskedelmi névnél írottak jelzik, a jellegbitorlás esetében⁸ is lehetséges a licencia szerződés „képlete szerint” szerződést kötni. A jellegbitorlási igény csak a versenytársal szemben érvényesíthető, hiányzik tehát az a törvényben meghatározott kizárólagos jog, amely a hasznosítási szerződés jogalapja. Ennek ellenére, abban az esetben, ha a jellegzetes külsőt, elnevezést stb. használó, korábban piacra lépett versenytárs ellenérték fejében hozzájárul ahhoz, hogy a később piacra lépő versenytársa szerződésben meghatározott módon és mértékben a jövőben is használja a szóban forgó jellegzetességet (feltéve, hogy a később piacra lépő versenytárs a jelleghez fűződő igényt elismeri), a megállapodás szinte minden elemében a licencia szerződés ismérveit ölti fel.

4. Licencia szerződés az a szerződés is, amely alapján az engedélyes más személynek alhasznosítást enged, vagy a hasznosítást jogát egészen vagy részben átruházza.

Gyakori szerződés az olyan, fő szabályként csak az engedélyező engedélyével köthető szerződés, amellyel az engedélyes ad további engedélyt a hasznosításra. Lehetne ezért az alhasznosítási engedélyt (sublicense, Sublizenz) további hasznosítási engedélynek is nevezni, de ez nem fejezné ki, hogy az engedélyes nem a saját, engedély alapján fennálló hasznosítási jogát engedi át, hanem a saját jogán engedi meg (természetesen az engedélyező engedélye alapján), hogy harmadik személy általában az engedélyes hasznosítási jogába tartozó cselekmények egy részére kiterjedő hasznosítási cselekményeket végezzen. A szerzői és iparjogvédelmi törvények egyike sem rendelkezik e szerződések besorolásáról. Típusalkotó jegyei szerint e szerződéseknek is az engedély és az ehhez igazodó lényeges hasznosítási jog a lényege. A különbség a licencia szerződés fogalmához képest annyi, hogy a hasznosítási jog nem közvetlenül a törvény alapján kizárólagos joggal rendelkező engedélyezettől, hanem a jog továbbengedésére feljogosított engedélyestől származik, aki engedélyezői pozícióba lép. Emiatt licencia szerződési minősítésükről értelmező rendelkezésben kell szólni.

5. Elkerülhetetlen értelmező rendelkezés. A licencia szerződés fogalma a hasznosítást (hasznosítási cselekményt) tekinti az engedélyező által adott engedély tárgyának. Ez a szóba jöhető fogalmak közül a legáltalánosabb, amely használatos valamennyi műszaki alkotásra vonatkozó iparjogvédelmi oltalom körében, sőt, a szerzői jogi törvény szerinti felhasználás is a mű hasznosítását jelenti (Szt. 16. § 1). Nem lehet eltekinteni azonban attól, hogy a licencia szerződéssel engedélyezett cselekmények a szellemi alkotások (teljesítmények, árujelzők) jellegétől függően az egyes törvényekben más-más fogalommal jelölt kizárólagos jog tárgyat képezik. A szerzői jogi törvény által védett művek és teljesítmények esetén a felhasználásra, a vállalat- és árujelzők körében a használatra áll fenn az engedélyező kizárólagos joga. A licencia szerződés kiterjesztett alkalmazása [(3) bekezdés] pedig a személyhez fűződő jog jogosultja által engedélyezett magatartásra (cselekményre: pl. képfelvétel készítése, használata, vagy név használata) vonatkozó értelmező rendelkezést is szükségessé tesz. Ahol egyéb törvény szerinti nem dologi kizárólagos jog jogosultja köt licencia szerződést, a hasznosítás tág értelemben vett fogalma pontosan tükrözi a szerződésben engedélyezett cselekmények (az egyszerű használaton túlmenő gyümölcsöztetés) jellegét.

2. § [A hasznosítás módja, mértéke, a hasznosítási jog területi és időbeli hatálya]

(1) A licencia szerződés létrejöttéhez a feleknek meg kell állapodniuk az engedélyezett hasznosítás módjáról, mértékéről, a hasznosítási jog területi hatályáról és időtartamáról. Ha a felek eltérően nem állapodnak meg, a hasznosítási jog a Magyar Köztársaság területére terjed ki.

(2) Ha az engedélyező kizárólagos jogának oltalmi idejéről törvény rendelkezik, a határozatlan időre kötött licencia szerződést a teljes, meghosszabbítható oltalom esetében a meghosszabbított oltalmi időre kötött szerződésnek kell tekinteni.

(3) Törvény az (1) bekezdéstől eltérően előírhatja, hogy eltérő megállapodás nemléteben a licencia szerződésben adott engedély milyen terjedelmű, időbeli és területi hatályú hasznosítási jogot keletkeztet.

(4) Semmis a törvényben meghatározott szellemi alkotás, teljesítmény, árujelző hasznosítására kötött licencia szerződés, amely a gazdasági versenyt korlátozó megállapodások tilalmába ütközik, kivéve, ha a tilalom alól közösségi rendelet, vagy jogszabály alapján mentesül.

A szerződés létrejöttéhez elsősorban a törvény által lényegesenek minősített kérdésekben kell megállapodni. Az (1) bekezdés szerint ezek közé tartozik elsősorban a licencia szerződés esetében az engedély alapját jelentő kizárólagos jog fennállása és a szerződés fogalomba tartozó, jog keletkeztető engedély adás és ellenérték mellett a hasznosítás módjáról és mértékéről való megállapodás. Ennek tárgya az, hogy milyen, egyébként az engedélyező kizárólagos jogának hatálya alá tartozó hasznosítási cselekményeket milyen mértékben végezhet az engedélyes (pl. a szabadalommal védett termék előállítás és belföldi forgalomba hozatala meghatározott mennyiségi határig, vagy védjegy használata az árujegyzékbe tartozó áruk egy részére, kereskedelmi név használata üzleti levelezésben, reklámozás során, árun és honlapon meghatározott módon és formában történő elhelyezése útján).

Ugyancsak rendelkezni kell a szerződésben a hasznosítási jog terjedelmét meghatározó hasznosítási területről. A hasznosítási jog területi hatályáról való rendelkezés módja attól függ, hogy milyen az engedélyező kizárólagos jogának területi hatálya. A legtipikusabb eseteket alapul véve: lajstromozott nemzeti iparjogvédelmi jogok, vagy know-how esetében csak az országos területi hatály szűkítéséről lehet szó. Európai szabadalmi bejelentés, közösségi iparjogvédelmi oltalom esetében az oltalom „regionális” hatályához képest lehet szűkíteni a „jogosított” területet. A szerzői és kapcsolódó jogi védelem esetén (a kapcsolódó jogok körében kivételekkel) a hasznosítási jog területi hatálya tetszőlegesen, minden korlátozás nélkül (gyakorlatilag az egész, a TRIPS egyezményvel „lefedett világra”), vagy szűkebb területre nézve is meghatározható. A bekezdés második mondata mintegy természetes diszpozitív szabály: a hasznosítási engedély eltérő megállapodás híján csak a Magyar Köztársaság területére szól. A területi hatályról való rendelkezés tehát elmulasztható, erről a lényeges kérdésről maga a törvény is rendelkezik.

A hasznosítási jog időtartama szintén lényeges kérdés. Ha a kizárólagos jognak nincs törvényben meghatározott „fix” oltalmi ideje (ez a know-how-ra, és a licencia szerződés fogalmi kiterjesztése körébe tartozó kizárólagos jogokra igaz), akkor határozott, vagy határozatlan időre (a személyhez fűződő jogok körében adott hozzájárulás esetén legfeljebb az engedélyes életének tartamára) köthető a szerződés. Ha pedig törvényben meghatározott, oltalmi idővel korlátozott kizárólagos jog jogosultja köt licencia szerződést, akkor az az oltalmi időnél rövidebb határozott időtartam, vagy legfeljebb az oltalmi idő (meghosszabbítható oltalom, pl. védjegyoltalom esetén pedig a meghosszabbított időtartam) lejártáig tarthat, erről rendelkezik egy értelmező rendelkezés útján a (2) bekezdés.

Abból a célból, hogy a szóban forgó lényeges kérdésekről való megállapodás hiánya ne vezessen a szerződés létre nem jöttéhez, a szabadalmi, a védjegy- és a szerzői jogi szabályok diszpozitív szabályokat tartalmaznak. Ezek közül az iparjogvédelmi törvények a teljes, nem korlátozott hasznosítási illetve használati jog, a szerzői jogi törvény a szerző érdekében az igen erősen korlátozott felhasználási jog keletkezését tekintik az eltérést engedő főszabálynak.⁹ E törvények hatálya alá eső licencia szerződések esetében tehát a szerződés akkor is létrejön, ha a felek a hasznosítási jog tárgyalt kérdéseiben nem állapodnak meg. Emiatt szükséges a külön törvényekre utaló szabály.

A (4) bekezdés Ptk.-beli megjelenése új szemléletet tükröz. Arra utal, hogy semmis a meg nem engedett versenykorlátozó tartalmú licencia szerződés, vagy a szerződés megfelelő kikötése, amely az engedélyes jogállását úgy korlátozza, hogy az versenyjogi tilalomba ütközik.

Első pillantásra a rendelkezés fölösleges, hiszen bármely szerződésre, ha az ütközik a versenykorlátozás tilalmába, alkalmazni kell a tisztességtelen piaci magatartás és versenykorlátozás tilalmáról szóló törvény rendelkezéseit.

A licencia szerződés néhány „klasszikus esete”, a szabadalom, know-how hasznosítási, szoftver-felhasználási szerződés, és bár-

mely, olyan szellemi alkotás, teljesítmény (*Szladits*: eszmei javak) hasznosítására vonatkozó kikötés, amely más szerződés részét képezi, sajátos versenyjogi elbánásban részesül. E szerződések, mint technológia-átadási megállapodások bizonyos feltételek mellett közösségi, illetve nemzeti csoportmentesítés hatálya alá tartoznak (A közösségi jogban: a Bizottság 2004. április 7-i 772/2004/EK rendelete a Szerződés 81. cikke (3) bekezdésének a technológia átadási megállapodások csoportjaira történő alkalmazásáról (Hivatalos Lap, L. 123, 2004. 04. 27.); a belső jogban: 86/1999. (VI. 11.) Korm. rendelet a technológia-átadási megállapodások egyes csoportjainak a versenykorlátozás tilalma alól történő mentesítéséről¹⁰, és a szellemi tulajdonjogot érintő részében az 55/2002. (III. 26.) Korm. rendelet a vertikális megállapodások egyes csoportjainak a versenykorlátozás tilalma alól történő mentesítéséről). A csoportmentesítés sem abszolút hatályú, a szóban forgó megállapodásokat egyenként kell abból a szempontból minősíteni, hogy azok versenykorlátozó hatásúak-e. Ha az egyébként a csoportmentesítés hatálya alá eső licencia szerződés nem felel meg a csoportmentesítés feltételeinek, ahhoz a versenytörvény a sajátos versenyjogi következmények mellett a Ptk. szerinti semmisség jogkövetkezményét fűzi.

Az új szabály egyes érintett licencia szerződések tartalmának külső, versenyjogi jogszabályi korlátozását belső, magánjogi korláttá is teszi. A korlátozás természetesen a Ptk.-beli szabály nélkül is létezik. A rendelkezés beiktatását két szempont indokolja. Az egyik az előzőekben kifejtett sajátos, csoportmentesítési megítélés, a másik a figyelem felhívás. A licencia szerződést kötő feleknek, és a jogalkalmazóknak tekintettel kell lennie a sajátos érvénytelenségi okra.

3. § [A hasznosítási jog kizárólagossága]

(1) A licencia szerződéssel az engedélyes nem kizárólagos hasznosítási jogot szerez.

(2) A felek megállapodhatnak abban, hogy az engedélyező a licencia szerződés fennállása alatt további licencia szerződést nem köthet, és az engedélyes

a) egyedül jogosult a hasznosításra, ebben az esetben az engedélyező is gyakorolhatja a hasznosítás jogát a licencia szerződés fennállása alatt (egyedüli hasznosítási jogot szerző engedélyes), vagy

b) kizárólagosan jogosult a hasznosításra, ebben az esetben az engedélyező sem gyakorolhatja a hasznosítás jogát a licencia szerződés fennállása alatt (kizárólagos hasznosítási jogot szerző engedélyes).

(3) Ha szellemi alkotás, teljesítmény, árujelző védelméről rendelkező törvény eltérően nem rendelkezik, a (2) bekezdésben meghatározott licencia szerződést írásba kell foglalni.

(4) Törvényben meghatározott szellemi alkotás, teljesítmény, árujelző hasznosítására kötött licencia szerződés alapján a Magyar Köztársaság területére kizárólagos hasznosítási jogot szerző engedélyes a kizárólagos hasznosítási jogot csak az említett törvénnyel, közösségi rendelettel és nemzetközi szerződéssel összhangban gyakorolhatja.

A szellemi alkotások, teljesítmények, árujelzők körében a főszabály a nem kizárólagos hasznosítási jog, ettől a törvény sem tér el. Újdonsága, hogy pontosítja a nem kizárólagosságtól való eltérést, és különbséget tesz két eset között. A kizárólagosság enyhébb formája, amikor az engedélyező csupán azt vállalja, hogy az engedélyesen kívül más személynek nem ad hasznosítási engedélyt a licencia szerződés fennállása alatt. Ez azzal jár, hogy az engedélyező nincs elzárva a saját hasznosítástól [(2) bekezdés a) pont]. Ekkor egyedüli hasznosítási jogot szerez az engedélyes. A „teljes” kizárólagos hasznosítási jog kikötése esetében [(2) bekezdés b) pont] az engedélyező maga sem használhatja.

A (3) bekezdés az egyedüli és a valódi kizárólagos hasznosítási jogot engedő licencia szerződésekre alaki érvényességi kelléket ír elő. A licencia szerződés alakjáról általában nem lenne szükséges rendelkezni, noha rendszerint tartós, visszatérő fizetési kötelezettséggel járó, az írásba foglalás biztonságát igénylő, komoly gazdasági jelentőségű ügylet. A szerzői művekre és előadóművészi teljesítményekre kötött egyszerű és kizárólagos felhasználási szerződésekre ugyanis az Szt. alapján, az ott meghatározott kivételekkel [Szt. 45. §, 60. § (5), 62. § (5)] a törvény írásba foglalást ír elő. Az iparjogvédelmi törvények pedig közvetetten, a szerződés lajstromozásának az előnyös jogkövetkezmenyeivel [pl. Szt. 36. § (2), 54. § (3)] ösztönzik a hasznosítási/használati szerződések írásba foglalását.

A forgalmi szokások szerint a szerzői joghoz kapcsolódó jogi teljesítmények jogosultjai (általában szervezetek) írásba foglalják jogátengedő szerződéseiket, és a know-how hasznosítási szerződéseket is rendszerint írásbeli alakban kötik meg, sőt, ha a know-how apport tárgya, akkor az ügyvédi ellenjegyzés is követelmény. Összességében állítható, hogy abban a körben is, ahol az írásba foglalást nem írja elő törvény, a felek ebben tipikusan megállapodnak.

A szerzői jogi és iparjogvédelmi törvények által eltérően nem szabályozott körben azonban indokolt előírni mind az egyedüli, mind a kizárólagos hasznosítási jogot engedő licencia szerződés kötelező, tehát érvényességi kelléket jelentő írásba foglalását. Ennek a tartós jellegén kívül az is az indoka, hogy az említett esetekben az engedélyes jogállásának igazolására (pl. perbeli fellépés) szükséges az írásba foglalás.

Az előírás az iparjogvédelemben a know-how hasznosítására kötött licencia szerződésre nézve többletkövetelmény, amely azonban a gyakorlatban amúgy is érvényesül. A szerzői jog terén az előadóművészi teljesítményektől különböző kapcsolódó jogi teljesítmények felhasználására kötött szerződéseket érinti. A kereskedelmi név használatára, és a személyhez fűződő jogok gyakorlása körében adott egyéb hozzájárulás megadására, és az egyéb licencia szerződésekre is vonatkozik az alaki követelmény.

A (4) bekezdés a szellemi alkotások, teljesítmények, árjelzők kizárólagos hasznosítására szerződés alapján szerzett jog gyakorlásának határáról, a jogkimerülésről rendelkezik, amely a ma hatályos jogban regionális hatályú, az EGT-ben részes államok területén érvényesül. Az engedélyező szempontjából a kizárólagos jog határa a regionális jogkimerülés, erről az egyes törvények, illetve közösségi rendeletek rendelkeznek [Pl.: Szt. 23. § (5), Szt. 20. §, Vt. 16. §, Kvr. 13. cikk].

A jogkimerülés azonban nemcsak az engedélyező, hanem a kizárólagos hasznosítási jogot szerzett engedélyes szerződésen

alapuló jogának gyakorlását is kizárja, ez következik a közösségi és külföldi bírói gyakorlatból.¹¹ Más szóval a kizárólagos belföldi engedélyes fő szabályként nem tilthatja meg az EGT-ben részes államok területéről történő behozatalt, és a belföldi forgalomba hozatalt (a szerzői jogban), a további hasznosítási illetve használati cselekményeket (az iparjogvédelem területén), ha a külföldi (EGT-ben részes állam területén történő) hasznosítás az engedélyező engedélyével történt.

4. § [A korábban megkötött licencia szerződés, és az engedélyező jogutódlásának hatása]

(1) A licencia szerződés megkötése nem érinti az ugyanazon engedélyező által ugyanazon hasznosítás engedélyezésére korábban kötött licencia szerződés alapján létrejött hasznosítási jogot.

(2) A engedélyező jogutódlása az engedélyező által kötött licencia szerződés alapján létrejött hasznosítási jogot nem érinti, kivéve a természetes személy által a személyhez fűződő jogai gyakorlása körében kötött licencia szerződés alapján keletkező hasznosítási jogot. A természetes személy engedélyező által nevének kereskedelmi névként történő használata határozatlan, vagy az engedélyező életét meghaladó időtartamú engedélyezésére kötött licencia szerződés alapján keletkező hasznosítási jogot az engedélyező halála nem érinti.

(3) Az engedélyező jogutód nélküli megszűnése az engedélyező által kötött licencia szerződés alapján létrejött hasznosítási jogot nem érinti, kivéve, ha az engedélyező jogutód nélküli megszűnése az engedélyező kizárólagos jogát is megszünteti.

Emiatt szükséges a kódexben arról rendelkezni, hogy a kizárólagos hasznosítási jog gyakorlása a jogkimerülésnek van alávetve. A jogkimerülés szakkifejezést nem szükséges a Ptk.-ba bevezetni.

Az ugyanazon engedélyező által ugyanazon kizárólagos jog körében ugyanazon hasznosításra adott engedélyek viszonyáról rendelkezik – a félreértéseket elkerülendő: diszpozitív szabállyal – az (1) bekezdés akként, hogy az engedélyező szerződések egymáshoz való kapcsolatát rendezi azzal a rendező elvvel, hogy a korábbi szerződés alapján keletkező hasznosítási jog élvez elsőbbséget, függetlenül attól, hogy egymást követő licencia szerződések melyike létesít egyedüli, vagy kizárólagos hasznosítási jogot. Az ilyen korábbi és későbbi licencia szerződések, és a szerződések alapján keletkező hasznosítási jogok egymással az alábbi viszonyban lehetnek.

Korábbi szerződéssel engedett hasznosítási jog kizárólagossága	Későbbi szerződéssel engedett hasznosítási jog kizárólagossága	A engedélyes tipikus igénye a korábban kötött szerződés alapján	A engedélyes tipikus igénye a később kötött szerződés alapján
Nem kizárólagos	Nem kizárólagos	–	–
Nem kizárólagos	Egyedüli	–	megtámadás tévedés, / megtévesztés miatt ¹² , vagy jogszavatossági igény
Nem kizárólagos	Kizárólagos	–	megtámadás tévedés / megtévesztés miatt, vagy jogszavatossági igény (a jogszavatossági helytállás kártérítés szempontjából súlyosabb)
Egyedüli, vagy kizárólagos	Nem kizárólagos	Jogszavatossági igény	–
Egyedüli, vagy kizárólagos	Egyedüli	Jogszavatossági igény	megtámadás tévedés / megtévesztés miatt, vagy jogszavatossági igény.
Egyedüli, vagy kizárólagos	Kizárólagos	Jogszavatossági igény	megtámadás tévedés / megtévesztés miatt, vagy jogszavatossági igény (a jogszavatossági helytállás kártérítés szempontjából súlyosabb)

A lajstromozott iparjogvédelmi oltalmak esetében a szerződések alapján keletkező jogok ütközésének az esélye csekély, ha a licencia szerződések megkötését bejegyzik a lajstromba. A szerzői jogban, a know-how hasznosítás és a kereskedelmi névhasználat és az egyéb licencia szerződések területén más gyakrabban előfordulhatnak ütközések. A táblázat mutatja, hogy az ütközéseket nem kell a korábbi, vagy az „inkább kizárólagos” hasznosítási jogot engedő szerződés alapján keletkező hasznosítási jogot szerző fél javára feloldani, mert a később kötött szerződés tévedés vagy megtévesztés miatt (kivételesen feltűnő értékkülönbség miatt) történő megtámadása, illetve jogszavatossági igény érvényesítése kellő rendezést kínálnak. (A megtámadásnak csak a szerződés megkötésekor fennálló érvénytelenségi ok miatt, és csak a megtámadási időn belül van helye.) Nincs értelme a korábbi licencia szerződés és az annak alapján keletkező hasznosítási jog megbolygatásának. A korábban hasznosítási jogot szerzett engedélyes tipikusan nem tud, nem is tudhat az újabb szerződés megkötéséről, sőt, azt nem is tudja befolyásolni.

Az (1) bekezdés szabálya tárgya és megoldása szerint is általános rendelkezés az Szjt. hasonló, szűkebb körben érvényesülő szabályához képest, amely szerint a kizárólagos felhasználási szerződés megkötése előtt a szerző által kötött nem kizárólagos felhasználási jogot engedő szerződések fennmaradnak. Az iparjogvédelmi törvények – minden bizonnyal a lajstromozással járó előnyök miatt – nem rendelkeznek a licencia szerződések viszonyáról, holott a lajstromozási kötelezettséget, mint a szerződések alapján keletkező hasznosítási jog konstitutív feltételét nem írják elő.

A (2) bekezdés szabálya a hasznosítási jog engedélytől önállóvá váló létét tükrözi. A licencia forgalmi viszonyok egyik szükséges jogi biztosítója, hogy a licencia szerződés, és így az engedély által keletkező hasznosítási jog fennmarad akár a kizárólagos jog átruházása (különös jogutódlás), akár az engedélyező általános jogutódlása esetén. A gyakorlatban szükséges, hiányt pótló rendelkezésről van szó. Magától értetődően a licencia szerződésben kiköthető, hogy akár az engedélyező különös, akár általános jogutódlása kihat a hasznosítási jogra (pl. megszünteti a licencia szerződést, vagy felmondási okot jelent a jogutód számára).

Választható lett volna az a fordított megoldás is, amely szerint a jogutód – szintén diszpozitív szabály alapján – hosszú, például hat hónapos felmondási idővel, a naptári év végére felmondhatja a teljes (meghosszabbított) védelmi időre, illetve határozatlan időre szóló licencia szerződést, egyébként a jogutódlás nem hat ki a licencia szerződésre. Ez azonban csak feleslegesen bonyolította volna a szabályozást, hiszen a hosszú, de az oltalmi időnél rövidebb időtartamra kötött licencia szerződésre ez a rendelkezés nem hatott volna ki, noha ekkor is fennáll a tartós jogviszony. Emellett pedig a jogutódlás ténye a szabály célpontja, nem a licencia szerződés tartama. (A tartós jogviszonyban bekövetkező változások figyelembevételére az általános szerződési szabályok, nevezetesen a bírósági szerződésmódosítás eszköze áll a felek rendelkezésére.

A természetes személy halálával személyhez fűződő jogai is megszűnnek. Ezért a licencia szerződés kiterjesztett fogalma alapján a személyhez fűződő jog természetes személy jogosultja által kötött licencia szerződés és az alapján keletkező hasznosítási jog az engedélyező halálával a szükségszerű vagyoni jogutódlás ellenére megszűnik, kivéve a természetes személy engedélyező által a neve kereskedelmi névként történő olyan használatát engedélyező szerződést, amelynek tartama az engedélyes életén túlnyúlik. A kereskedelmi névhez fűződő jog az örökhatályú hagyatéknak része,¹³ azt az örökhatályú engedélyező örököse megörökli. Az engedélyes szempontjából pedig ez a helyzet azonos azzal, mintha egy nem természetes személy engedélyező jogutódlásáról lenne szó.

A (3) bekezdés szintén a hasznosítási jog szerződéstől eltávolodó létét támasztja alá. Ha az engedélyező bármely okból jog-

utód nélkül megszűnik, az – hacsak a felek eltérően nem rendelkeznek – fő szabályként nem hathat ki a megkötött, és az engedély megadásával részben már mindenképpen teljesített licencia szerződés alapján keletkező hasznosítási jogra. Ha az engedélyező kizárólagos joga és az engedélyes díjfizetési kötelezettsége az engedélyező jogutód nélküli megszűnésekor még fennáll, akkor a fizetést az engedélyes annak a személynek köteles a jövőben teljesíteni, akire az engedélyező kizárólagos joga a jogutód nélküli megszűnés adott módja esetében átszállt. [Az engedélyező felszámolása esetében pl. tipikusan annak, akinek a kizárólagos jogot a felszámoló értékesítette, végelszámolás esetén pedig tipikusan a végelszámolóval megszüntetett szervezet megfelelő tulajdonos(ai)nak tagja(ai)nak.]

Erre az eddig az iparjogvédelmi, és szerzői jogi törvényekben fel nem lelt szabályra valóban a kivétellel együtt van szükség, a védjegyoltalom ugyanis a védjegyjogosult jogutód nélküli megszűnésével megszűnik.¹⁴

5. § [A hasznosítási jog átruházása és átszállása]

(1) Az engedélyes a hasznosítási jogot csak akkor ruházhatja át, és alhasznosítási jogot csak akkor engedélyez, ha ezt az engedélyező a licencia szerződésben engedélyezte.

(2) A hasznosítási jog örökölhető, és a nem természetes személy engedélyes jogutódlással történő megszűnése esetén a jogutódra átszáll.

Az (1) bekezdés a megszerzett hasznosítási jog terjedelmének egyik legfontosabb elemét tartalmazza. A rendelkezés lényeges tartalma, hogy az engedélyest a megszerzett jog személyesen illeti meg, azt csak az engedélyező kifejezett engedélye alapján ruházhatja át másnak (a hasznosítási jog személyhez kötöttsége). Tehát önmagában még a kizárólagos hasznosítási jog sem elegendő ahhoz, hogy azzal a kizárólagos engedélyes rendelkezhesen. Két esetet foglal magában a rendelkezés. Egyrészt a teljes, a licencia szerződés alapján megszerzett hasznosítási jog részben, vagy egészben történő átruházását, másrészt a megszerzett hasznosítási jog alapján további hasznosítási jog engedését. Ez utóbbi eset az alhasznosítási jog engedése. Mindkét esetre nézve külön-külön szükséges az engedélyező engedélye. Az első esetben ugyanis az engedélyes hasznosítási joga a megszerzett jog teljes átengedésével teljesen, részlegesen átengedésével részlegesen megszűnik, míg a második esetben az alhasznosítási jog engedése nem érinti az engedélyes hasznosítási jogának fennállását még akkor sem, ha valamennyi hasznosítási cselekményt az engedélyes valósítja meg. Mindkét jogátengedés magától értetődően szigorúan alá van vetve a nemo plus iuris elvnek. A engedélyes csak olyan terjedelmű jogot ruházhat át részben, vagy egészben, amelyet a licencia szerződés alapján maga megszerzett.

A gyakorlatban elhatárolási, és értelmezési nehézségek adódhatnak abból, ha az engedélyes joga gyakorlásához közreműködőt vesz igénybe. Az alhasznosítási jog engedését ez utóbbi esettől az különbözteti meg, hogy a hasznosítási cselekményt a közreműködő nem saját jogán, hanem az engedélyes javára végzi. Ha például a gyártási jogot szerzett szabadalomhasznosító a hasznosítási joga gyakorlásához egy előállító (gyár) közreműködését veszi igénybe, a gyár az előállítását az engedélyes jogán végzi, ehhez nincs szükség alhasznosítási engedélyre. Ha az engedélyes – feltéve, hogy erre a licencia szerződés alapján joga van – engedélyt ad a gyárnak arra, hogy az előállított termékből értékesíthessen saját nevében egy bizonyos mennyiséget, jogátengedésről, mégpedig alhasznosítási jog engedéséről van szó.

A (2) bekezdés azt a szerzői jogban bizonyos más tartalommal¹⁵ meglévő, az iparjogvédelemben hiányzó szabályt teszi általánossá, hogy a hasznosítási jog főszabály szerint, tehát eltérő rendelkezés híján átszáll a jogutódra abban az esetben, ha az engedélyes meghal, illetve szervezet esetén jogutódlással megszűnik. E rendelkezés is a hasznosítási jog önállósult jellegét hang-

súlyozza. Alapvetően az általános jogutódra történő átszállást jelenti. Nemcsak a jogutódlással való megszűnés ismert esetére, a gazdasági társaságok átalakulására (formaváltására, szétválására, kiválására, összeolvadására), hanem bármely más jogi személy és jogi személyiséggel nem rendelkező gazdálkodó szervezet jogutódlással való megszűnésére is irányadó, tehát például a költségvetési szervek vagyoni jogutódlása is ide értendő.

A szabály által átfogott esetek között vannak olyanok, amikor a jogutódlás terjedelmét, a jogok és kötelezettségek megosztását megállapodás, társasági határozat, illetve az erről készült okirat határozza meg (pl. kiválás). Az ilyen részleges jogutódlás esetén hasznosítási jog csak akkor száll át az átalakulással létrejött, részleges jogutódra, ha a gazdasági társaságok esetén az úgynevezett szétválási szerződés, más esetben a kiválásról szóló megállapodásról, illetve döntésről szóló okirat úgy rendelkezik, hogy a hasznosítást e szervezet folytatja tovább. Ha az a tevékenység, amelynek végzéséhez a jogelőd szervezet hasznosítási jogot szerzett, megmarad a jogelődnél, a hasznosítási jog értelemszerűen nem száll át.

A jogátszállás e szabálya ugyanakkor azt is jelenti, hogy ha természetes személy e minőségében szerez hasznosítási jogot, és meghal, a hasznosítási jog öröklés tárgya lehet. E ponton a Ptk. meghaladja az Szt.-t, amely erről az esetről, noha a szerzői jogban sem életszerűtlen (pl. építészeti tervre természetes személy által szerzett felhasználási jog), nem rendelkezik.

Más szóval a hasznosítási jog, mint vagyoni értékű jog az örökhatályú hagyatéknak része. A törvény a hasznosítási jog önállóságát, a szellemi alkotások és javak forgalomképességét előtérbe helyező megoldás mellett döntött.

A (2) bekezdés is természetesen diszpozitív, tehát a licencia szerződés kizárhatja a hasznosítási jog jogutódra történő átszállását. Ekkor az engedélyes halálával, jogutód nélküli megszűnésével a licencia szerződés és így a hasznosítási jog megszűnik.

A licencia szerződés személyhez fűződő jogok gyakorlása körében történő kiterjesztése esetére is vonatkozik ez a rendelkezés. Ha a természetes személy egyes személyhez fűződő jogainak gyakorlását a „forgalom részévé teszi”, engedélyezi egyes, egyébként tilos magatartások tanúsítását, számoljon azzal, hogy ellenkező kikötés hiányában az engedély alapján keletkező jog átszáll az engedélyes jogutódjára. Ez nem jelent veszélyt, mert szerződésben kizárható, és az említett területen ritka a hosszú időtartamra kötött szerződés.

6. § [Kellékszavatosság]

Törvényben meghatározott szellemi alkotás, teljesítmény, árujelző hasznosítására kötött licencia szerződés alapján az engedélyező hibás teljesítése esetén fennálló kellékszavatossági helytállásáról az itt említett törvény rendelkezhet.

A hibás teljesítés, és az azért való helytállás (kellékszavatosság) sajátosan érvényesül a szellemi alkotások, teljesítmények, árujelzők hasznosítására kötött licencia szerződések körében. A sajátos szabályokat a jövőben megalkotandó szerzői művekre és előadóművészi teljesítményekre az Szt. (49. §), a szabadalmazható találmányokra az Szt. 28. § (2) tartalmazza, amely irányadó a topográfia és a mintaoltalom körében is. Nem értelmezhető azonban a kellékszavatosság a védjegy-, névhasználati szerződésekben, és a személyhez fűződő jogok gyakorlása körében adott hozzájárulásra nézve sem. Emiatt annyit tartalmaz a törvény, hogy a külön törvények a hibás teljesítés jogkövetkezményeiről rendelkezhetnek.

A jogszatavosságról és a jogszatavosság használati, hasznosítási szerződésekre vonatkozó általános alkalmazásáról a szerződésszegés általános szabályai rendelkeznek. Ez szűkségessé teszi az erről rendelkező iparjogvédelmi törvények módosítását. Az általános szerződési szabály hatálya kiterjed a licencia szerződésekre is.

A licencia szerződések körében érvényesülő legfontosabb sajátosság az, hogy a megkezdett hasznosítást követően az elállási jog már nem gyakorolható. Erről azonban az elállási jog fogalmát meghatározó általános szerződési szabály rendelkezik.

7. § [Az engedélyezett hasznosítási jog terjedelmének túllépése]

(1) A engedélyező a kizárólagos joga megsértése esete fennálló igényeit érvényesítheti

a) az engedélyessel szemben, ha az engedélyes az engedélyezett hasznosítási jog terjedelmét túllépi,

b) az engedélyestől jogot szerző személlyel szemben, ha az engedélyes az 5. § (1) bekezdésbe ütköző módon ruházza át a hasznosítási jogot, vagy engedélyez alhasznosítási jogot,

c) az engedélyes örökösével (jogutódjával) szemben, ha a jogátszállás az 5. § (2) bekezdésbe ütköző módon következik be.

(2) Az 1) bekezdés b) pontjában meghatározott esetben az engedélyes és a jogszerző egyetemlegesen felelnek az engedélyezővel szemben az engedély nélküli hasznosítás fejében járó ellenszolgáltatás és az azzal okozott kár megtérítéséért.

A szabály lényeges, eddig hiányzó szabályt pótol. Az a) pont szerint a licencia szerződés „egyszerű” megszegésének kötelmi jogi jogkövetkezményeit meg kell különböztetni a kizárólagos jog megsértésének jogkövetkezményeivel járó szerződésszegéstől. Ha az engedélyes engedély nélkül, vagy annak terjedelmét túllépve folytat hasznosítási cselekményeket, a túllépés erejéig – a szerződésszegés mellett – a kizárólagos jog ugyanolyan megsértését követi el, mint egy olyan személy, aki nem kötött licencia szerződést az engedélyezővel. (A engedélyes „egyszerű” szerződésszegésére a legnyilvánvalóbb példa a licencia díj megfizetésének késedelme, vagy jogos ok nélküli megtagadása). E kumuláció hangsúlyozása különösen fontos a szellemi tulajdonjogokkal összefüggő jogérvényesítést szigorító közösségi irányelv átültetése nyomán (2005. évi CLXV. törvény). Természetesen egy, mindkét jogcímen fennálló igény (tipikusan a kártérítés) csak egy jogcímen, mégpedig a jellemző, tehát a kizárólagos jog megsértésének jogcímen érvényesíthető. (Az külön vizsgálható kérdés, hogy ha az engedélyes szerződésszegés miatt objektív alapon, tehát könnyebben követelhet kártérítést, akkor választhatja-e a szerződésszegési jogalapot az igény érvényesítésére.) Lényeges ez a személyhez fűződő jogok gyakorlása körében kötött licencia szerződések engedélyezői számára is. A norma utalással határozza meg az engedélyező megfelelő kizárólagos joga megsértésének jogkövetkezményeit.

A b) pont arról rendelkezik, hogy a licencia szerződés megszegésével történő hasznosítási jogát ruházás, illetve alhasznosítási jog engedése esetén a jogszerző hasznosítása – vétkességétől függetlenül – a kizárólagos jog megsértésének minősül.

A c) pont azt mondja ki, hogy abban az esetben, ha a licencia szerződés kizárja a hasznosítási jog öröklését, illetve a jogutódra történő átszállását – ez a normák diszpozitív volta miatt lehetséges – és ennek ellenére az örökös (jogutód) hasznosítási jogot gyakorol, a kizárólagos jogot megsérti.

A (2) bekezdésre azért van szükség, mert az (1) bekezdés b) pontja szerinti esetben az engedélyező az engedélyessel szemben alapvetően szerződésszegés, a jogszerző ellen a szerzői jogi és iparjogvédelmi törvények jogsértési rendelkezései alapján (a személyhez fűződő jogok gyakorlása körében kötött licencia szerződések kivételével) érvényesíthet igényt, amely emellett igazodik ahhoz is, hogy melyik fél volt vétkes, melyik nem. A jogsértési igények jelentős része (pl. megállapítás, abbahagyás, eltiltás) nem érvényesíthető az engedélyessel szemben. Ugyanakkor indokolt, hogy az engedélyes és a jogszerző egyetemlegesen feleljenek az engedélyezővel szemben az engedély nélküli hasznosítással összefüggő, pénz fizetésére irányuló igények kielégítéséért.

Ezek: vétkes jogértés esetén gazdagodás megtérítés igény (kivéve a személyhez fűződő jogok gyakorlása körében kötött licenciac szerződések esetén) és kártérítési igény, amely szerződésszegéssel okozott kártérítési igény az engedéllyel és szerződésszegésen kívül okozott kár megtérítés iránti igény a jogszerzővel szemben.

8. § [Az engedélyes perbeli fellépése]

(1) Az engedélyezőt szellemi alkotás, teljesítmény, árujelző védelméről rendelkező törvény alapján megillető kizárólagos jogok megsértése miatt

a) az egyedüli és kizárólagos engedélyes az engedélyező javára felléphet, ha 30 napos határidő tűzésével írásban felhívta az engedélyezőt, hogy a jogsértés abbahagyására irányuló igényét érvényesítse, és a határidő elteltéig az engedélyező nem intézkedett;

b) a nem kizárólagos engedélyes csak a licenciac szerződés kifejezett rendelkezése alapján léphet fel.

(2) Az 1. § (3) bekezdésben meghatározott egyéb licenciac szerződés alapján az engedélyes csak akkor léphet fel a kizárólagos jog megsértése miatt, ha erre a szerződés kifejezetten feljogosítja.

(3) Az engedélyes kártérítési igényének érvényesítése végett az engedélyezőtől együtt indíthat pert, illetve az engedélyező által indított perbe az engedélyező oldalán beléphet.

Az (1) bekezdésnek nagyjából megfelelő rendelkezés található a szerzői jogi és iparjogvédelmi törvényekben is. Mind a valódi kizárólagos, mind az egyedüli engedélyes rendelkezik erre irányuló szerződési kikötés nélküli a jogsértés miatt az engedélyező javára fellépési joggal, ha az engedélyező a fellépést felhívás ellenére elmulasztja. Hangsúlyozni kell, hogy nem az engedélyes saját javára, tehát hasznosítási joga védelmében, hanem az engedélyező kizárólagos joga védelmében léphet fel, és érvényesítheti mindazokat az igényeket, amelyeket a szerzői jogi és iparjogvédelmi törvények a jogosult javára biztosítanak. Ez a jog az ún. jogérvényesítési irányelv (2004/48/EK irányelv) átültetése után figyelemre méltó fegyver az egyedüli és kizárólagos engedélyes kezében.

A (2) bekezdés valójában kivételt alkot az alól a szabály alól, hogy a személyhez fűződő jogok, így a kereskedelmi névjog is csak személyesen érvényesíthetők. Azokban az esetekben, ahol a név használata, és más személyhez fűződő kizárólagos jog hatálya alá tartozó magatartás a vagyoni forgalom tárgyává válik, indokolt lehet, hogy az engedélyes is felléphessen a kizárólagos jog megsértése miatt, természetesen csak akkor, ha erre a licenciac szerződés feljogosítja. A egyéb licenciac szerződések is feljogosíthatják az engedélyest (akár nem kizárólagos, akár egyedüli, akár kizárólagos engedélyest) a jogsértés miatt az engedélyező javára történő fellépésre.

Fel lehet e szabályt [az (1) bekezdéssel együtt] úgy is fogni, hogy az anyagi jog a szellemi oltalmi tárgy hasznosításának sajátosságaira tekintettel megengedi a törvényes illetve ügyleti perbizományt az engedélyező kizárólagos jogának megsértése esetében.

A (3) bekezdés új, külföldi példák alapján alkotott, pergazdaságossági szempontból igen hasznosnak bizonyult rendelkezés. Az engedélyesnek az engedélyező kizárólagos jogának a megsértése, mint jogellenes magatartás kárt okoz. Ha a jogsértés vétkes, a szerződésen kívüli kár megtérítésre irányuló igényt célszerű a jogsértési perben elbírálni. Emiatt az engedélyes a jogsértési pert az engedélyezőtől együtt megindíthatja, illetve felperesként a perbe beléphet. A engedélyező és az engedélyes között egyszerű pertársaság keletkezik, amely a Pp. 51. § c) pont szerint minősül. A szabály arra az esetre is vonatkozik, ha az engedélyestől alhasznosítási jogot szerző, vagy a hasznosítási jogot megszerző személy túllépi a szerződéssel engedett hasznosítás kereteit.

9. § [A licenciac szerződés megszűnése]

(1) A licenciac szerződés a jövőre nézve megszűnik

a) a szerződésben meghatározott idő elteltével, vagy feltétel bekövetkeztével,

b) az a) pontban meghatározott kikötés hiányában, az oltalmi idő, meghosszabbítható oltalom esetében a meghosszabbított oltalmi idő elteltével, ha az engedélyező kizárólagos jogának oltalmi idejéről törvény rendelkezik,

c) az engedélyező jogutód nélküli megszűnésével, vagy halálával, ha a szellemi alkotás, teljesítmény, árujelző védelméről rendelkező törvény alapján az engedélyező jogutód nélküli megszűnése, vagy az 1. § (3) bekezdés szerinti esetben az engedélyező halála az engedélyező kizárólagos jogát is megszünteti,

d) az engedélyes jogutód nélküli megszűnésével, ha ez engedélyező a hasznosítási jog átruházását nem engedélyezte.

(2) Ha az engedélyező kizárólagos joga a szellemi alkotás, teljesítmény, árujelző védelméről rendelkező törvény szerint hatósági határozat alapján keletkezik, a hatósági határozat jogerőre emelkedése előtt kötött licenciac szerződés megszűnik, ha a kizárólagos jog megadására irányuló kérelmet jogerősen elutasítják, kivéve, ha a felek megállapodnak abban, hogy a szerződést más, fennálló kizárólagos jog alapján kötött licenciac szerződésként fentartják.

(3) Az engedélyező a licenciac szerződést azonnali hatállyal felmondhatja, ha az engedélyes a szerződésben meghatározott, ennek híján az adott helyzetben elvárható időtartamon belül nem kezdi meg a hasznosítást, vagy a szerződéssel megszerzett jogait nyilvánvalóan a szerződés céljának megvalósítására alkalmatlan módon vagy nem rendeltetésszerűen gyakorolja.

(4) A felmondási jog gyakorlása helyett az engedélyező a kizárólagos hasznosítási jogot szerző engedélyes hasznosítási jogának kizárólagosságát a hasznosítás fejében járó díj arányos csökkentése mellett megszüntetheti.

(5) A (3) és (4) bekezdés szerinti jogok csak akkor gyakorolhatók, ha az engedélyező az engedélyest megfelelő határidő tűzésével és a következményekre való figyelemzetéssel a hasznosítás megkezdésére, illetve a hasznosítási jog szerződés céljának megvalósítására alkalmas módon való, illetve rendeltetésszerű gyakorlására írásban felszólította, és az engedélyes a határidő elteltéig a felszólításnak nem tett eleget.

(6) Az engedélyező (3) és (4) bekezdés szerinti jogait érvényesen nem lehet kizárni, ha az engedélyes az 1. § (1) bekezdés alapján kötött licenciac szerződés alapján szerez kizárólagos hasznosítási jogot. Az engedélyező e jogról, valamint, ha a szellemi alkotás, teljesítmény, árujelző védelméről rendelkező törvény eltérően nem rendelkezik, e jog gyakorlásáról érvényesen nem mondhat le. A tilalomban ütköző szerződési kikötés, vagy egyoldalú nyilatkozat semmis.

Az (1) bekezdés a) és b) pontjában a kódex a licenciac szerződés szerzői jogi és iparjogvédelmi törvényekből ismert megszűnési okait pontosítja. Az oltalmi idő eltelte (ideértve a meghosszabbított oltalmi időt is) csak egyéb kikötés híján vezet a licenciac szerződés megszűnéséhez.

Külön rendelkezésekben kell figyelemmel lenni azokra az esetekre, amikor az engedélyező jogutód nélküli megszűnése, illetve a természetes személy halála megszünteti az engedélyező kizárólagos jogát [(1) bekezdés c) pont]. Az előbbi esetet a Vt. szabályozza [Vt. 30. § f)] pont. Az utóbbi eset a személyhez fűződő jogok gyakorlása körében kötött licenciac szerződéseket érinti, ide nem értve a kereskedelmi névhasználati szerződéseket, hiszen a kereskedelmi névhez fűződő jog, mint vagyoni jog¹⁶ örökölhető.

A d) pont elsődleges célja, hogy kifejezze: az engedélyes, mint adós hitelezőinek érdekei nem előzik meg a személyhez kötött hasznosítási jog engedélyeshez fűződő engedélyezői érdeket, ha az engedélyes fizetésekként válik. A norma értelemszerűen nem részletezi, de hatálya alá tartozik

- az engedélyes, mint szervezet felszámolási, vagy a Tanács fizetésekkéntelenségi eljárásokról szóló 1346/2000/EK rendelete alapján induló, és hasonló eljárások szerinti megszüntetése,
- a végelszámolás alapján történő megszűnése,
- olyan eljárás alapján történő megszüntetése, amely során a jogutód nélküli megszüntetés ellenére a vagyoni jogok és kötelezettségek tekintetében jogutódlásról kell rendelkezni. Ilyen eljárásokat a csőd- és felszámolási eljárások hatálya alá nem tartozó szervezetek (pl. költségvetési szervek) jogutód nélküli megszüntetése céljából folytatnak le [Áht. 90. § (3), 91. §]. Ilyenkor a költségvetési szerv megszűnése ellenére a megszűnéskor fennálló vagyoni jogai, és kötelezettségei tekintetében jogutódlásnak van helye.

A szabály alapvetően az engedélyes fizetésekkéntelenség miatti megszüntetésére összpontosít. Megerősíti, hogy a fizetésekkéntelenség esetén sem lehet a felszámolás alá kerülő szervezet hasznosítási jogból álló vagyonelemét értékesíteni, ha a hasznosítási jog személyhez kötött. A fizetésekkéntelenségi eljárás valójában végrehajtás, amelyhez fűződő jogérvényesítési érdek elvben megelőzhetné az engedéllyel szerződő fél (az engedélyező) érdekeit. Arra kell azonban inkább tekintettel lenni, hogy egyrészt az engedélyező nem tudja ellenőrizni az engedélyes gazdálkodását, másrészt mindenképpen el kell kerülni, hogy a személyhez kötött hasznosítási jogot engedő engedélyező azzal találja magát szemben, hogy olyan személy szerzi meg a fizetésekkéntelenség miatt indított eljárás során a hasznosítási jogot, akinek önszántából soha nem adott volna hasznosítási engedélyt (pl. versenytárs).

Ha tehát a fizetésekkéntelenségi eljárással érintett engedélyes vagyona személyhez kötött hasznosítási jog tartozik, és a hasznosítást az engedélyes már megkezdte, és a tipikus, a Cstv. szerinti eljárást vesszük alapul, a felszámoló választhat a licencia szerződés azonnali hatályú felmondása [Cstv. 47. § (1) bekezdés], és aközött, hogy a hasznosítási jogot a megszüntetés alatt álló szervezet a megszűnése időpontjáig tovább gyakorolja.

A választás attól is függ, hogy a szervezet gazdálkodásához (a megszüntetési eljárás során történő „életben tartásához”) milyen szorosan kapcsolódik a személyhez kötött hasznosítási jog gyakorlása, illetve milyen díjkikötés alapján kell licencia díjat fizetni (ha a díjat egy összegben előre kifizette az engedélyes, a döntés egyszerű, ha bevétel-arányos, visszatérő díjat kell fizetni, a felszámoló mérlegel).

Le kell szögezni, hogy a választást az is befolyásolja, hogy a számviteli szabályok szerint az engedélyes mérlegében az un. immateriális javak között (itt is találobb lenne Szladits kifejezése: eszmei javak) vagyoni értékű jogként kimutatandó hasznosítási jog (a számviteli törvény nem túl szerencsés fogalom meghatározása szerint: „szellemi termék felhasználási joga”¹⁷) milyen értékű, illetve a licencia szerződés megszűnésig történő fenntartása esetén milyen összegű, még ki nem fizetett ellenértéket követelhet az engedélyező hitelezői igény bejelentés alapján.

Tehát nem ruházhatja át a felszámoló a személyhez kötött hasznosítási jogot a vagyonértékesítés keretében. A rendelkezés egyben „figyelmeztetés” a feleknek.

Ha az engedélyező „lemond” a hasznosítási jog személyhez kötöttségéről az engedélyes jogutód nélküli megszünése esetére, erről lehet a szerződésben rendelkezni (egyáltalán nem életszerű kikötés, csak a logikai zártág kedvéért említjük).

Célszerű lehet azonban a licencia szerződésben a fizetésekkéntelenségi eljárás megindulását, vagy a felszámolás Cstv. szerinti kezdő időpontját¹⁸ a szerződést megszüntető feltételként kikötni. Ezzel időben jelentősen meg lehet előzni a törvény szerinti szerződés megszűnési ok bekövetkeztét, és el lehet zárni a felszámolót a Cstv. szerinti választási lehetőségektől.

A (2) bekezdés logikai zárást ad az iparjogvédelmi oltalmi igények alapján kötött licencia szerződésekre. Ha a végleges oltalom iránti bejelentést jogerősen elutasítják, e szerződéseknél, mivel tárgyakat elvesztik, meg kell szűnniük, hacsak nem minősül az igény más, a licencia szerződést megalapozó kizárólagos jognak, és erre mind a megkötésre visszamenőlegesen, mind a jövőre nézve fenntartják a felek a szerződést. Tipikusan ilyen eset a know-how hasznosítási szerződésként elismert és fenntartott szabadalmi igény licencia szerződés, ha a szabadalmi bejelentést jogerősen elutasítják.

Arról a megszűnés körében nem kell külön rendelkezni, hogy a szerződés megkötésére visszamenőleges hatállyal a hasznosítás megkezdése után (a hasznosítás irreverzibilis) a szerződést nem lehet megszüntetni. Ezt kimondják a szerződés megszűnésére vonatkozó általános szabályok.

A (3), (4) és (5) bekezdés a hasznosítási joggal való visszaélés különös szankcióit iktatja a törvénybe.

A kizárólagos hasznosítási jog tekintetében hasonló szabályokat tartalmaz az Szt., a Vt. és az Szjt.¹⁹ Mindazonáltal nem főlegesen az általános szabályok megalkotása, azok jól egészítik ki a külön törvények szabályait a következő okok miatt.

A külön törvények többletjogot adnak az engedélyezőnek abból a szempontból, mert az egyedüli hasznosítási jog kikötése esetére is lehetővé teszik a kizárólagosság megvonását.

A Ptk. kiegészíti a külön törvények nyújtotta védelmet, mert – egyszerű hasznosítási jogot engedő licencia szerződés esetén is biztosítja a felmondási jogot,

- valamennyi, licencia szerződéssel érintett kizárólagos jog jogosultja, mint engedélyező javára tartalmazza a felmondás jogát,
- a felmondási jog nemcsak a hasznosítási jog elvárható gyakorlásának elmaradása, hanem a rendeltetésellenes gyakorlás okából is fennáll (ez a szerzői művek és előadóművészi teljesítmények esetében nem jelent többletjogot),
- a szellemi oltalmi tárgyak körében valódi kizárólagos hasznosítási jogot engedélyező javára kögens szabállyal tiltja a felmondás és a kizárólagosság megvonási jogának kizárását, és a jogról és a jog gyakorlásáról való lemondást (a szerzői művek és előadóművészi teljesítmények esetén a jog gyakorlásáról való lemondás nem feltétlen az Szjt. 51. § (4) bekezdés rendelkezése miatt).

E rendelkezések engedélyezőt fenyegető párhajai megtalálhatók az iparjogvédelemben. A műszaki alkotások körében a nem-hasznosítás jogkövetkezménye lehet a kényszerengedély, a védjegyjogban a használat hiánya az oltalom megszűnéséhez vezethet. A szerzőnek – magától értetődően – felhasználási kötelezettsége nincs (bizonyos feltételekkel a nyilvánosságra hozatalhoz adott hozzájárulását is visszavonhatja, illetve a további felhasználást is megtilthatja személyhez fűződő joga alapján), de a kizárólagos felhasználási jogot szerzett felhasználót már terheli a felhasználás megkezdésének a kötelezettsége.

A licencia szerződés, akár egyszerű, akár egyedüli, akár valódi kizárólagos hasznosítási jogot létesít, kötöttséget jelent az engedélyező számára. Ha elmarad a várt hasznosítás, az – attól függően, hogy a díj a hasznosítással elért eredményhez van-e kötve – jövedelem elmaradásával járhat. Emellett még az egyszerű, de nem gyakorolt hasznosítási jog megléte is zavarhatja az engedélyező üzleti lehetőségeit későbbi, akár egyszerű, akár egyedüli, akár kizárólagos hasznosítási jogot engedő licencia szerződések megkötésében. Ez akkor is tény, ha jogi értelemben az egymás után megkötött, akár ütköző licencia szerződések egymástól függetlenek, és az esetleges ütközést alapvetően a jogszavatosság, másodlagosan a tévedés, illetve a megtévesztés jogi eszközeivel lehet kezelni.

Emiatt a törvény minden olyan esetre nézve, amikor az engedélyes nem, nem határidőben, vagy nem rendeltetészerűen gyakorolja a hasznosítási jogát, lehetővé teszi, hogy az engedélyező, előzetes, megfelelő, a felmondás okát jelentő mulasztás, illetve magatartás orvoslására történő, ehhez igazodó tartamú, megfe-

lelő határidő kitűzését tartalmazó írásbeli felszólítást követően, annak eredménytelensége esetén azonnali hatállyal felmondja a licencia szerződést.

A felmondási szabály arra az esetre vonatkozik, amikor az engedélyes – a hasznosítás gyakorlása szempontjából a valódi kizárólagosság kikötésével az engedélyezett hasznosítási mód tekintetében az engedélyező monopóliumhelyzetébe kerül. Ha pedig a licencia szerződésben az engedélyező engedélyt ad valamennyi hasznosítási módra, a mérték korlátozása nélkül, a kizárólagos engedélyes a licencia szerződés hatálya alatt a hasznosítás tekintetében az engedélyező helyébe lép.

E monopóliumhelyzettel való visszaéléssel szemben alkalmazható belső (tehát nem versenyjogi, hanem polgári jogi) kiegészítő eszközről rendelkezik az (4) bekezdés. Az engedélyező a felmondási jog gyakorlása helyett követelheti a kizárólagosság feloldását. E rendelkezés a felmondási jog gyakorlása mellett azt hivatott biztosítani, hogy a kizárólagos engedélyes ne „blokkolhassa” az alkotást, teljesítményt, ne „tüntethesse el” az árjelzőt. Valójában a törvény itt az engedélyes terhére jogvesztés (a kizárólagosság elvesztése) kikötésének megfelelő rendelkezést ír elő. A jogvesztés természetesen nem a törvény erejénél fogva következik be, az engedélyező döntésétől függ, hogy érvényesíti-e a jogvesztési igényt.

A kizárólagosság megvonásának joga is csak az előzetes felszólítást követően gyakorolható.

Az utolsó bekezdés valójában a kizárólagos hasznosítási jogot szerző engedéllyessel szemben „biztosíték”. Nem lenne ugyanis a felmondás és a kizárólagosság megvonásának joga az engedélyes monopóliumhelyzetével való visszaélés elleni fellépés hatékony eszköze, más szóval nem biztosíthatná a rendelkezés az engedélyező döntésétől függően a licencia szerződés közvetett tárgya hasznosítását, ha felmondás és a kizárólagosság megvonásának joga a szerződésben kizárható lenne, vagy a jogról a szerződésben (előzetesen), vagy pedig a jog gyakorlásáról a hasznosítás elmaradása esetén az engedélyező akár ellenérték fejében is lemondhatna. A jog gyakorlásáról való lemondás tilalma a szerzői művek és előadóművészi teljesítmények körében nem feltétlen [Szt. 51. § (4)], itt értelemszerűen a külön törvény szabálya megelőzi a Ptk. „általános” licencia szabályait.

Az utolsó bekezdés kógens, és a szabályba ütköző szerződéshez vagy egyoldalú nyilatkozathoz a semmisség következményét fűzi a törvény.

Nem indokolt megtiltani a felmondás és a kizárólagosság megvonása jogának kizárását és a joglemondást a licencia szerződés kiterjesztett alkalmazása körében, mert itt a kizárólagos jog nem gyakorlása sem vezet hátrányos jogkövetkezményhez (pl. egy kereskedelmi nevet nem köteles a névjogosult használni).

Faludi Gábor

JEGYZETEK

- Ld. <http://www.irm.gov.hu/?mi=1&katid=193&cid=217&cikkid=3308>
- IRM/PJKNMFO/13/2008
- Szakértői Javaslat az új Ptk. tervezetéhez, szerk: *Vékás Lajos*, Complex, 2008. Budapest, megjelenés alatt
- A Magyar Szabadalmi Hivatal észrevételei az új Polgári Törvénykönyv tervezetének a „licencia szerződésre” vonatkozó fejezetére. Összeáll. *Ficsor Mihály*. Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle 2/2007:82–92., *Gyenge Anikó*: Szerzői jog az új Polgári Törvénykönyvben. Infokommunikáció és Jog 5/2007:149–155.
- 40/94/EK rendelet a közösségi védjegyéről, 22. cikk (1), 6/2002/EK rendelet a közösségi formatervezési mintáról, 32. cikk (1), 2100/94/EK rendelet a közösségi növényfajta-oltalmi jogokról, 27. cikk (1). Ez utóbbi rendelet kifejezetten nem rendelkezik a licencia szerződés területi oszthatóságáról, csak arról, hogy a növényfajta-oltalom egészben, vagy részben lehet a licencia tárgya. Mindazonáltal semmi nem szól az ellen, hogy a többi, hivatkozott rendelettel összhangban akár egy, akár több tagállam területére hatályos hasznosítási szerződést lehessen kötni a növényfajta-oltalomra is.
- Ld. pl. 40/94/EK rendelet a közösségi védjegyéről, (a továbbiakban: Kvr.) 16. cikk. Az előző jegyzetben hivatkozott rendeletek is hasonlóan rendelkeznek.
- Az Európai Parlament és a Tanács 733/2002/EK rendelete az a .eu felső szintű domain bevezetéséről, a Bizottság 874/2004/EK rendelete a.eu felső szintű domain bevezetésére és funkcióira vonatkozó általános szabályok, valamint a bejegyzésre irányadó elvek megállapításáról
- A tisztességtelen piaci magatartás és a versenykorlátozás tilalmáról szóló 1996. évi LVII. törvény 6. §
- Szt. 28. § (3) bekezdés, Vt. 24. § (4) bekezdés, Szt. 43. § (4), (5) bekezdés.
- A belső jogi, a tisztességtelen piaci magatartás és versenykorlátozás tilalmáról szóló rendeletet még nem igazították hozzá a közösségi rendelethez.
- C-15/74, Centrafarm BV and de Peijper v. Sterling Drug Inc, [1974], C-187/80 (Merck). C-355/96. (Silhouette), C-16/03, Peak Holding AB v Axolin-Elinor AB, C-44/2001 Pippig Augenoptik GmbH & Co. KG and Hartlauer Handelsgesellschaft mbH, Glaxo Group Ltd. V Dowelhurst and Taylor, E.I.P.R. [2004] 437
- Ha a megtámadás Ptk.-beli feltételei fennállnak. Igen kivételes esetben, elsősorban egyösszegű, előre fizetendő díj kikötése mellett elképzelhető, hogy a feltűnő értékkülönbség miatti megtámadás feltételei is adottak.
- BH 1997. 476. (Pick)
- Vt. 30. § f).
- Szt. 46. § (2) bekezdés
- ipari tulajdon a Párizsi Unió Egvezmény 8. cikk, vö. BH 1997. 476. (Pick)
- Számvtv. 25. § (6) és (7) bekezdés
- Cstv. 27. § (1) bekezdés. Ebben az esetben az ideiglenes vagyonfelügyelő (Cstv. 24/A. §) nincs elzárva a választási lehetőségektől.
- Szt. 28. § (4), Vt. 24. § (5), Szt. 51. § (5).

Az ingó jelzálogjog intézményi háttere és a polgári jogi kodifikáció

„Akár tetszik, akár nem, a zálogjogi nyilvántartás lehet a fark, amely csóválja a kutyát.”¹

Előzmények

A hitel a mai gazdaság nélkülözhetetlen alkotóeleme, a biztostéki rendszer pedig jelentős szerepet tölt be a hitelhez való hozzáférés lehetőségeinek alakulásában. A zálogjog iránti megelégedést azonban ez önmagában nem magyarázza. Az új Ptk.-val kapcsolatos előkészítő munkálatok során, a korábbi zálogjogi novellákat (1996, 2000.) követően, az volt az elképzelés, hogy az új Ptk. a zálogjog terén nem fog lényeges újdonságokat tartalmazni. A Konceptción azt a döntését, hogy a zálogjog szabályai a szerződésekre vonatkozó szabályok közül kerüljenek

át a dologi jogi szabályok közé, csupán technikai, szimbolikus változásnak tekintették. A kodifikációs munka azonban arra az eredményre vezetett, hogy ennek a szerkezeti változásnak jelentős dogmatikai, tartalmi következményei vannak. Egyebek mellett, olyan jelentős kérdések vetődtek fel, mint a zálogjog alapítása dologi ügyletként való újraszabályozása, a zálogjog-alapító ügylet absztrakt vagy jogcímes természetének tisztázása, a fiduciárius ügyletek kezelése stb. Igen jelentős kérdésként merült fel az ingó jelzálogjogra és a zálogjogi nyilvántartásra vonatkozó szabályozás továbbfejlesztése is. Ez utóbbi kérdésben a gondolkodásra jelentősen hatottak a külföldi fejlemények és a nemzet-

közi jogegységesítő törekvések is. Ennek megfelelően, a Szerkesztőbizottság által elfogadott és az IM által közzétett vitatervezet („Javaslat”) számos lényeges kérdésben eltér a hatályos törvénytől. Az eltérések egy része az ingó jelzálogjogot, elsősorban annak alapítására vonatkozó szabályokat érinti. A javaslat szerint a zálogszerződés tekintetében megszűnne a közokirati kényszer, és ezen felül az Indokolás felveti a zálogjogi nyilvántartás reformjának, az online hozzáférhetőség megteremtésének szükségességét is. Ez a törekvés az ún. Szakértői Javaslatban még erőteljesebben, már a normaszöveg szintjén is megjelenik.²

A felülvizsgálat szükségessége

A zálogjognak (számos más jogintézményhez hasonlóan) alapvetően két szintje van: a polgári jogi anyagi szabályok és az intézményi háttér, amelyre a polgári jogi szabályozás épülhet. A kettő kölcsönösen hat egymásra, de a polgári jogi szabályozás lehetőségeit alapvetően meghatározzák az intézményrendszerre vonatkozó és az ehhez kapcsolódó eljárási szabályok. Például, az átfogó és teljeskörű telekkönyvi rendszer léte vagy nem léte nyilvánvalóan meghatározza az ingatlan jelzálogjog lehetőségeit. Ugyanígy, ingó jelzálogjog korábban (az e jogintézménnyel kapcsolatos koncepcionális bizonytalanságok mellett) azért nem létezhetett, mert hiányzott annak nyilvántartási rendszere.

1996-ban a zálogjogi reform egyik alapvető eleme volt a jelzálogjog kiterjesztése az ingóságokra. Korábban ez, a lajstromozott ingóságok szűk körétől eltekintve, ismeretlen volt a magyar jogban. Az ingó jelzálogjog bevezetésének előfeltétele volt a zálogjogi nyilvántartás megteremtése. A zálogjogi nyilvántartás az állami jogszolgáltatás része. Ennek ellenére – elsősorban annak elkerülése érdekében, hogy ebből az állami költségvetés számára további terhek fakadjanak – az a döntés született, hogy ezt a nyilvántartást az állami intézmények körén kívül kell létrehozni és működtetni. Az ingó jelzálogjog bevezetésének kulskérdésévé vált, hogy akad-e olyan nem-állami, de mégis „közhitelű” szervezet, amely vállalja a nyilvántartás kialakításának és működtetésének a feladatát. Egyedül a Magyar Országos Közjegyzői Kamara (MOKK) mutatott érdeklődést eziránt, de azzal a feltétellel, hogy az állam olyan feltételrendszert alakít ki, amely garantálja a közjegyzők számára a befektetés és a működési ráfordítások megtérülését. Ez az elvárás ütközött azzal a – elsősorban a zálogjogi reform megvalósításában fontos segítséget nyújtó Európai Újjáépítési és Fejlesztési Bank (EBRD) által képviselt – másik követelménnyel, hogy az új zálogfajta széles körű alkalmazásának elősegítése érdekében, a nyilvántartás legyen olcsó. A két ellentétes irányú követelménynek nem lehetett megfelelni; a „megoldás” a zálogszerződés közjegyzői okiratba foglalásának kötelezővé tétele lett. Az így kialakult helyzet fő elemei a következők:

- Az állam „kiszervezte” a zálogjogi nyilvántartás vezetését.
- E feladat ellátására határozatlan idejű „koncessziót”, monopóliumot adott a közjegyzőknek.
- A kiválasztás nem nyilvános „közbeszérségi” eljárással, hanem háttéralkukkal történt.
- „Árukapcsolás”, vagy egy másik idevágó kifejezést alkalmazva, „keresztárzás” történik: a szolgáltatás nyereségességét a kötelező közokiratba foglalás díja biztosítja.

Lehet, hogy 1996-ban még ez látszott az egyedül járható útnak, mai szemmel nézve azonban a monopólium léte, a kiválasztás módja és az árukapcsolás egyaránt elfogadhatatlan. A kialakult helyzet nem felel meg sem a jogállamiság, sem a transzparencia, sem a szolgáltató állam és a szolgáltatók versenye követelményének. Emellett a szolgáltatás tartalma, színvonala és feltételrendszere (különösen az eljárásrend és a díjazás) is felülvizsgálatra szorul. Azt kell szem előtt tartanunk, hogy ügyfélbarát, mind bejegyzés, mind pedig keresés céljára könnyen, rugalmasan és olcsón elérhető rendszerünk legyen.

A környező országokban különböző megoldásokat alkalmaztak arra nézve, hogy milyen szervezet vezesse a zálogjogi nyilvántartást. Magyarországon kívül ez a közjegyzői kamara feladata Csehországban, Szlovákiában és Szlovéniában, a kereskedelmi bíróságoké Lengyelországban, magánvállalkozásé Lettorszában, állami szervé Litvániában, Bulgáriában és Albániában. Romániában és Koszovóban tendereztetés útján választották ki a nyilvántartás működtetőjét. Koszovóban ez a Hitelinformációs Rendszer, Romániában viszont az engedélyt bárki megkaphatja, aki a szükséges feltételeket teljesíti. 2004-ben hat szervezet, köztük a Román Kereskedelmi Bank, a Román Kereskedelmi és Iparkamara, a Román Jogász Egylet és a Román Közjegyzői Kamara rendelkezett működtetési engedéllyel, továbbá 400 ügynök működött közre a rendszer működtetésében.³

A Szakértői Javaslat, mind a hatályos Ptk.-tól, mind pedig az IRM javaslatától eltérően, nem foglal állást abban a kérdésben, hogy a zálogjogi nyilvántartást ki vezesse. Alacsonyabb szintű jogszabályra tartozó, időről időre felülvizsgálandó kormányzati döntés kérdése, hogy az állam ennek a feladatnak az ellátását milyen szervezeti vagy intézményi keretek között biztosítja. Ennek a törvényben való rögzítése olyan monopólium kialakulását eredményezné, amely hátráltatja a fejlődést, és akadályozza a technikai lehetőségek bővüléséhez való rugalmas alkalmazkodást. A törvény feladata e tekintetben csupán az, hogy egyértelműen meghatározza az ellátandó tevékenységet és annak jogi természetét. A Szakértői Javaslat alapján a zálogjogi nyilvántartás vezetése jogi mérlegelési, döntési elemeket nem tartalmazó, tisztán technikai feladat.

A zálogjogi nyilvántartás létrehozatala, léte, jellege és szervezeti rendszere nem polgári jogi, hanem gazdaságpolitikai indíttatású, kormányzati döntés volt, és előfeltételét képezte az ingó jelzálogjog bevezetésének. A polgári jogi kodifikáció során ma is megkerülhetetlen kérdés a zálogjogi nyilvántartásra vonatkozó alapvetően nem polgári jogi, hanem intézményi, eljárási szabályok tekintetében való állásfoglalás. Nem csupán arról van szó, hogy a kodifikációs munka elvégzésének ez logikailag az előfeltételét képezi, hanem arról is, hogy ma a MOKK, a nyilvántartás vezetésével, tulajdonképpen egy állami feladatot lát el, az állam által számára biztosított monopólium alapján. Ilyen körülmények között az igazságügyi kormányzattal szemben a jogállamiságból fakadó követelmény a zálogjogi nyilvántartás szervezeti és működési rendjének rendszeres felülvizsgálata, és állásfoglalás abban a kérdésben, hogy indokolt-e változatlan formában fenntartani azt. E felülvizsgálat adhat lehetőséget az előzőekben jelzett anomáliák orvoslására, és ezzel az egész jogintézmény iránti bizalom erősítésére is. Az új Ptk. remélhetőleg hosszabb időre alakítja ki az alapvető polgári jogi intézmények szabályait, ezért ebben az előkérdésben is egy előretekintő, stratégiai jellegű döntésre van szükség.⁴

A nemzetközi háttér

1996-ban az ingó jelzálogjog megteremtése jelentős újdonság volt, itthon és nemzetközi tekintetben egyaránt. Abban az időben Európában még kevés országban létezett ez a jogintézmény, és, ahol létezett, ott is kezdeti fázisban volt. Az elmúlt 10 évben ezen a téren óriási változás zajlott le: az USA példáját követve ma már számos közép-kelet-európai, nyugat-európai és európai kívüli országban bevezették az ingó jelzálogjogot, és kialakították az ehhez szükséges nyilvántartási rendszert. Jelenleg is több országban van folyamatban a hitelbiztosítéki rendszer fejlesztésére irányuló reform. Ezek vizsgálhatók, összehasonlíthatók, tapasztalataik hasznosíthatók. Emellett jelentős nemzetközi jogegységesítési munka is folyik ezen a téren: az amerikai kontinensen az Amerikai Államok Szervezete (OAS), Európában pedig az EBRD dolgozott ki egy modelltörvényt (*Model Law on Secured Transactions* 1994)⁵, és az UNCITRAL keretében a közeljövőben zárul le egy jogalkotási útmutató kidolgozása (*Legislative Guide on Secured*

Transactions). A magyar ingó jelzálogjogot is egy ilyen nemzetközi háttér fényében lehet és kell értékelni.

Az ingó zálogjoggal kapcsolatos vitákban sokszor elhangzik az a megállapítás, hogy az „angolszász” jogok megoldásai nálunk nem alkalmazhatóak. Ezzel szemben fontos rámutatni arra, hogy az ingó jelzálogjog intézményének meghonosítása szinte az egész világon alapvetően az USA jogának indíttatására, az ott nyert pozitív tapasztalatokra épült. Az USA Egységes Kereskedelmi Törvénykönyvének (*Uniform Commercial Code*) 9. cikkelyében foglalt hitelbiztosítéki szabályozást minimális változtatásokkal Kanada és Új-Zéland is átvette; átültetése folyamatban van Ausztráliában; bevezetését javasolta az angol *Law Commission*; alapvető befolyással volt mind az OAS, mind pedig az EBRD hitelbiztosítéki modelltörvényére és az UNCITRAL hitelbiztosítéki jogalkotási útmutatójára. Magyarország és a kelet-közép-európai térség többi országa is – az EBRD-modelltörvény közvetítésével, vagy közvetlenül – az Egyesült Államok mintáját követte. Az ingó jelzálogjog a hiteljognak az a területe, ahol az alapvető koncepcionális kérdésekben széleskörű nemzetközi szakmai konszenzus alakult ki a legkülönbözőbb hagyományokat képviselő jogászok között. Ilyen körülmények között az e területet érintő kodifikációs munka alapvető elemét kell, hogy képezze a nemzetközileg alkalmazott megoldások tanulmányozása, értékelése és – ha nem elszigetelődni akarunk a nemzetközi folyamatoktól, hanem azzal összhangban képzeljük el fejlődésünket, és elősegíteni kívánjuk a külföldi tőke magyarországi aktivitását – lehető legnagyobb mértékű átvétele.

Az ingó jelzálogjog hazai rendszerének értékelése

Az ingó jelzálogjog bevezetésének gazdaságpolitikai célja az volt, hogy – a hitelezési biztosítékkul felhasználható vagyoni javak körének kiterjesztése révén – megkönnyítse a hitelhez jutást, mégpedig elsősorban azoknak a kis- és középvállalkozásoknak a körében, amelyek nem rendelkeznek ingatlannal, vagyonukat ingóságok és immateriális javak alkotják. Úgy tűnik, hogy ezt a célt nem sikerült elérni, a hitelezési gyakorlatban az ingó jelzálogjog csupán kiegészítő biztosítékként funkcionál, és ezzel összhangban, az ilyen zálogjogok alapításának száma alacsony. A MOKK saját statisztikája alapján a kezdeti növekedést követően megtorpanás, majd visszaesés következett be, és az elmúlt évek folyamatos csökkenésének eredményeként az új zálogjog-bejegyzések száma 2006-ban alig haladta meg a bevezetés (1997) évének szintjét. Érdekes, hogy miközben az új zálogjog bejegyzések száma évek óta csökken, a zálogjoggal biztosított követelések összege nő. A 2006-ban bejegyzett új jelzálogjogok által biztosított követelések átlagos összege meghaladta az 1,8 milliárd forintot. Ez azt mutatja, hogy az ingó jelzálogjog alapvetően a nagy összegű nagyvállalati hitelezésben kerül alkalmazásra.⁶ Az EBRD által végzett vizsgálat szerint a 100 000 lakosra jutó bejegyzések száma 2003-ban és az azt megelőző négy évben Bulgária, Magyarország, Lengyelország és Románia közül Magyarországon volt a legalacsonyabb. Ez a szám Lengyelországban több mint másfélszerese, Bulgáriában két és félszerese, Romániában pedig ötszöröse a hazainak.⁷

A részletek mellőzésével, és egy szükséges alapos vizsgálatot megelőgezve, az mondható, hogy az ingó zálogjog alapítása költséges és körülményes, ennek következtében alkalmazása elmarad a kívánatostól. Egy fontos példaként lehet említeni, hogy a gépjármű-finanszírozás gyakorlatában a jelzálogjogot egyáltalán nem alkalmazzák, ehelyett a több szempontból is problémás – sem a hitelezőnek, sem pedig a hitelfelvevőnek nem megnyugtató – vételi jog szolgál biztosítékkul. Ez az ingó jelzálogjog jelenlegi rendszerének beszédes kritikája. Ennek fő okai a következők:

(1) a zálogjogi nyilvántartás funkciójának és jogi természetének félreismerése,

- (2) a zálogszerződés közjegyzői okiratba foglalásának kötelezettsége,
- (3) a zálogszerződés szerepe a bejegyzés folyamatában,
- (4) a nyilvántartás csupán félig elektronizált, nem online alapon való működése, és
- (5) a zálogjog alapításának magas költsége.

A zálogjogi nyilvántartás nem telekkönyv

1997-ben a zálogjogi nyilvántartásra vonatkozó szabályozást úgy alakították ki, hogy a lehető legnagyobb mértékben kövesse az ingatlan-nyilvántartással kapcsolatban kialakult klasszikus elveket. Ez a zálogjogi reformnak egy alapvető koncepcionális hibája volt, és, sajnos, ennek hatása – bár a normaszöveg szintjén azóta jelentős változások történtek – a mai napig érzékelhető. Még tíz évvel az ingó jelzálogjog bevezetése után is a jogászai közgondolkodásban a zálogjogi nyilvántartást gyakran a telekkönyv mintájára képzik el, és hiányosságként fogják fel azokat a sajátosságokat, amelyek eltérést jelentenek a telekkönyvtől. Ebben, az eredeti szabályozás hibái mellett, szerepük van a közjegyzőknek is, akik a zálogjogi nyilvántartás közhitelű jellegét és annak szükségszerűségét hirdetik.⁸ A zálogjogi nyilvántartás közhitelűségének megerősítését követelő megközelítés figyelmen kívül hagyja azokat a különbségeket, amelyek a nem lajstromozott ingóságok és az ingatlanok (valamint a lajstromozott ingóságok) között szükségszerűen fennállnak, és a következőkben foglalhatók össze:

- (1) Az ingatlanok véges számúak, az ingók gyakorlatilag végtelenek.
- (2) Az ingatlanok alapvetően állandóak, az ingók gyorsan és könnyen változnak, átalakulnak.
- (3) Az ingatlanok alkalmasak egyedi azonosításra, az ingók jellemzően nem alkalmasak erre.
- (4) Az ingatlanok forgalmi értéke magas, az ingóké viszonylag alacsony.
- (5) Az ingatlanok tulajdonváltozása viszonylag ritka, az ingóké, különösen a gazdaságban sűrű.

E különbségek mind az ingatlan és az ingó jelzálog tartalmában, mind pedig a nyilvántartások eltérő természetében szükségszerűen meg kell, hogy mutatkozzanak (számos országban történeti okok mellett erre is tekintettel teljesen külön szabályozzák a két intézményt). Míg az ingatlan jelzálogjog esetén lényegében teljes körűen érvényesül a zálogjog dologi hatálya, az ingóknál ez korlátozott; az ingó jelzálogjog esetén széles körben érvényesül a tehermentes tulajdonszerzés lehetősége, viszont a zálogjog általában fennmarad az elidegenített ingóság helyébe kerülő dolgokon, ami az ingó jelzálogjognak egy, a dologi jogban egyébként nem szokásos fajlagos, Janus-arcú, kötelmi jellegű ad. Míg a telekkönyv a reálfólium, a teljeskörűség, a bejegyzések konstitutív hatálya és a közhitelesség elvén alapul, a zálogjogi nyilvántartás, a dolog természetéből fakadóan, e követelmények egyikének sem tud megfelelni.

A zálogjogi nyilvántartás az olyan zálogjogok számára szolgál, amelyek tárgyát a számba nem vehető és egyedileg nem azonosítható ingóságok, követelések és egyéb nem lajstromozott jogok (amelyekre a Javaslat a zálogjogi nyilvántartás hatályát kiterjeszti) képezik. Az ilyen javak teljeskörű nyilvántartásba vétele és minden jogváltozás e nyilvántartásba való bejegyzéséhez kötése gyakorlatilag kivitelezhetetlen és gazdaságilag ésszerűtlen lenne. Ennek következtében a zálogjogi nyilvántartás nem lajstrom, hanem olyan perszonalfólium rendszerű nyilvántartás, amely nem alkalmas egy vagyontárgy jogi sorsának teljeskörű követésére (nem a nyilvántartáson keresztül történik a tulajdonszerzés és más dologi jogok szerzése), sem a dolog létét, sem az azon fennálló tulajdonjogot, sem pedig a zálogjog fennálltat nem igazolja. Ennek szükségszerű következménye, hogy a zálogjogi nyilvántartás csak negatív értelemben vett közhitelességgel rendelkezik: a jog megvédi az abban való bizalmat, hogy más zálogjogok,

mint amelyek oda be vannak jegyezve, nem állnak fenn. Ugyan ez mondható el a bejegyzés konstitutív hatályáról is. Míg a telekkönyvi bejegyzés rendelkezik olyan intézményi és eljárási biztosítékokkal, amelyek alapján felelősséggel mondható, hogy az ingatlan jelzálog a bejegyzéssel jön létre, a zálogjogi nyilvántartás esetén ezek a feltételek hiányoznak, ezért biztonsággal csak annyit mondhatunk, hogy bejegyzés hiányában biztosan nincs zálogjog, a bejegyzés viszont felhívja a figyelmet arra, hogy lehet, hogy zálogjog terheli a nyilvántartásban szereplő személy valamely vagyontárgyát. Az ingó jelzálog esetén az érdekelt harmadik személyeknek a zálogjogi bejegyzés alapján tovább kell vizsgálniuk a pontos helyzet megállapítása érdekében (pontosan mi az a vagyontárgy, amit a zálogjog terhel, létezik-e, a zálogkötelezettként feltüntetett személy tulajdonában van-e stb.)

Frédérique Dahan és John Simpson, az EBRD hitelbiztosítéki reformmal foglalkozó munkacsoportjának vezetői, idézett cikkükben felhívják a figyelmet arra, hogy a nyilvántartás közhitelessé tételére irányuló törekvés szükségtelenül megterheli a bejegyzési eljárást, és olyan adminisztratív, sőt igazságszolgáltatási feladatokat iktat a folyamatba, amelyekre nincs szükség ahhoz, hogy a zálogjogi nyilvántartás betöltse a funkcióját. Az EBRD Irányelvek is hangsúlyozzák, hogy a bejegyzéseket nem szabad sem közhitelűnek tekinteni, sem pedig konstitutív hatályt tulajdonítani neki, abban az értelemben, hogy a bejegyzés szükség-szerűen a zálogjog létrejöttét eredményezi.⁹ Példaként hivatkozunk a 2003-ban végrehajtott szlovák zálogjogi reformra, amely kifejezetten azon alapul, hogy a zálogjogi nyilvántartás csupán negatív közhitelességgel rendelkezik.¹⁰

Ez a felfogás még karakterisztikusabban jelenik meg az amerikai UCC-ben és az UNCITRAL törvényalkotási útmutatójában, amelyek kettéválasztják a zálogjog keletkezését és harmadik személyekkel szembeni hatályosulását. Eszerint a zálogjog a zálogszerződés megkötésével létrejön (feltéve, hogy a zálogtárgy a zálogkötelezett tulajdonában és rendelkezése alatt áll), a bejegyzés pedig a zálogjog harmadik személyekkel szembeni hatályosulásának és ezáltal a kielégítési jog rangsora rögzítésének a feltétele. A Szakértői Javaslat is rendelkezik arról, hogy a zálogszerződés a zálogjogosult és a zálogkötelezett egymás közötti viszonyában a megkötésével hatályosul, azaz a zálogjogosultat már a szerződés alapján megilleti a kielégítési jog, ez azonban, bejegyzés hiányában, versengő jogosultakkal szemben nem biztosít elsőbbséget. A mi felfogásunkban a zálogjognak mint dologi jognak fogalmi eleme az abszolút hatály, ezért önmagában a zálogszerződés megkötése nem eredményezi a zálogjog keletkezését, ehhez a bejegyzés is szükséges. A két felfogás elvi megközelítésében eltérő, gyakorlati eredményét tekintve azonban egyező: harmadik személyekkel szemben hatályos zálogjog létének szükséges, de nem elégséges feltétele a zálogjog publicitásának biztosítása, amely esetünkben a zálogjogi nyilvántartásba való bejegyzéssel valósul meg.

Meggyőződésem szerint a zálogjogi nyilvántartás közhitelessége nem jogalkotói választás kérdése; a zálogjogi nyilvántartás esetén hiányoznak azok a feltételek, amelyek alapján e nyilvántartást megalapozottan közhitelűnek lehetne nyilvánítani. A negatív közhitelességen és a negatív konstitutív hatályon túlmenő jelentőséggel ruházni fel a zálogjogi nyilvántartást, a dolog természetének figyelmen kívül hagyását jelentő jogi voluntarizmus. A realitás elfogadása viszont elvezethet ahhoz, a felesleges elemektől megszabadulva, egyszerű, alacsony költséggel működő és a gazdasági rendeltetését jól betöltő nyilvántartásunk legyen.

Nem indokolt közokirati formát előírni a zálogszerződésre

Ismét a részleteket mellőzve, azok az érvek, amelyeket a zálogszerződés kötelező közokirati formája mellett fel szoktak hozni,

két csoportba oszthatók: Az egyik szerint ez az előírás a közvetlen végrehajtás lehetősége miatt a hitelező érdekét szolgálja, a másik szerint pedig erre az adós védelme érdekében van szükség. Úgy gondolom, egyik érv nem állja meg a helyét.

Nyilvánvaló, hogy e jogviszonyban a hitelező van az erősebb pozícióban, ő határozza meg az ügylet feltételeit. Így, ha a közokirati forma valóban a hitelező érdekét szolgálja, akkor nem kétséges, hogy a szerződés közokiratba lesz foglalva. A hitelezőt tehát a jognak nem kell külön védenie, ezért a hitelező érdekére való hivatkozás nem alapoza meg a formakényszert.

A jog a hitelező érdekében annyit tehet, hogy erős és hatékonyan érvényesíthető hitelezői biztosítékot bocsát a rendelkezésére; ez a fő célja az új Ptk. zálogjogi szabályainak. Ennek alapvető részét képezi azonban az a – Ptk.-ban nem kezelhető – kérdés is, hogy a követelés érvényesítésére megfelelő intézményrendszer áll-e rendelkezésre, gyorsan lehet-e végrehajtható határozathoz jutni, és a végrehajtás ésszerű időn belül, jó eredménnyel lezajlik-e. Ma nálunk ettől még messze vagyunk. Nem felel meg a jogállamiság követelményeinek az a megoldás, amely a végrehajthatóságot a zálogszerződés vagy a hitelszerződés közjegyzői okiratba foglalásához köti, hiszen a végrehajtással kapcsolatos viták jellemzően nem a szerződés létrehozalához vagy jogszerűségéhez kötődnek, hanem ahhoz a kérdéshez, hogy annak alapján fennáll-e esedékes tartozás, és e kérdésben a szerződés közokiratba foglalása semmiféle eligazítást vagy jogbiztonságot nem nyújt. Ami e téren a Ptk.-ban megoldható, azt a Javaslat megteszi: kiszélesíti a zálogjog bíróságon kívüli érvényesítésének lehetőségeit, és külön megállapodás nélkül, *ex lege* megadja a jogokat a zálogjogosultnak. A teljeskörű megoldást azonban kétségkívül az jelentené, ha hatékony állami jogérvényesítés is ténylegesen rendelkezésre álló alternatíva lenne a hitelezők számára.

Az adós védelmére való hivatkozás szintén alaptalan, mert az adós jogi helyzetét alapvetően nem a zálogszerződés, hanem a hitelszerződés határozza meg. A hitel és annak biztosítóka kereskedelmi ügylet, ebben a körben a formaszabadság dominál. A zálogszerződésnek, és különösen az ingó jelzálogjogot alapító szerződésnek, más kereskedelmi szerződéshez képest nincs olyan sajátossága, amely ilyen különleges védelmet indokolna. Semmi elvi alapja nincs annak, hogy, ha nincs ilyen alakosság előírva sem a tulajdonát ruházó, sem a társasági, sem pedig az ingatlan jelzálogjogi szerződésekhez, akkor pont az ingó jelzálogjognál legyen. Éppen ellenkezőleg, a zálogjog járulékos természete és törvényben meghatározott, alapvetően kögens tartalma miatt e tekintetben semmiféle külsődleges védelemre nincs szükség. Ez így van ma is, de még inkább így lesz az új Ptk. alapján, mert az, a Javaslat szerint, a zálogjogot egyértelműen *dologi jogként* fogja szabályozni, és ennek megfelelően, annak tartalmát alapvetően kögens módon fogja meghatározni. A zálogszerződés lényegében a zálogjog megalapítására korlátozódó megállapodás, amely egy nagyon egyszerű séma alapján, a biztosított követelés és a zálogtárgy meghatározásával, akár jogászai közreműködés nélkül megkötődhet.

Míg ingatlan esetében a dologi jogváltozás telekkönyvi bejegyzése a szerződésekkel kapcsolatos alaki többletkövetelményekhez (tipikusan ügyvédi ellenjegyzéshez) van kötve, ilyen követelmény támasztás az ingó jelzálogjog esetén sem az ingókkal kapcsolatos forgalmi gyakorlat, sem pedig a zálogjogi nyilvántartás jogi természete nem indokolja.

Ma már számos ország gyakorlata bizonyítja, hogy a zálogjog megalapítása egy jogi szempontból egyszerű aktus,¹¹ ezzel szemben a közokirathoz fűződő eljárási szabályok és annak költsége nálunk jelentős visszatartó erő az ingó jelzálogjog alkalmazásában. A zálogszerződés közjegyzői okiratba foglalásának kötelezettsége egy rossz kompromisszum eredménye, amely kompromisszumot ideje lenne felváltani egy elvszerű szabályozással, és megelegedni a zálogszerződés alaki követelményeként az írásbeli magánokirattal.

A bejegyzés nem a szerződés alapján kell, hogy történjen

A zálogszerződés és a bejegyzés egyaránt szükséges a zálogjog létrejöttéhez, a zálogszerződés azonban – legalábbis eljárási szempontból – nem feltétlenül szükséges a bejegyzéshez. A zálogjog negatív közhitelessége két irányban is működik: egyrészt önmagában a bejegyzés nem teremt zálogjogot, másrészt pedig a bejegyzés hiányában nem létezik dologi hatályú zálogjog. Ha tehát a zálogjogi nyilvántartásba bejegyzett zálogjog tárgya a zálogjogi nyilvántartásban a zálogszerződéstől eltérően van meghatározva, harmadik személyekkel szemben hatályos zálogjog csak a közös halmazba tartozó vagyontárgyakra jön létre. A zálogjogosultat nem fogja megilletni az elsőbbségi kielégítési jog sem azon vagyontárgyak tekintetében, amelyek szerepelnek a bejegyzésben, de nem tartoznak a zálogszerződésben meghatározott zálogtárgyak körébe, sem pedig azon vagyontárgyak tekintetében, amelyek, bár a zálogszerződésben szerepelnek, de a bejegyzésben nem.

Abból, hogy a zálogjogi nyilvántartás nem rendelkezik pozitív közhitelességgel, következik az is, hogy a zálogjogi nyilvántartással szemben nem kell, hogy érvényesüljön az okirati elv, azaz a bejegyzés nem az ügyletet létrehozó dokumentum alapján kell hogy történjen. A zálogjogi nyilvántartás perszonal-fóliumon alapuló nem lajstrom-szerű jellege miatt amúgy sincs mód annak ellenőrzésére, hogy a zálogtárgyra vonatkozó adatok megfelelnek-e a valóságnak. Ezek után mi haszna lenne a zálogszerződés ellenőrzésének? A zálogszerződés és a bejegyzés eljárási szempontból két egymástól független aktus. A zálogjognak a nyilvántartásban való feltüntetéséhez nincs szükség a szerződés benyújtására, felülbírálatára, irattározására; a bejegyzés során nem kell vizsgálni, hogy van-e szerződés, jó-e a szerződés stb. A bejegyzés a felek rendelkezése alapján, az általuk megadott tartalomnak megfelelően történik. Eljárási szempontból a bejelentéssel szemben az egyetlen követelmény, hogy tartalmazza a jogszabály által előírt néhány alapvető adatot. Kizárólag a felek felelőssége, hogy a zálogtárgyat a zálogszerződésben foglaltakkal összhangban, jól határozzák meg.

Az EBRD Irányelvek 5. pontja szerint meghatározó jelentősége van annak, hogy a nyilvántartás működése egyszerű legyen; ennek az elvnek át kell hatnia a rendszer minden elemét. Határozottan ellen kell állni minden olyan kísértésnek, amely az eljárást szükségtelen elemekkel megterhel. Így nincs szükség dokumentumok csatolására, a zálogszerződés megfeleltetésének, vagy a zálogtárgyra vonatkozó adatok helyességének vizsgálatára. Ennek az elvnek megfelelően működik a zálogjogi nyilvántartás a környékbeli országok közül pl. Albániában, Bulgáriában, Koszovóban, Montenegróban, Romániában (bár itt az egyes üzemeltetők gyakorlata nem teljesen egységes) és Szlovákiában.¹²

A zálogjogi nyilvántartás elektronizálása

Az előzőekben amelltt érveltünk, hogy a zálogjogi nyilvántartás nem rendelkezik pozitív közhitelességgel, a zálogszerződést nem kell közokiratba foglalni, és a bejegyzéshez nincs szükség a zálogszerződés benyújtására. Mindezek következtében a zálogjogi nyilvántartás vezetése tisztán technikai feladat kell, hogy legyen, a nyilvántartónak semmilyen jogász, jogvédelmi, ellenőrzési stb. feladatot illetve hatáskört nem szabad adni. Ez a felfogás nyitja meg az utat a zálogjogi nyilvántartás könnyebb hozzáférhetősége, hatékonyabb működése és akár teljes elektronizálása felé.

Ma Magyarországon a zálogjogi nyilvántartás elektronikusan működik, de a bejegyzésre csak a közjegyzői irodákban van mód, a bejegyzést a zálogszerződést közjegyzői okiratba foglaló közjegyző végzi el. Ugyanez a helyzet a kereséssel is. Az USA-ban még lehetőség van akár papíron, akár elektronikusan intézni a

bejegyzést és a keresést. Új-Zélandon viszont már kizárólag elektronikus bejegyzésre és keresésre van lehetőség, és az angol *Law Commission* javaslata is tisztán elektronikus rendszer bevezetésére irányul. Romániában, Koszovóban (ahol a rendszer bevezetéséhez a Világbank és a USAID nyújtott segítséget) és Montenegróban mind a bejegyzés, mind pedig a keresés elektronikusan, az interneten keresztül, online módon végezhető.¹³ Szlovákiában keresés céljára a nyilvántartás a közjegyzői kamara honlapján bárki számára ingyenesen, *online* hozzáférhető.¹⁴

A továbblépés útja nálunk is egy olyan nyilvántartás megteremtése lenne, amely mind a bejegyzés, mind pedig a keresés céljára online módon elérhető. A nyilvántartás távolból való elérhetőségének hiánya adminisztratív terhet jelent a felek számára, és jelentős finanszírozási ügylettípusok (árúvásárlási hitelek, gépjárművásárlási hitelek, kisebb összegű folyószámla hitelek stb.) esetében effektív akadályt képez az ingó jelzálogjog alkalmazásának. A biztonságos személyazonosítás és az online nyilvánosság elvén alapuló, az érdekeltek számára közvetlen hozzáférést biztosító elektronikus zálogjogi nyilvántartás megteremtése nem csupán a nyilvántartás jogi természetéről fentebb írtakkal van összhangban, hanem bevezetése illeszkedne az elektronikus kormányzás minél szélesebb körű kiterjesztésére irányuló programhoz, valamint ahhoz a kormányzati törekvéshez is, hogy a vállalkozások fejlődésének elősegítése érdekében bővíljenek a hitellehetőségek, és javuljanak a mikro-, kis- és középvállalkozások hitelhez jutási esélyei.¹⁵ Összhangban van továbbá az új Polgári Törvénykönyvnek az Igazságügyi és Rendészeti Minisztérium által közigazgatási egyeztetésre bocsátott tervezete alapjául szolgáló, „a Kódex szemléletét meghatározó elvárások” közül azzal, amely szerint „A gazdasági forgalom biztonságának erősítése érdekében lehetővé kell tenni a közhiteles nyilvántartásokba történő ingyenes, online betekintést.”¹⁶ Nem utolsósorban pedig ügyfélbarát és olcsó, ezáltal hozzájárul ahhoz a gazdaságpolitikai célkitűzéshez, amely végett az ingó jelzálogjog intézménye bevezetésre került. A nemzetközi gyakorlatban (a szomszédos országokat is beleértve) egyre több példa van az ilyen jellegű megoldásra; néhány éven belül a valamikor élenjárónak tekintett magyar rendszer egyértelműen elmaradottnak fog minősülni.¹⁷

A zálogjog megalapítását olcsóvá kell tenni

Ma talán az egész világon, ahol létezik ingó jelzálogjog, nálunk a legköltségesebb a zálogjog megalapítása. Ennek alapvető oka a közjegyzői okiratba foglalás kötelezettsége és ennek az ügyértékhez igazodó díjazása. A költségkülönbség, amiről beszélünk, nem árnyalatnyi, hanem nagyságrendi, Magyarországon az ingó jelzálogjog alapításának költsége többszöröse más országokénak és az ingatlan jelzálogjog alapításáénak is.

A zálogjog-alapítás költségeivel szemben, az EBRD Irányelvekben foglaltakat is figyelembe véve, a következő magától értetődő követelmények fogalmazhatók meg:

- (1) A zálogjog alapítás költsége ne legyen olyan magas, hogy annak visszatartó hatása legyen, különösen a kis- és középvállalkozások relatíve kis összegű hiteleire.
- (2) A bejegyzésért fizetendő díjnak (az esetleges állami támogatással együtt) fedeznie kell a rendszer biztonságos működésének, fejlesztésének költségeit.
- (3) Tekintettel arra, hogy közszolgáltatásról van szó, a rendszer működtetésének költségei és bevételei átláthatóak, auditáltak és nyilvánosak kell, hogy legyenek.

A jelenlegi magyar gyakorlat nem felel meg az (1) és (3) követelménynek. A zálogszerződés közjegyzői okiratba foglalásának és a bejegyzésnek a díját jogszabály rögzíti.¹⁸ Ennek alapján a zálogjog alapításának hozzávetőleges közjegyzői költségét a következő táblázat illusztrálja:

A biztosított követelés összege (Ft)	Díj (Ft)
5 000 000	60 000
10 000 000	90 000
100 000 000	250 000
200 000 000	560 000
2 000 000 000	560 000

A fenti számokból látható, hogy a díj a biztosított követelés összegéhez igazodóan (regresszíven) növekszik, de a díjszámítás alapjául legfeljebb 200 millió Ft összegű követelést lehet figyelembe venni. Ennek következtében egy több milliárd forint összegű hitel felvétele esetén a félmillió forintot meghaladó összegű közjegyzői díj már nem tűnik túlságosan magasnak, azonban ha a hitel összege 200 millió forint, akkor ennek a költségnek már jelentős visszatartó hatása lehet. Ugyanez fokozottan igaz a még kisebb összegű hitelek esetén. Feltehetően a zálogjog alapításának ez a viszonylag magas költsége magyarázza azt a zálogjogi nyilvántartásra vonatkozó statisztikából látható jelenséget, hogy egyre kevesebb számú és egyre nagyobb összegű zálogjog alapításokra kerül sor.

A fentiek alapján azt gondolom, megalapozottan állítható az, hogy az alapítás költsége az egyik fő oka annak, hogy az ingó jelzálogjog alkalmazására, különösen a kis- és középvállalkozások finanszírozásának körében nem kerül sor olyan mértékben, mint amennyire ez szükséges lenne, és a zálogjogi nyilvántartást nem övezi az a közbizalom, ami szükséges lenne a szélesebb körű alkalmazáshoz. Úgy gondolom, hogy a közjegyzők által több,

mint tíz éven át szedett magas díj ma már feljogosítja a kormányzatot arra, hogy szabadon döntsön a nyilvántartás további működtetésének módjáról.

A zálogjogi kodifikáció további feladatai

Az új Ptk.-val kapcsolatos kodifikációs munkának elengedhetetlen részét kell, hogy képezze a jelenlegi zálogjogi rendszer átfogó kormányzati értékelése, amely nem elsősorban a dogmatikai, hanem a gyakorlati, működési, gazdasági, technológiai és intézményi kérdésekre terjed ki, és – a nemzetközi fejleményekre is tekintettel – meghatározza a továbblépés irányát. Ennek során azt kell szem előtt tartani, hogy az intézményrendszer és annak eljárási szabályai valamint költsége olyan legyen, amely segíti azt, hogy megvalósuljanak az ingó jelzálogjog bevezetésének célkitűzései. Figyelembe kell venni azt, hogy az ingó zálogjog tárgyainak értéke relatíve alacsony, és azok a vállalkozások, amelyek elsősorban ilyen vagyon tárgyakkal rendelkeznek, viszonylag kis összegű kölcsönöket kívánnak felvenni. Ebben a körben tehát a költséghatékonyság és az eljárás egyszerűsége kiemelten fontos szempont. Ha a kormányzat azt akarja, hogy ez az intézmény ténylegesen kiváltsa azokat a kedvező hatásokat, amelyekre potenciálisan alkalmas, akkor újra kell gondolni a zálogjogi nyilvántartás működtetésének feltételeit. A megalapozott és időtálló polgári jogi kodifikációhoz szükséges, hogy legyen egy, a további munka alapjául is szolgáló egyértelmű és nyilvános kormányzati állásfoglalás; a kormányzat és az egész magyar hitelpiac nem válhat örök időkre foglyává egy tíz évvel ezelőtti alknak.

Gárdos István

JEGYZETEK

- Frédérique Dahan – John Simpson: Publicity of security rights: setting standards for charges registries. Law in transition, 2005/1. és Butterworth Journal of International Banking and Financial Law, 2005. február
- VÉKÁS LAJOS (szerk.): *Szakértői Javaslát az új Polgári Törvénykönyv tervezetéhez*. Complex Kiadó, Budapest, 2008.
- <http://www.ebrd.com/country/sector/law/st/new/develop/balkans.pdf> Frédérique Dahan – John Simpson i. m. és Survey of Charges Registries in the Balkans, EBRD 2004.
- Az EBRD által a zálogjogi nyilvántartások kialakítására kidolgozott irányelvek (Guiding Principles for the Development of a Charges Registry <http://www.ebrd.com/country/sector/law/st/core/pledge/pubsec.pdf>) egy önálló pontot szentel annak, hogy a zálogjogi nyilvántartás – függetlenül attól, hogy az állami vagy a magánszektor működteti – közszolgáltatásként, átlátható módon, hatékony kormányzati ellenőrzés mellett kell, hogy működjön (Principle 9).
- Az EBRD modell-törvény kidolgozására alapított nemzetközi szakértői testületben Magyarországot dr. Harmathy Attila professzor képviselte.
- Beszámoló és statisztikai jelentés a Magyar Országos Közjegyzői Kamara által vezetett Zálogjogi Nyilvántartás 2006. évi működéséről. Közjegyzők Közönye 2007. március, 3. szám
- The impact of the legal framework on the secured credit market in Poland, 2005 www.ebrd.com/country/sector/law/st/facts/nbpeng.pdf
- Ennek egyik friss példáját ld. DR. ANKA TIBOR: *Hátvan, előre?* (Az új Polgári Törvénykönyv tervezetének zálogjogi szabályairól) in: Várható változások a zálogjogi szabályozásban MOKK Budapest, 2007.
- Lásd az irányelvekhez kapcsolódó Megvalósítási Útmutató és Ajánlások (Implementing Guidelines and Recommendations) D.4 pontját és Frédérique Dahan – John Simpson i. m.
- Lásd <http://www.ebrd.com/country/sector/law/st/core/laws/slovak.pdf>. és Allen & Overy – EBRD: *Guide for taking charges in the Slovak Republic*, Bratislava 2003 (<http://www.ebrd.com/country/sector/law/st/core/modellaw/guideslovak.pdf>).
- Survey of Charges Registries on the Balkan, EBRD (<http://www.ebrd.com/country/sector/law/st/new/develop/Balkans.pdf>) Lásd pl. a szlovák Ptk. 2003. január 1-jétől hatályos 151. b) §-át, amely a jelzálogszerződést egyszerű írásbeli alakhoz köti, és tartalmi szempontból két érvényességi követelményt támaszt: a szerződésnek tartalmaznia kell a biztosított követelés és a zálogtárgy meghatározását.
- Az itt kifejtett koncepció megfelelően tükröződik pl. a szlovák közjegyzői törvény 73. e)–73. f) §-aiban, amelyek szerint a zálogjogi nyilvántartásba való bejegyzés pusztán egy bejegyzési kérelem (formanyomtatvány) alapján történik, és a közjegyző feladata arra korlátozódik, hogy ellenőrizze a bejegyzést kérő személyazonosságát, illetve képviselési jogát, továbbá azt, hogy hiánytalanul ki van-e töltve a formanyomtatvány, és, ha igen, bevigye az adatokat a nyilvántartásba.
- <http://www.ebrd.com/country/sector/law/st/core/pledge/pubsec.pdf>
- www.notar.sk/registre.aspx
- Új Magyarország: A Magyar Köztársaság Kormányának programja 2006–2010. 8–9., 24. oldal, www.magyarorszag.hu.
- Az új Polgári Törvénykönyv tervezete – Összefoglaló <http://irm.gov.hu>. E cikk, a zálogjogi nyilvántartás tekintetében továbbmegy az IRM által megfogalmazott követelményeknél, annyiban, hogy nem csupán a betekintést, hanem a bejegyzést is javasolja online módon lehetővé tenni.
- Juris Strasser – Eliska Kutencova: A commercial law perspective on the „graduation” of eight central European countries. Law in transition online 2006. november. – www.ebrd.com/country/sector/law/.
- 14/1991. (XI. 26.) IM rendelet a közjegyzői díjszabásról. A fenti díjak az ügyfél által hozott kész szöveg esetén, a közjegyző döntése alapján méréselhető, idegen nyelvű szöveg esetén pedig ezeknek a kétszerese alkalmazandó.